

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Cenab-ı Aşk

DÜCANE CÜNDİOĞLU

deneme

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

DÜCANE CÜNDİOĞLU

21 Ocak 1962'de İstanbul'un Üsküdar ilçesinde dünyaya geldi. 2 Nisan 1980'de başladığı yazı hayatına çeşitli dergi ve gazetelerde makaleler yayımlamak suretiyle devam etti. 1981'de Kur'an ilimlerini temel uğraş alanı olarak seçti. Yorumbilim'in (İlm-i Tefsir) yanı sıra uzun yıllar Tarih, Dilbilim (İlm-i Belagat), Düşüncebilim (İlm-i Mantık) ve felsefe dersleri verdi. Şubat 1998'den beri Yeni Şafak gazetesinde köşe yazarlığı yapmakta olan Cündioğlu, geleneksel ilimlere hayatiyet kazandırmak gayesiyle klasik mantık, psikoloji, kelam ve felsefe metinlerinin neşir ve hazırlıklarıyla meşgul olmaktadır.

Eserleri:

1993'te Elmalılı Hamdi Yazır'ın Hak Dini Kur'an Dili: Kur'an-ı Kerim ve Meal'ini hazırlayıp notlandıran yazarın 1995'ten itibaren yayımlanmış başlıca eserleri şunlardır: *Başortü Risalesi* (1995); *Kur'an'ı Anlamanın Anlamı* (1995); *Sözün Özü Kelam-ı İlahi'nin Tabiatına Dair* (1996); *Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre: Anlamın Tarihi* (1997); *Türkçe Kur'an ve Cumhuriyet İdeolojisi* (1998); *Kur'an, Dil ve Siyaset Üzerine Söyleşiler* (1998); *Kur'an ve Dile Dair* (2005); *Tarih ve Siyasete Dair* (2005); *Kur'an Çevirilerinin Dünyası* (1999); *Bir Siyasi Proje Olarak Türkçe İbadet* (1999); *Bir Kur'an Şairi Mehmed Akif ve Kur'an Mealı* (2000); *PhiloSopiaLoren* (2004); *Arasokakların Tarihi: Hatıralar ve Hatıratlar* (2004); *Keşf-i Kadim: İmam Gazali'ye Dair* (2004); *Felsefe'nin Türkçesi: Cumhuriyet-Felsefe Eleştirisi* (2004); *Düşünce Düşlenir* (2005); *Akif'e Dair* (2005); *Mehmed Akif'in Kur'an Tercümele ri* (2005); *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Din ve Siyaset* (2005); *Bir Mabet Bekçisi* (2006); *Bir Mabet İşçisi* (2006); *Bir Mabet Savaşçısı* (2007); *Daireye Dair* (2007); *Hız İnsan* (2009); *Ölümün Dört Rengi* (2009)

CENAB-I AŞK

Kapı Yayınları 197
Edebiyat 30

CENAB-I AŞK

Ducane Cündioğlu

1-4. Basım 2004, Gelenek Yayınları (Cenab-ı Aşka Dair)

5. Basım 2006, Kaknüs Yayınları (Cenab-ı Aşka Dair)

6-7. Basım Şubat 2010, Kapı Yayınları

ISBN: 978-605-4322-06-0

Sertifika No: 10905

Yayına Hazırlayan: Mustafa Çevikdoğan

Kapak Tasarımı: Utku Lomlu

Mizanpaj: Bahar Kuru

© 2004, Ducane Cündioğlu

© 2010; bu kitabın yayın hakları Kapı Yayınları'na aittir.

Kapı Yayınları

Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (212) 513 3420-21 Faks: (212) 512 3376

e-posta: bilgi@kapiyayinlari.com

www.kapiyayinlari.com

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftahavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No 8 Bayrampaşa / İstanbul

Tel: (212) 674 9723 Fax: (212) 674 9729

Genel Dağıtım

Alfa Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Ticarethane Sokak No: 53 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: (212) 511 5303 Faks: (212) 519 3300

Kapı Yayınları, Alfa Yayın Grubu'nun tescilli markasıdır

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

CENAB-I AŞK

Düçane Cündioğlu

İçindekiler

bir ikinin yarısıdır

aşk bir nokta idi 3

adı: aşk 6

cenab-ı aşk 9

perdesinden perdemiz yırtıldı hem 13

mevzîyi terk etmek mevzûyu terk etmektir 17

o "aşk olsun!" dedi ve aşk... oldu 20

ruhların dansı 24

ney hiçlendirir 28

sırr'ul-esrar 31

deliler ve veliler 35

deliler köyünden bir menzil aşkın 39

hiç yedeğin var mı? 43

kendi kendine konuşmak 46

üzüme kapıyı kapadığımda

herkes en nihayet kendisi kadar yalnızdır 51

kendine kendinde yer açmalısın 54

kendimden yine kendime nasıl kaçabilirim? 57

ah bir kendini bilsen! 63
bugün kendin için ne yaptın? 66
kişi ne zaman kendisiyle tanışır? 69
hiç kendinle baş başa kalıyor musun? 72
sen bir ödevsin, ortalıkta tâlib yok 75
yola çıkmak yoldan çıkmaktır 81
yoldan yola dönmek 84
hiçten niçin hiç çıkar? 87
konu konşum yoksa nasıl konuşabilirim? 90
yüzüme kapıyı kapadığımda 93

bir kafes bir kuş aramaya çıktı

ölümünün üstesinden gelmeyen üstesinden gelir ölüm 99
ölmeden önce ölmek 102
olmak ölmektir 106
bir kez geldi, bir kez gitti 110
dünyadan (vaz)geçmek 113
gafletin yegâne şifası ölümdür 116
ecelin korkuya faydası yok mu? 119
kazası olmayan tek ibadet: yaşamak 122
varlık içinde yokluk çekmek 125
dünya hiç yolsuz kalmadı 128
matitas 131
öldükçe yaşamak 134
bir kafes bir kuş aramaya çıktı 139

bir ikinin yarısıdır

aşk bir nokta idi

Herkesleşme...

Bu tabir “herkes gibi olma” anlamına mı geliyor: yığınlara katılmak, sürü içinde sürü gibi yaşamak, kendini fark etmeden, kendince fark olunmadan ömür tüketmek ve sürünün içinde kendini kaybetmek, yok olmak?

Tamamen değil. Herkesleşme *herkese* yönelik olmayı gerektiriyor, olma'ya, yani öncelikle bir eyleme değil, bilakis bir niyete, bir yönelmeye işaret ediyor.

“Sürü içinde sürü gibi yaşamak” denildi ve fakat “Sürü içinde, sürü gibi yaşamak” denilmedi. Çünkü “sürü içinde yaşamak” kaçınılmaz ve fakat “sürü gibi yaşamak”tan kaçınmak -azmedilirse şayet- pekâlâ mümkün.

Vahdet kesret içinde, *nokta* sıralar arasında yok olur; sıradanlık da burada başlar. Oysa nokta ne sayılabilir, ne de ölçülebilir, tıpkı

vahdet gibi... Nicelik değildir bu yüzden... Nokta hesaplanamaz, hesaba gelmediği için...

İlim bir noktaydı, çoğaldı. Âlimler mi, cahiller mi çoğalttı, orası bir bahs-i diğer... Burada asıl önemli olan maksûd: *ilim* (bilgi), çoğulu ise *ulûm* (bilgiler). Önce ilimdi, sonra ulûm oldu.

Ne garip değil mi, Kur'an'da *ilim* sözcüğünün çoğulu bulunmaz... İlim, Kur'an'ın nüzûlundan sonraki yıllarda çoğaldı... Peki, böylelikle *artmış* mı oldu? Hayır! Kur'an'a göre ilmin sadece artması makbuldür, çoğalması değil. [Efendimizin (s.a) ilmini *arttırma*sı için Rabbine dua ettiği Kur'an'la sabittir.]

Burada kısaca *artma* ve *çoğalma* sözcüklerinin farklı anlam taşıdıklarına işaret etmeli, belki bir de maksûdu açık kılmak için misal vermeli: Sözelimi dikkatin artması başka, çoğalması başkadır. Dikkatin artması, bir şey üzerindeki dikkatin (ihdimamın) artması demek... Dikkatin çoğalması ise dikkatin kendisiyle değil, kendisine yöneldiği şeylerle alâkalı... Karıştırılan yer de burası: ilkinde dikkatin miktarı artıyor, ikincisinde dikkat edilen şeylerin miktarı çoğalıyor.

İlim de böyle. Çoğulu yok. Aslında o bir noktaydı, noktadan ibaretti; daha açıkçası ilim bir tek şeyin ilmiydi. Esasen bilinmesi gereken bir tek şey vardı, o şeye dair ilmin artması umulabilir, istenebilirdi; zira tüketilmesi, tamamlanması mümkün değildi.

Şaşkınlığımız artıyor, artsın, keşke hep artsa! Kur'an'da tıpkı *ilim* gibi, *nur* sözcüğünün de, *din* sözcüğünün de, *hak* sözcüğünün de çoğulu yoktur, olamazdı da zaten!

Herkesleşme, herkesin sırasına girmeyi isteme, herkese ilgiyi çoğaltma, bilgiyi herkesin bilgisi yapmak için çabalama demek biraz da. Bu durumda bilgi artmıyor, çoğalıyor, çünkü bilme çabasının konuları çoğalıyor; ilim *nokta* olma özelliğini yitiriyor, en nihayet nokta kayboluyor, herkesleşiyor.

Bilim adamları ulûm-adamlarıdır, ilim-adamları değil. Onlar ulûmu, yani parçaları bilirler, ömürlerini bir parçanın bilgisini elde etmek için geçirirler, ilim, yani *nokta* onların sahasına gir(e)mez.

Nokta'nın mahiyetini tarif edebilen bir matematikçi görüldü mü hiç?

Dikkatlerini çoğaltanlar ilmi çoğaltırlar, artırmazlar. İlmin çoğalması, "noktanın ilmi" olmaktan çıkıp "noktaların ulûmu" haline gelmesi en nihayet herkesleşme yönündeki adımların hızlanmasına sebep oluyor, tanınması ve böylelikle ilmine sahip olunması gerekenden de uzaklaşmış oluyor.

Aşkın menbainı mı arıyorsunuz, işte bakın tam da burası. Ayrılık tam da burada filizleniyor çünkü. Ne var ki ayrı olmak başka, ayrılığı fark etmek (hasret) daha başka. Herkesleşme hasreti engelliyor, ayrılığı fark etmemize mâni oluyor; ıstırap yoksunluğuna düçar olmamız da bundan.

İstırap olmadan hiç aşk olur mu?

Nâdan, ilim gibi aşkı da çoğalttı. Aşk bir noktaydı, belki artar ama asla çoğalmazdı. Artık *ilim* yok, *ilimler* var, *aşk* yok, *aşklar* var. "Aşk imiş her ne var âlemde, ilim bir kıyl u kâl imiş ancak" sözü, bu sır anlaşıldığında değersizleşir birdenbire. Salt karşıtlık ortadan kalktığı için değersizleşir. O halde ilmi de, aşkı da çoğaltmak yerine artırmalı, vakit geçirmeden kişi kendini kendi elleriyle kendi toprağa vermeli!

adı: aşk

Nâdan tarafından ne kadar kirletilmek istenmiş olursa olsun ve ham nefislerce ne denli sündürülse sündürülsün aşk sözcüğü hâlâ asliyetini koruyor dilimizde. Evet, aşk sözcüğü hâlâ dilimizde, dilin her iki mânâsıyla da dilimizde. Aşk muhafaza eden dilin yârelerle bezenmiş olmasına gogunup de ona şifa olacak gözyaşlarını yârelerinden esirgememeli ve bir an evvel ara sokaklara sapmalı, peçesini bize ancak ara sokaklarda açacağına inanmalı, onca vaveylaya karşın sızısını parlak ışıkların kararttığı meydanlarda değil, soluk ışıkların aydınlatdığı kuytu köşelerde dile getireceğinden asla kuşku duymamalı.

Aşk değil mi adı, o halde dile gelmekten, dilde ikamet etmekten niçin kaçınsın, niçin yâresini dil-i yâra göstermekten utansın? Öyle ya, aşk almadan vermenin, verdikçe yücelmenin, yaşamak için vermeyi ibadet bilmenin adı değil mi? Dilharab olan derviş-i dilriş hiç dilşâd olur mu?

Olmaz! Olmadığı, olamadığı içindir ki ne yapıp edip aşk-ı kadîmi bize öğretecek kadîm bir ustanın kılavuzluğunda yola koyulmayı öğrenmeli. Utanmamalı, ar etmemeli de bezirgânların dilimizde açtığı yârelere şifa vermesi için bir ustanın dizlerinin dibine çökmeli. Bakınız, ustamız bize aşkı nasıl tarif ediyor:

*Cihanı hiçe satmaktır adı aşk
Döküp varlığı gitmektir adı aşk
Elinde sükkeri ayruğa sunup
Ağuyu kendi yutmaktır adı aşk*

Elindeki sükkeri (şekeri) ayruğa (başkalarına) verip ağuyu (zehiri) kendi içen ehl-i dilin nasıl olup da gölgede oturmayı meraklılarına bıraktıkları üzerinde düşünmeli, HİÇ'e satacak bir cihana hiç sahip olundu mu başkası değil, asıl bu merak edilme!¹

Kim ünsiyet peyda ettiği sürece cihandan, cihandakilerden vazgeçmiş ki? Kim kalmayı değil gitmeyi, yaşamayı değil ölmeyi özlemiş ki? Vazgeçmeden, özlemeden kimler *kim-ise-kim* olabilmiş ki?

*Belâ yağmur gibi gökten yağarsa
Bâşını âna tutmaktır adı aşk
Bu âlem sanki oddan bir denizdir
Ana kendini atmaktır adı aşk*

Dert ve ıstıraptan kurtulmanın çaresine bakanların ara sokaklarda işi ne? Siz hiç ana caddelerde belâ yağmurlarına baş tutan dilîrana rastladınız mı? Ya kalabalıkların rağmına kendilerini ateş denizlerine atan mecnunlara? Sanmayınız ki kalabalıkların arasında yaşamayı seçmek öğütleniyor. Öğütlenen sadece kalabalıkların arasında yalnız kalmayı, ateş denizinin ortasına yalnız konmayı ve dahi kalabalıklarca yalnız konmayı seçmek... "halvet-der-encümen" yani... Öyle ki nârına da, nûruna da rıza vermek. halk içinde

o'nunla olmayı marifet bilmek, tebessüm etmek; cemalini görmek adına, hakkın cemali adına, aşk için ve dahi aşk adına belâ yağmurlarına başı tutmak, seve isteye ateş denizlerinde yıkanmak, seyredilmek için atılmışken tam da ateş denizine, azgın ateş dalgaları biteviye yüzümüzü kavururken yüzümüzü seyredecek olanın yüzünü seyretmek.

*Var Eşrefoğlu Rumî bil hakikat
Vücûdu fânî etmektir adı aşk*

Varın gidin siz de öyleyse, düşün yollara hakikati bilmek için hakikat adına, aşk adına, aşkın adına. Mecalî kalmamış ellerinizi hiç değilse son bir defa kaldırın da kapı yuzunuze kapanmadan ewel o kapıyı siz kendiniz kendi yuzunuze kapamayı deneyin!

Varlığa gelen her âdemin kendini varlığa getirene ihtiyacı iki cihettendir; ilki varlığa getirdiği için, ikincisi varlığını sürdürmesini sağladığı için. Evet, varlığa gelmenin bir sebebi olduğu gibi, var kalmanın, varlıklı olmanın da bir sebebi vardır. İki farklı sebepten değil, bir sebebin iki cihetinden söz ediyoruz aslında. Varolabilmemiz için muhtaç olduğumuza varlığımızı sürdürmek için de muhtaç olmaktan... Böylelikle varolanların tümü iki sıfatla muttasıf olmak zorunda: *vücûd ve beka*.

Demek ki aşk *vücûdu bâkî kılmak* için çırpınanların değil, *vücûdu fânî kılmak* için çabalayanların mesleği.

O halde *Cenab-ı Aşk* yâriniz ve yardımcınız olsun efendim!

cenab-ı aşk

İlim maluma tâbidir.

Bu sözü en az iki şekilde anlamak mümkün görünüyor:

Birincisi, bilinen, bilmek'ten (bilgi'den) önce gelir, yani önce ortada bir *bilinen* (nesne veya olgu) olmalı, sonra da o *bilinen* (nesne veya olgu) hakkındaki bilgi. Başka bir deyişle bilgi, nesnesinden önce gelmez, aksine nesnesini izler, nesnesiyle *birlikte ve/veya sonra* hâsıl olur.

İkincisi, bilmek (bilgi) bilinene uygun olmalıdır; bilinen, ne ise o şekilde, yani *nesnel* olarak bilinmelidir. Bilgi, bilene değil, bilinene dayanmalı, bileni değil, bilineni temsil etmelidir; ilkinde *subjektiv*, ikincisine *objektiv* denilmesi de bu nedenle değil mi zaten?

Obje... yani karşı(m)da duran şey... nesne, kılabilirdiğim şey... karşıma alabilirdiğim şey... yani *sen...* Objektiv bilgi -hiç tereddüt etmeden söyleyelim o halde- *senin bilgisi...* karşıma alabilirdiğim şeyin bilgisi... karşımda duranın karşımda durduğu şekildeki bilgisi...

yansız, tarafsız değil, aksine nesneden yana olan bilgi... çünkü nesnenin bilgisi... ötekinin bilgisi... başkasının bilgisi... nesnel bilgi... nesneden elde edilen, nesneyi izleyen, nesneye tâbi olan bilgi...

Suje... yani alt(ım)da duran şey... sahip olduğum her şeyi kendisine yüklediğim/yükleyebildiğim cevher... eskilerin tabiriyle cevher-i basit... cevher-i nefsanî... “benim elim”, “benim ayağım” derken kendisine işaret ettiğim *ben*... mülkiyetin mercii... kendisiyle kâim çünkü... değişmeyen, sabit duran, sabit kalan kendilik... yaşanmayan ve fakat olgunlaşabilen, yani kemâle eren/erebilen nefis... Sen’in bilgisinde bilgi’nin kendisinde hâsıl olduğu şey... bilen... yorumlayan... açıklayan... Sen’in bilgisinde *sene* karışması yasak olan... bu durumda ve her halükârda nesnede gözükmemesi gereken... kendisinden nesneyi kendi halinde ve kendi haline bırakması istenen... karışırsa, gözükürse ve nesneyi kendi haline bırakmazsa nesnenin bilgisini (*seni*) bulandırdığı düşünülen. Evet, sadece bilen, açıklayan, yorumlayan değil, bundan böyle bulandıran, karıştıran, saptıran, yamultan, kendisine asla güvenilmeyen.

Peki ya *benin* bilgisi?

Ben’in bilgisinde *bilen* kim? Elbette *ben*!

Ben bilgisinde *bilinen* kim? Yine *ben*!

Yani kendisine işaret edilen *ben*, bu durumda hem *bilen* hem de *bilinen*! Bilen de o, bilinen de. Ben’in bilgisinde kendisine dayatılan, kendisiyle bilinen, kendisi bilinen... değişmeyen, sabit olan, eskimeyen, yaşanmayan... her hâl u kârda muteber olan... *bilinen* olduğu için değil sadece, aynı zamanda *bilen* olduğu için itibar gören.

Kudema, ilm’i *ilm-i husûlî* ve *ilm-i hudûrî* olmak üzere ikiye taksim ediyordu. *İlim* (bilgi), kudema tarafından *es-sûret’ul-hâsıla* (nesnelerin zihinde hâsıl olan sureti) olarak tarif edildiği için, bilgi’nin husulü hem bileni, hem bilineni gerektiriyor; bilinenin sû-

reti bilende hâsıl oluyordu; bilinen değıştikçe sûret değışiyor, su-
ret değıştikçe bilgi'nin kendisi de değışmiş oluyordu. Bu bakımdan
ilm-i husûlî'nin bir diğer adı da *ilm-i müteceddid* idi; yani değışen
bilgi... nesnesi değıştikçe kendisi de değışen bilgi... “İlim malûm'a
tâbidir” sözünün bir anlamı da buydu.

Modern insan *sen*in bilgisinin peşinden koştu, *sen*in bilgisini, yani
değışeni önemsemi hep... *seni* bilirse ancak bir şey bilmiş olacağını
sandı ve fakat bu arada *beni* unuttu, *ben*in bilgisini nasıl elde ede-
ceğini bilemedi; *ben*in bilgisine güvenmedi, güvenmediğini bilmedi,
bilemedi. Çünkü onun nazarında *sen*'in bilgisi *objektiv*, *ben*'in bilgi-
si *subjektiv* idi. Oysa kudema *sen*'in bilgisini önemseneyecek bir şey
gibi görmedi, *sen*'in bilgisini değil, *ben*'in bilgisini edinmeyi makbul
saydı; *ben* bilirse *sen*in bilineceğini, *benle* ve *bende* *ben*in biline-
bileceğine inandı. Çünkü kudemanın nazarında *ben* her şeydi. Hem
bilen, hem bilinen, hem de bilgi idi; *âlim* de *ben*'di, *malûm* da...
ilim de... O hem âşık idi, hem maşûk, hem de aşk...

Sen'in bilgisinde bilgi'nin husûlû için *bilen* ile *bilinen*in (var)
olması kâfi değildi. Bu doğru! Lâkin her ikisinin de birbirinden ayrı
olması, ayrı durması gerekiyordu. Bilgiye kuvvet ve sıhhatini veren
de gûya bu *ayrılık* idi.

Ben'in bilgisinde de *bilen* ile *bilinen* var idi ve fakat onlar bir-
birinden ayrı değil, bilakis *bir* ve *aynı* idi. Kuvvet ayrılıktan değil,
birlikten hâsıl oluyor, böylelikle mücerred sûretin değil, hakikatin
bilgisinden söz edilebiliyordu. “Ben seni taşrada arar iken, ol can
içinde canan imiş” sözünün mânâsı ancak o zaman bir mânâ ifade
ediyor, mânâ ifade ettiği için “Ben ben değilim, ben dediğim sen-
sin hep/Ruhum dediğim, sensin dediğim sensin hep” diyen erler
çıkabiliyordu.

Ey miskin! Hani nerede *seni sende sana* gezdirecek olan? *Sana*
seni ancak yine *sende* bulabileceğini söyleyecek olan? Seni âşık ol-

mak makamında bırakmayıp âşık iken mâşuk kılan/kılabilecek olan ustaların nerede? Bir bak bakalım, nerede o elinde fener cadde cadde, sokak sokak dolaşan, “Neyi anyyorsun?” diye sorduklarında “Kendimi anyorum” cevabını veren mecnunların? Hadi söyle, “Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen!” diyen/diyebilen şâirlerin nerede?

Kimse sana sende olmayanı veremez; bu nedenle sen sende olanı bulmalı, bulman gerekeni sen kendinde aramalısın. Söz söylendi. Söz söylenmiş oldu bir kere. Artık yapılabilecek hiçbir şey yok, nasibine rıza göstermeli, elindekiyle yetinmelisin!

Ne diyebilirim ki?

Cenab-ı Aşk yardımcın olsun!

perdesinden perdemiz yırtıldı hem

“İsterdim ki gelecek güzel sofralann çeşnisi için
kurusun diye kilere asılan bir ayva dalı gibi sal-
lantısız halde sen bul beni!”

(H.Y., *Ne ki Ababeth?*)

“İlim bir perdedir,” sözünü duyduğumda, önümdeki bütün per-
delerin kendisine sahip olduğum takdirde kalkabileceğine inandı-
ğım o ışık demetinin nasıl olup da perdelerden bir *perde* şeklinde
nitelenebildiğine doğrusu bir mânâ verememiştim önceleri.

Bilinmeyeni bildirecek olanın adı değil miydi o? O değil miydi
akletmenin mahsûl ve mükâfatı? O açıklık idi, apaçıklık idi. Hem
açıklayan, hem de açık kılan hep o idi! Bana beni verecek olan,
beni bende bana bulduracak, buldurmakla kalmayıp öldüracak olan
da yine o değil miydi?

Beni boğan, nefesimi kesen, çevreni/çevremi görmemi engelle-
yen nice perdenin bilgi aracılığıyla, bilgi'nin sayesinde, bilgi'nin ışı-

ğıyla kalkacağını umarken -*ummak* ne kelime, iman-ı kat'î ile öyle olacağına itikad etmişken- nasıl kabul ederdim/edebilirdim bizatihi maksûdumun önüne kalın bir *perde* olarak çıkacağını?

Perde... gözlere inenin adı, gözleri örtenin, gözlerin görmesini engelleyenin.

Perde... görmeyi değil görülmeyi, fark etmeyi değil fark edilme-yi engelleyen karanlık.

Perde... görülenin görülmesini engelleyen, görüleni görülür ol-maktan çıkaran, karartan, kapatan, kaplayan sis.

Perde... göreni görmez kılan, sadece görüleni değil göreni de görülmez hâle getiren.

Perde... görenin de, görülenin de, görmenin ve görülmenin de varolmasına izin vermeyen sır, sırların sırrı.

Perde... o ki bütün hayatımın muamması, gözlerimi kapadığım-da üzerimden kalkacak olan ağırlık, kalktıkça katlanan, katlandıkça çoğalan, çoğaldıkça nefesimi kesen, önümde değil içimde yaşama-yı yeğleyen canavar.

Perde... Ne garip bir kelime?! Bir tarafında kalanın değil, her iki tarafında da kalanın görmesini engelleyen nesne, ne ise ne! Ve fakat perdelenen *görülen* değil sadece, *gören* de... Perde perde-lediğinde sadece dışarının içeriden görülmesine mâni olmuyor ki, içerinin de dışarıdan görülmesine izin vermiyor. Öyle ya, İstanbul evlerinin perdeleri yukarıdan aşağıya doğru inerdi bir zamanlar; tı-pkı gözkapaklarının da yukarıdan aşağıya indiği gibi. Üstelik dışarıyı göremeyelim diye değil, asıl dışarı içeriye göremesin diye.

Perde... evet örten, bürüyen, kaplayan, saklayan, katlandıkça katlanan, çoğaldıkça çoğalan ama nedense her defasında bir ve tek olan.

Perde... perde... perde... Nedir şu adına *perde* denen şey?

Bir kabuktan ibaret perde... özünün dışarıyla, dışarının özüyle temas'ını engelleyen kalın bir kabuk... özü çürüten, öz çürüyünce kendisi de çürüyen... sakladığı, kapladığı, gözlerin kendisine bakmalarına izin vermediği o öz ortadan kalkınca, kendini dahi ortadan kaldırmaktan çekinmeyen belâ...

Perde ar u namusa ilişmekten de geri kalmamış. Güya ar ve namusu koruyan *libas* denilen mahfaza. Evet, ilk anlamıyla hem de... hakikî anlamıyla... Oysa kem gözleri engelleyen değil, gafil kalpleri avutup aldatan başka bir sûrete bürünmüş. Örterken örtüşüyle teşhir edenin, teşhir ettiği sanılırken örtenin, açarken saklayanın ta kendisi... sadece ayıran değil, ayartan!

Perde... ayrılığın simgesi... ayıran, ayrı kılan... kâh zaman itibarıyla, kâh mekân itibarıyla ayıran, ayrı kılan... Perde hem ayrılığın müsebbibi, hem kendisi... Perde sükût... Perde hüzn... Perde göz-yaşı... Perde hasret...

Perde... Ey o perdelerin perdesi! Hem perdeleyen, hem perdelenen!

Madde âleminin perdeleri başka, mânâ âleminin perdeleri daha başka... perde üstüne perde... perdeleyen ve perdelenen... kimileri için örterken, kimileri için açan ve fakat açarken örten, örterken açan.

Hz. Mevlana'nın nefhalarından muktebes imiş şu satırlar:

Yardan ayrı dostu ney dostu kıldı hem

Perdesinden perdemiz yırtıldı hem

Vâ esefâ ki o açıklık idi, apaçıklık idi, hem açıklayan, hem de açık kılan idi. Bana beni verecek olan, beni bende bana bulduracak, buldurmakla kalmayıp olduracak olan da yine o idi.

Evet, beni öldürecek olan o idi. Öldürür öldürmez uyandıracak olan, özgürleştirecek olan, ölümün kokusuyla özüm döndürecek

olan hep o idi. Ne var ki ışkını gözlerime saldı da göremez oldum; nûru nâra dönüşünce sükût edemez oldum.

Bekliyorum...

Evet, hâlâ bekliyorum, perdesinden bütün perdelerin yırtılacağı o muhteşem vuslat ânını bekliyorum; nânının tüm perdeleri yakıp kül edeceği, lâkin bu sefer nânının celâliyle değil, nûrunun cemaliyle tecelli edeceği o sevgiliyi bekliyorum! Beni “gelecek güzel sofraların çeşnisi için kuzusun diye kilere asılan bir ayva dalı gibi sallantısız halde bulacağı” o günü *perdelenemez* bir hüzün ve hasret içerisinde bekliyorum.

mevzîyi terk etmek, mevzûyu terk etmektir

Bir bilsen a güzelim nice yüzuları döktüm ardından.

Durmak, her hâl u kârda bir yerde durmaktır; bakmak ise, kezâ ancak ve ancak bir yerden bakmaktır dünyaya.

O halde söyle bana a dostum, *bir yerde* durmadan, *bir yerden* bakmadan kim karşısına alabilir dünyayı? Dünyayı karşısına alamayan onu nasıl anlayabilir, anlamlandırabilir; anladığını, anlamlandırdığını iddia edebilir? Dünyayla karşı karşıya gelmeden, onunla karşılaşmadan, onun karşısına çıkmadan, ona karşı çıkmadan kim ve nasıl onun hakkında konuşabilir? Karşı karşıya gelinmeden, karşısında olunmadan, karşıda olunmadan şaşkınlığın tahtına oturmak mümkün müdür hiç?

Mutlaka *bir yerde* durmalı ve muhakkak *bir yerden* bakmalı... Evet, bir yerde durmalı ve bir yerden bakmalı ki *hayret* makamına çıkabilmeli... Büyüklerimiz devran olmamızı, seyran olmamızı boş

yerē öğütlememişler ki bizlere. Yani önce *deuran*, sonra *seyran* ve *en* nihayet *hayran* olmalı, olabilmeli. Dönmeli, dolaşmalı, lâkin etrafı seyrederek dolaşmalı, kendine varabilmek için evvelâ âlemi temaşa etmeli. Bakmamalı sadece, bir de görmeli, nüfûz etmeli, ibret almalı, *beni* bulabilmek için *sana* bakmalı, *seni* görmeli, *seni* karşıya almalı; almalı ki *senle* karşı karşıya kalmalı. *Senin* karşısındadır durmalı, *senin* karşısına çıkmaya cesaret etmeli, *sensiz* olmaz her şeyden evvel bu bilinmeli. O halde *ben sende* bulunmalı, dahası *benin sende* bulunacağına, *ben demenin sen* demek olduğuna -kelime-i tevhid'e itikad edercesine- itikad etmeli. Niçin söylemeyeyim a dostum, bir kereliğine olsun bir yerde bulunmalı, bir yer işgal etmeli, bir yeri işgal etmeli, bir yere yerleşmeli. VE işte *seni o zaman* ve hususen *oradan* seyretmeli.

Asla ama asla mevzîyi terk etmemeli.

"Fetih'ten sonra hicret yoktur!" buyurmuş efendimiz... Fethetmeli o halde ve oradan ayrılmamalı, orada ikamet etmeli, orada ikamet ettikçe ancak fütuhâtın süreceği bilinmeli...

Evet, asla ama asla mevzîyi terk etmemeli. Çünkü *mevzî* terk edilirse *mevzû* da terk edilmiş olur, iyiden iyiye yersiz-yurtsuz kalır. Yeri yurdu olmayanlar *seni* görme imkânı bulunmayanlardır! Ne garip değil mi, *seni* görselerdi *beni* de görmüş olacaktı; ayırdıkları an o ayırdıklarını yeniden birleştirmek imkânına kavuşacaktı; *fas*dan *ceme* çıkacaklar ve kim bilir belki yeniden *fas*la döneceklerdi, terki terk edecekler, edebilecekler idi. Oysa ayırmaya cesaret edemediler; ayrı kalmak cesaretini gösteremediler çünkü. Böylelikle mevzîyi terk ettikleri için mevzûlarını da terk etmiş oldular. Karşısında olmadılar hiçbir şeyin, olmadıkları için karşıda da olmadılar. Evet, hiçbir şeyin karşısına geçemediler, geçemediler.

Mevzîsiz kaldılar çaresiz ve tabiatıyla mevzûsuz. *Sen* olmayınca, bir süreliğine bile olsa *senin* yanında bulunmayınca, -hadi bir adım

daha atmaktan çekinmeyelim de açıkça söyleyelim- *seni* görmek için senden ayrı kalmayı göze alamayınca, *bensiz* kaldılar, mecburen mevzûlarını da kaybettiler. Mevzûlarını kaybedince kayboldular... kayıp oldular... kayıp gittiler... en nihayet kaybedip gittiler.

Asla ama asla mevziyi terk etmemeli.

Evet, bir kere bir *yer* tutmalı, bir kere olsun bir *yere* tutunmalı, bir kere için bir *yere* yapışmalı, bir kere de bir *yerde* tutunmalı, ayrılmamalı, kopmamalı, terk etmemeli.

Terk etmek unutmaktır, unutmak ise terk etmek! Terk edenler unutanlardır; sadece unutanlar mı, aynı zamanda unutulanlardır da. *Seni* görmekten vazgeçenlerdir, *senin* karşısına çıkmaktan korkanlardır, *sensiz* kalmayı göze alamadıkları için *senden* olanlardır.

Göze almak... Evet, ne de zormuş *sensiz* kalmak pahasına *seni* göz önünde bulundurmak, *seni* görülebilir kılmak, *seni* tutmak, *sana* tutunmak, *sana* tutulmak. Değmek değil, dokunmak değil, temas etmek ise hiç değil; bilakis kavramak, hem de olanca gücüyle kavramak, salt kavramak uğruna ve kavramak için karşına geçmek, karşında olmak, karşıda kalmak. Mevzûyu terk etmemek adına bir mevziye yerleşmek, mevzûyu mevzide aramak, aradığını orada bulmak. *Beni sende* aramayanlara, aradıkları halde bulamayanlara diyebileceğim ne olabilir ki!?! Onlar *bensizliğe* alışmışlar bir kere... yersiz-yurtsuz kalmışlar... yerlerinden-yurtlarından olmuşlar... mevziyi terk eder terk etmez mevzûsuz kalmışlar...

Bu sözüm sana ey sevgili!

Asla ama asla mevziyi terk etmemeli ve terk edenin terk ettiğinde terk ettiğince terk olunacağını hiç ama hiç akıldan çıkarmamalı.

Bil ki ey sevgili! Ben *seni* aklımdan hiç çıkarmadım; ben sadece aklımı çıkardım.

VE böyle bilsin bütün dünya, ben aklımı *senin* rağmına değil, *senin* uğruna senden çıkardım!

o “aşk olsun!” dedi ve aşk... oldu

XV. yüzyılın ünlü İlm-i Mantık ve İlm-i Mûsikî ustalarından Lâdikli Mehmed Çelebi *Zeyn’ul-Elhan* adlı Türkçe risalesinde^{*} Eflatun-i İlahî’den fevkalâde calib-i dikkat bir aktarımda bulunur:

Eflatun’dan rivayettir ki: *men semia’l-gınâ bi-kemâli edâihi mâte tarâban* (Bir mûsiki eserini kemâl-i edasıyla dinleyen kimse hemen kendinden geçip -vecd u tarâb halinde- ölür).

Dinlemek ve ölmek... Ne de tuhaf değil mi? Kim dinliyor ve ölüyor? Dinleyen kim, ölen kim?

Dinlemek ve ölmek... *Ölmek* sanki burada dinlemenin sonucu değil; -her iki anlamıyla da- dinlemenin/dinlenmenin ta kendisi.

Ne dersiniz, ölmeyi göze almadıkça kişi dinleyebilir mi, dinlenebilir mi?

* Lâdikli Mehmed Çelebi, *Zeyn’ul-Elhan fî İlm’it-Te’lif ve’l-Euzân* adlı bu risaleyi XV. yüzyılın sonlarına doğru, muhtemelen 1490’da -ilk önce- Arapça olarak kaleme almıştır.

Zahirde “söz dinlemek” başka, “ses dinlemek” başka gibi. Eylem baki kaldığı halde nesne değişince anlam da değişiyor. Acep neden?

“Söz dinlemek”teki *dinlemek* itaat etmek, baş eğmek demek; “ses dinlemek”teki *dinlemek* ise duymak, işitmek. “Söze kulak vermek” ile “Sese kulak vermek” arasındaki fark nedir o halde, söyleyebilene aşk olsun!

O “Aşk olsun!” dedi ve aşk oldu.

Hiç tereddüt etmeyelim de sormaya, sorgulamaya devam edelim:

Söyleyin bana a dostlar, “kemâl-i edâ”daki *kemâl* de neyin nesî? Öyle ya bir de *edâsı* var işin. Peki niçin sadânın değil de edânın kemâli?

Kemâl nedir? Olgunluk mu?

Keşke bu kadar basit olsaydı! Lâkin değil. Şayet bu kadarını yeterli görseydik, sormazlar mıydı bize “Peki o halde olgunluk nedir?” diye?

‘Olgunluk’ onların olsun, siz ‘kemâl’e bakın! Evet, bakınız Elif Efendi kemâli nasıl açıklıyor:

el-Kemâl ve huve husûlü mâ yenbagî limâ yenbagî alâ mâ yenbagî.

Sonra da tarifini bizim ehliyetsiz ellerimize bırakmayarak şöyle Türkçeleştiriyor:

Kemâl, lâıık olan bir şeye lâıık olduğu şeyin lâıık olduğu üzere husûlûdür.

Demek ki Eflatun-i İlahî, ölümle sonuçlanabilecek bir ‘dinleme’ için edâ’nın liyakatini şart koşuyor; “lâıık olmayanlar ölmeyi hak edemezler” demeye çalışıyor. Evet ölemezler, çünkü O “Aşk ol-

sun!” dēdi ve aşk... oldu bir kere... olunca öldü... “Olmak ölmektir; ölmek özgürleşmektir!” dedi.

Ölebilmek/özgürleşebilmek için edanın kemâli gerek imiş ve fakat bizler şimdi kemâli -hiç değilse lafzen- biliyorsak da *edâ* orada yine cevapsız, yine sahipsiz kaldı.

Hemen pes etmeyelim de düşünmeyi sürdürelim a dostlar, acaba niçin “edânın kemâli” demiş de “sadânın kemâli” dememiş Eflatun-i İlahî?

Esasen ibarede dikkat çekici bir mübhemiyet kendisini hissettiriyor; zira sözcük mutlak anlamıyla zikredilip “gerisini de siz getirin” demek isteniyor sanki. Öyle ya, “edâ'nın kemâli” ile acaba bizâtihi edânın kendisi mi kastediliyor; yoksa orada kendisini gizleyen sözcüğü bizden bizim bulmamız mı talep ediliyor?

Haddimi aştığımı bile kendisini gizleyen sevgilinin kendisini açığa vurması için cüretkâr bir teşebbüste bulunup o sözcüğü dile getirmeyi deneyeceğim: Kim bilir belki de gizlenen sözcük *hüsn-dür*; kastedilense *hüsn-i edânın kemâli*.

Sakın, ölüme liyakat kesbetmek için yerine getirilmesi istenen koşul, mutlak edânın değil de edâdaki güzelliğin kemâli olmasın?

Ölmek/ölebilmek için gerekli olan koşul *hüsn-i sadânın* değil, *hüsn-i edânın kemâli*. Başka bir deyişle bizden dikkat etmemiz istenen cihet, eylem'in kendisi değil, eyleme'nin kendisi. Hadi cesaretle bir adım daha atalım: eylem'deki güzellik değil, eyleme'deki güzellik. Kısacası, liyakatı eylem'de de, eyleme'de de değil, eyleme'deki güzellikte aramamız isteniyor bizden. “Eylemedeki güzelliğin kemâline tanık olan/olabilen kişi ancak ölür” diyor.

Dinlemek ve ölmek... Nağmeleri kemâl-i *hüsn-i edâsıyla* dinlemek ve kemâl içinde ölmek...

Acaba nasıl? Nasıl ölebilir, nasıl özgürleşebiliriz?

Yine Ladikli Mehmet Çelebi'ye kulak verelim isterseniz:

Ve dahî bilmek gerekdür kim hukemânın bu fenni [mûsikîyi] telif etmelerinden garazları oldu kim ervahı ve nüfûsi âlem-i kudse me'nûs kılalardı; mücerred lehv u tarab degüldi.

Yani Mûsikî İlmi'nin telifinden maksad, bugün zannedildiği gibi salt eğlenip coşmak, hoşça vakit geçirmek, vs. değil; bilakis âlem-i kuds ile ünsiyet peyda edip insan ruhunun içinde tutuklu bulunduğu bu maddî âlemin bağlarından kurtularak özgürleşmesini sağlamaktır. İnsanın özgürleşmesi (daha doğrusu: kemâl-i hürriyeti) ise O'na dönmekle, yani ölmekle mümkün olacağına göre; ruhun bağlarından kurtulup âlem-i kuds ile irtibat ve ünsiyet kurmaya çalışması her hâl u kârda geçicilikle ma'lûl olacak; âlem-i kudsa çıkan ruh tekrar geriye dönmek zorunda kalacaktır. Oysa hüsn-i edânın kemâliyle dinleyebilen; eylemedeki güzelliği kemâliyle temâşa edebilen ruh, asla bedene geri dönmek istemeyecek, terki kaçınılmaz olarak *ke-mâl-i terk* hüviyetine bürünecektir.

O "Aşk olsun!" dedi ve aşk... oldu; sonra "Olmak ölmektir!" deyip hemen ardından ekledi: "Ölmek özgürleşmektir!"

VE derken eski bir suâl de yerini buldu: "Siz hiç öldünüz mü?"

ruhların dansı

“Olmak ölmektir; ölmek özgürleşmektir!” demiştik. Kaldığımız yerden devam edelim o halde.

Özgürleşebilmek için *ölmemiz*; mevt-i hakikî ile ölebilmemiz içinse *olmamız* gerek. Nasıl olabilir, nasıl ölebiliriz? Düşünmeli, ölmeden evvel ölebilmenin nasıl mümkün olabileceğini. “Ölmeden evvel ölünüz!” hitabının sırrını aralamaya/anlamaya çalışmalı. Başlar yücelere, ötelere çevrilmeli, ötelerin ötesini idrak etmek için çaba sarfetmeli, fakat yanııp öteleri ötelerde/uzaklarda aramamalı, “Ben seni uzaklarda arıyorken, sen benim kendi evimde idin” deyû nedamet getirmemeli.

Keyfiyet suâline cevap vermek zordur: *Nasıl?*

Evet nasıl? Nasıl olabiliriz? Nasıl ölebiliriz? Nasıl özgürleşebiliriz?

Ladikli Mehmed Çelebi'nin, daha mufassal olmasına rağmen Arapça yazılmış *el-Fethiyye*'sinden değil, belki daha muhtasar ve fakat daha bizden olan Türkçe *Zeyn'ul-Elhan*ından bazı iktibaslar-

da bulunalım ve böylelikle mûsikî aracılığıyla özgürleşmenin imkânlarını araştıralım.

Bu XV. yüzyıl Türkçesiyle yazılmış metin sakın gözünüzü korkutmasın; biraz gayret ediniz, size sizin dilinizle ve ne kadar da yakından seslendiğini göreceksiniz:

Bilgil kim bu fennun [mûsikînin] vâzıı Fisagoras-ı hakîmdür; [Hz.] Süleyman'ın şakirdlerindendir. Uç gice birbiri ardınca düşünde gördüğü kimesne eydür [dedi]:

- Yâ Fisagoras! Filan denizin kenarına var; bir ilm-i garîb te'lif eyle! Pes üç sabah ol bahr kenarına vardı, hiç kimesne bulmadı; illâ gördü ki bir bölük demirciler usûl-i mütenasibe üzre çekiç ururlardı. Bunların durûb-i tenasübünde tefekkürât-ı kesîre eyledi ve döndü. O yine geldi, Hak Subhanehu Teâlâ'nun feyziyle bu ilmün kavâidini telif eyledi. Andan sonra riyazatıyla bir mertebeye erişti kim dâyima dirdi:

Ben harekât-ı eflâktan mahbub nağmeler işidurım.

Sahildeki demircilerin ritmik vuruşlarındaki ahengin tesiriyle Mûsikî İlminin kaidelerini telif eyleyen Pythagoras, gezegenlerin hareketinde saklı nağmeleri dinleyebiliyor sonunda... Aşağıya bakıp yukarıya yükselebiliyor.

Ve dahi bilmek gerekdür kim hukemânın bu fenni [mûsikîyi] te'lif etmelerinden garazları oldu kim ervâhı ve nüfûsi âlem-i kuds'e me'nûs kılalardı; mücerred lehv u tarab degüldi.

Daha önce bu pasajı açıklamaya çalışmıştık; bir kez daha yineleyelim: Yani Mûsikî İlmi'nin telifinden maksad, bugün zannedildiği gibi salt eğlenip coşmak, hoşça vakit geçirmek, vs. değil; bilakis âlem-i kuds ile ünsiyet peyda edip insan ruhunun içinde tutuklu bulunduğu bu maddî âlemin bağlarından kurtularak özgürleşmesini sağlamaktır.

Mûsikî ile özgürleşmek nasıl mümkün olabilir?

İşte çetin soru bu. Hep aradığımız, peşinden koştuğumuz sevgi-
linin ism-i cemîli **özgürlük**... Okuyarak değil, dinleyerek anlaşılan
mânâ, sadece mânâ mı, aynı zamanda mefhûm. Dinlenerek yakla-
şılan, yaklaşıldıkça anlaşılan mânâ ve mefhûm. Kendini kolayca ele
vermeyen nazlı yosma.

Lütfen şimdi aşağıdaki satırları dikkatlice okuyunuz:

Nefse, nagamât-ı mülayime istimâ itmekden bast hâsıl olur; dahî
musahâbeti nûfûs-i aliyye'yi, mücaverâtı âlem-i ulviyyeyi tezekkür
ider.

Uyumlu sesleri dinledikçe nefste bir genişlik, bir ferahlık hâsıl
olur; öyle ki nefis bu uyumlu seslerle sohbet ettikçe, bu seslere
yaklaşıp onlarla özdeşleştikçe ötelere tezekkür etmeye başlar, onla-
ra kavuşmayı arzu eder, beden tutsaklığından kurtulup yücelere
çıkarak, özgürleşmek ister.

Ânunçündür ki kim nefsi, kendi kalbin ol halde harekete götürür
ve raks itdürür.

İşte sırf bu nedenle kalp nefsi yerinden oynatır, kımıldatır, hare-
ket ettirir. Çok geçmeden nefis raks etmeye, mütenasib sûretlerde
dolanıp semâyâya başlar. Döner... döner... döner... Dinledikçe dön-
mek, döndükçe dönüp yükselmek, yukarılara çıkmak ister... Simâ
semâyâya, semâlara yol açar. Semâlara, yani yücelere, yani, yukarı-
lara, yani ötelere gitmek ister.

Sür'ati sûretini yok eder de nûfûs-i aliyye'ye, âlem-i ulviye'ye
çıkarak arzusu dayanılmaz bir sevdâ halini alır. Evet, simâ semâlara
yol açar, açtıkça nefis o yollardan geçmek, sır perdelerini kaldı-
rmak ister. VE fakat ne mümkün? Beden bırakmaz, nefsin semâyâya
yükselmesine izin vermez, onu arza çakar, yerinden kımıldatmak
istememez. Kendisi gidemez, onun da gitmesini istemez. Ayrılık ölüm-

den de beter gelir ona. Kim ister boşalmayı? Beden boşalmak istemez. Nefis özgürleşmeyi, kafesinin dışına çıkmayı arzularken beden nefisinden boşalmayı asla istemez de biteviye onu arza çeker.

Lâkin bedeninde sıkleti sebebiyle urûc edemez, az olur ki iştîyak bir vechile galip olur ki bedenden mufarakat ider.

Ne var ki bir süre sonra aşkın şiddetine beden de dayanamaz, parmaklarını gevşetir; bir süre sonra mâni olamayacağını anlayıp nefsin özgürce sıyrılıp semâlara yükselmesine izin vermek zorunda kalır.

Nefs bedenin tedirginliklerinin farkında mıdır? Asla! O dinlemekle, dönmekle, raksetmekle meşguldür. Dinledikçe, dinlendikçe döner, döndükçe dinler ve dinlenir. Hızlanır, hızlı hızlı döner; yavaş yavaş yükselir. Önce bedenin sınırlarını zorlar; beden gevşeyince sevinçle ve âdeta koşarcasına âlem-i kudse doğru urûc eder.

Beden terk edilmiştir. Nedir *terk etmek*? Terk, 'nisyan' demektir; unutmak yani. Nefs terk ettikçe unutmuş, unuttukça terk etmiş olur. Uzaklaşmaktır terk etmek; uzaklaşılana terk edilir; terk edilen unutulur.

Eflatun'dan rivayettür ki: *men semia'l-ginâ bi-kemâli edâihi mâte tarâban.*

Yani bir kimse nağmeleri kemâl-i [hüs-n-i] edâsiyla dinleyince kendinden geçip ölür. Ölmek nefsin bedenden ayrılması ve fakat tekrar geri dönmemesidir. Nagamât-ı ilahiye'yi kemâliyle dinleyen nefis özgürleşir; özgürlüğün tadını tadar tatmaz bir daha kafesine geri dönmek istemez ve bedenini öylece kuru ve cansız bir halde bırakıp semâlarda raksetmeyi sürdürür. Olmak ölmek, ölmek özgürleşmektir çünkü!

Düşünün bir kere, ölüm olmasaydı bu hayat ne de çekilmez olurdu!

ney hiçlendirir

Ney hiçlendirir; evet ne *ıçlendirir* ne de *hislendirir*; bilakis tamı tamına yazıldığı gibi *hiçlendirir*... Faslı başkası değil, hep faslı hîcî'dir çünkü.

Ney'in nefesinden kendi hikâyesini dinleyebilenler; ney'in vuslattan değil, firâktan dem vurduğunu, demini firâktan aldığını söylerler. Ne de güzel söylerler:

Sîne hâhem şerha şerha ez firâk.

Rûmî, “ez firak” diyor ve ayrılıktan söz ediyor. Ney'deki hüznün ayrılık ateşinden nâşi bir yanış olduğunu söyleyen de yine o!

Ez cüdâyihâ şikâyet mî küned

Ney'in nefesinden, nefeslenişinden başka bir şeyin değil, sadece ama sadece cüdânın ve/veya firakın sesinin duyulması yokluğun sesinin duyulması değil midir duyabilenlere?

Hiç'in sesini yani. Evet, ney'in hiçlendirmesi bundan. Nefes içini okşadıkça ney yanar; yandıkça yakar, yoklanırken yoklar.

Saklamaya ne lüzûm var o halde? Ney yoklanmakla, yok olmakla kalmaz, yokluğa götürür, yoklar. *Taayyün* sözcüğünün "belirli olmak, belirlenmek, sınırlanmak" gibi sözlük anlamına kanar da bazıları, taayyünü adem'den vücûd a, yokluk'tan varlık'a geliş olarak, *varoluş* olarak tanımlamak isterler... Ne münasebet! *Taayyün*, bizatihi ademiyyettir; yokluğa dönüşmektir, varlık'tan kopuştur, gölge olmaktır, gölge haline gelmektir; tıpkı *teşahhus* gibi, *tecessüm* gibi, *teferrüd* gibi. *Taayyün* mutlak olandan mukayyed olana geçiştir; işaret edilebilir olmaktır, muayyen hale gelmektir.

O halde onca itiraz niye?

İtiraz belirtmeyi, belirlenmeyi, sınırlanmayı *varlık* sananlara. İtiraz taayyün'ün, muayyen hâle gelmenin ne yaman bir firâk ve cüdâ olduğunu göremeyenlere. İtiraz denize bakıp dalgaların hareketini seyreden, sesini duyan, rengini gören, tuzu tadan ve fakat bir türlü suyun kendisini fark edemeyenlere...

Ney'in nefesiyle hiçlenenler, ney'in nefeslenmesiyle yoklananlar işte bunun için hüznü duyarlar; bunun için mahzûn olurlar, bunun için kadın-erkek demeksizin hâllerine ağlarlar.

Ez nefirem merd ü zen nâlîde end

Ney hiçlendirir; ney yokluğun; yok olmanın sesidir çünkü. Evet, ney varolmak için yokolmayı göze alışın remzidir: yanlış'ın kokusu... yokoluş'un ürpertisi... varlık hasreti... varoluş'ta yokoluş'u idrak... VARLIK'a nazaran varoluş'u yokluk görmek... mevcûd'un değil, vücûd'un kokusunu almaya çalışmak...

Ney hiçlendirir! Çünkü hiçlik'in sesi hiçlendirir! VARLIK'tan, varolmaktan sürûrun, neşenin; HİÇLİK'ten, hiçlenmekten hüznün, kederin sâdır oluşu bundan.

*Ne bilür müneccimle muvakkit şeb-i yeldayı
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç saat*

Hiç Neyzen Tefvik'in boynunda asılı yafta... VE hiç olduğu için, hiç'i her'e tercih ettiği için, hiçlikte gezindiği için azabı azâb-ı mu-kaddes. Nadanın attığı taşlardan canı acımayan ve fakat vücûduna gül değince inim inim inleyen Mansûr gibi "derd-i iştiyâk"ı şerhey-liyor!

O denli vahşi, o denli doğal, o denli sâde inliyor ki. Öylesine *kendi kendine*, öylesine *kendince* ve öylesine *kendi için* üflüyor ki mağrur ve umursamaz. Hiçleniyor, hiçlendikçe hiçiyor, kaçıyor çünkü. Kendisinden ve kendince ve fakat yine kendine kaçıyor. Mehâbetle değil sadece, aynı zamanda mehabbetle üflüyor. Üfle-diği fasl-ı hiçî...

1927'de Toptaşı Tımarhanesi'nde yazdığı şu dörtlük, hikâyesi-nin bir özeti gibi:

*Gezindim sâz-ı hicranımla bin bir perde üstünde
Şu aheng-i hayatın darbını taksime yeltendim.
Karar verdim adem-âbâd-ı gamda fasl-ı hiçîde,
Şunu derkeyledim ancak ki bârım kendime kendim!*

Ne büyük bir nimet ki Neyzen'in taksimlerinden küçük bir de-met günümüze ulaşmış durumda. İnsana düzenli bir bahçeden zi-yade yabanıl bir çayırılığın ortasında geziniyormuş hissi veren bu nağmeler tam da erbâb-ı hiç'e göre.

Dermanlarının yine dertleri olduğunu bilmeksizin dertlerine der-man arayanlar, ne derdi ne de dermanı biliyor demektir. O halde bırakalım onları kendi hallerine, dertlerine derman arayadursunlar! Bizse bu arada erbâb-ı hiç'le birlikte dertlerimizden zevkyâb olmaya çalışıp hiçlenelim!

sırr'ul-esrar

“Ah şimdiki aklım olsaydı!”

“Peki n'olurdu şimdiki aklın olsaydı?”

“Şimdiki aklım olsaydı şunları... şunları... yapmazdım.”

“Başka?”

“Şimdiki aklım olsaydı şunları... şunları... yapardım.”

Sanırım sizler de bu tür şikâyetlerde bulunan kimselere rastlamışsınızdır. Nedense insanoğlu orta yaşlara geldiğinde, “Şöyle olsaydı da... böyle olmasaydı da...” demeye başlar; bazı işleri yanlış yaptığını düşünür, yaptıklarından pişmanlık duyar, talihinden yakınır, çokluk bazı işleri yapmakta geç kaldığından, gemiyi kaçırdığından filan dem vurur. Sözelimi ticarete atılmışsa ilimle, sanatla uğraşmamış olduğundan şikâyet eder; biraz ilimle, sanatla veya benzeri meşgalelerle meşgûl olmuşsa paraya pula kıymet vermemiş olmakla bunca yıl enayilik ettiğini, gençliğinin, tecrübesizliğinin kurbanı olduğunu, atı alanın çoktan Üsküdar'ı geçtiğini düşünür ve başlar

“Ah şimdiki aklım olsaydı!” demeye. Gençken dünyayı değiştirebileceğine inanır ve fakat orta yaşlara gelince, bunca yıl geçtiği halde kendisini bile değiştiremediğini fark eder.

Gençler bir şeyler yapabilmek için gerekli imkânlarının olmadığından, orta yaşlılar ise bir şeyler yapabilmek için gerekli imkânları bulamadıklarından şikâyet ederler. Gençler imkânları olsa yapmak istediklerini yapabileceklerini zannederler ve bu yüzden imkânı kendilerinde değil, başkalarında ararlar. Bulamayınca da kendilerini değil çevrelerini suçlarlar. İmkân yoktur, olsa, yapılması gereken hemen yapılacaktır. Orta yaşlılar ise o imkânların aslında olduğunu ve fakat kendilerinin yeterince akıllı ve uyanık davranıp bu imkânları bulamadıklarına, bulduklarında ise önemsemediklerine kendilerini inandırır. Bu nedenle onlar başkalarını suçlamak yerine kendilerini suçlamayı tercih ederler: zamanında biraz atik davranabilselerdi, çevrelerindeki imkânları kullanabilselerdi, meselâ öyle değil de şöyle olsaydı... Şimdi yapılmasına inandıkları işleri o zaman (gençken) yapmalarının mümkün olduğunu düşünüp başlarlar dövünmeye. Bu yüzden orta yaşlar tam da mızıkçılık yapma yıllarıdır. Evet, beceriksizliklerin en ziyade hissedildiği dönemlerdir bu dönemler.

Yaşlılara gelince, onlar ne çevrelerinden ne de kendilerinden şikâyet ederler; sadece *olan olmuşt* deyip hallerine razı olurlar.

Geçmiş geçmiştir, gelecek ise henüz gelmemiştir. Elde olan sadece yaşanmakta olan andır. Geçmiş, geçmiş olduğundan yapacak bir şey yoktur; çaresiz katlanmak zorundadır insan bütün hayatınca vermiş olduğu kararların sonucuna... Etkileyen değil etkilenen, sürükleyen değil sürüklenen, koşan değil koşturulan olduğunu anlamıştır bir kere ama bundan böyle olanları değiştirmek imkânı da yoktur. Yaşlılar bu hakikati anladıklarından olsa gerek umûmiyetle susarlar, şikâyet etmezler geçmişlerinden, çünkü gençler gibi çevre-

lerini, orta yaşlılar gibi kendilerini suçlamayı çoktan bırakmışlardır. *Olan olmuştur*. Geleceğe gelince her şeyden evvel gelecek gelmemiştir; geldiğinde ise getireceği bellidir artık... Gelecek geçmişin hatalarının telafi edilmesini sağlayabilecek bir ümit ışığı olmaktan çıkmıştır. Aslında onlar için bir gelecek de yoktur. Kısacası geçmiş geçmiştir, gelecek ise gelmeyecektir.

Lâkin bu sadece onların zâviyesinden böyledir. Gençlere aktarmak isterler tecrübelerini ama aktaramazlar. Gençlerin aslında bir geçmişleri yoktur; önlerinde koca bir gelecek vardır, geçmiş henüz *geçmiş* adını alacağı kadarıyla geçmemiştir ve üstelik gelecek gelecektir; kim bilir belki de elleri dolu gelecektir. Gençlerin acelecilikleri, hırçınılıkları, heyecanları ve hepsinden önemlisi o imrenileşi delişmenlikleri hep bundandır. *Pişmanlık* sözcüğü lügatlerine girmemiştir; kaderin belirleyiciliğini anlama imkânları yoktur; rüzgârda savrulan bir yaprak oldukları değil, bilakis rüzgârın yönünü değiştirecek denli büyük bir güce (gençliğe) sahip oldukları inancındadırlar.

Bu tasvirden anlaşılacağı üzere durumları fevkalâde trajik görünenler, sadece orta yaşlılardır. Zavallılar yeterli derecede tecrübeleri olduklarından emindirler; çünkü biraz geçmişleri vardır bu dünyada. Gelecekte de tamamen ümitsiz değillerdir; çünkü gelecek henüz tamamiyle gelmemiştir ve geçmişin aksine tüm kışkırtıcılığıyla karşılarında durmaktadır. Nitekim "Kırkından sonra azanı teneşirin pakladığının" söylenmesi de bundandır sanırım.

Orta yaşlılar olanın olduğunu bilirler ama olanın öylece olması gerektiğini kabullenmek istemezler. Olanın pekâlâ olmayabileceğine kendilerini inandırırılar. İnandırırılar, zira böylece olacak olanın olmayacak olabileceğini güya garantilerler kendilerince. Gerçi bazen olacak olanın kaçınılmaz olarak olacağını biraz kestirirler ama bir türlü olacak olanın olacağını itiraf etmek içlerinden gelmez.

“Şimdiki aklım olsaydı...” sözü dillerinden düşmez ise de şimdiki akılları, olacak olanın olmasına da mâni olamaz.

Halbuki tek kelimeyle geçmiş için söylenmesi gereken şudur:

1) Olan olmalıydı!

Niçin? Çünkü olanın olması gerekmeseydi olmazdı. Olan olduğuna göre, olması gerektiği için olmuştur; olan olduğu için olmalıydı. Bu bakımdan pişmanlığın ne bir değeri, ne bir faydası, ne de bir anlamı vardır.

Olan olmalıydı! Evet, geçmişin yasası bu kaideden ibarettir!

2) Olacak olan olur!

Bu kaide de gelecek'in yasasıdır. Ne olacaksa o olur; olacak olduğu için olur. Gelecek gelirken yanında ne getirecekse onu getirir. Bu bakımdan olacak olan da olur! Geçmiş için pişmanlığın nasıl bir anlamı yoksa gelecek için de plan yapmanın, gelecek olanın gelmesine karşı koymanın bir anlamı yoktur.

Birinci ve ikinci önermelerin doğruluğunu kabul edeceklerin şu sonucun doğruluğunu da kabul etmeleri zaruridir:

3) Olan olur!

Kadere dair birikmiş suâller muvacehesindeki maruzâtım bundan ibarettir!

deliler ve veliler

*Görür ol yüz içre yüzler yuzunu
Nutk u can içinde yüzler ozunu*

“Velî mevzûunu bulamaz ki *ben* desin!”

Abdulahkîm Arvasî hazretlerinin bu sözüyle ilk karşılaştığımda koca ciltleri dolduracak kadar geniş açıklamalar gerektirecek bir meselenin böylesine veciz bir biçimde dile getirilişinden dolayı şaşırıp kalmıştım.

Sizler yukarıdaki ifadede geçen *velî* sözcüğünün yerine hiç çekinmeden *deli* sözcüğünü koyabilirsiniz; zira sadece veliler değil, deliler de mevzûlarını bulamadıkları için *ben* diyemezler.

Haddimiz olmamakla birlikte maksadı biraz daha açık kılmaya çalışalım:

Malûm olduğu üzere bir önerme dört unsurdan meydana gelir: *mevzû* (konu), *mahmûl* (yüklem), *nisbet* (oran-orantı) ve *rabıta*

(bağlaç). Sözelimi “benim elim”, “benim ayağım”, “benim kale-mim”, “benim kitabım” deriz ve ‘ben’i *konu*, buna mukabil “el, ayak, kalem, kitap” gibi diğerlerini *yüklem* olarak kullanırız. Çünkü cevher-i ferdî her dâim -yüklem olarak kullanılmadığından, mese-la “İnsan Ahmed’dir” veya “Renk beyazdır” denilemeyeceğinden ötürü- konudur ve bu sebeple bizler önermelerimizi inşâ sırasında hata yapmak istemiyorsak cevher-i ferdî’yi mevzû kılar, diğerlerini ona yükleriz; tıpkı “Ahmed insandır”, “Beyaz renktir” misallerinde olduğu gibi. (“İnsan Ahmed’dir”, “Renk beyazdır” şeklindeki öner-melerde, esasen “Bu insan Ahmed’dir”, “Bu renk beyaz’dır” denil-mek istendiğine dikkat edilmeli!)

Hâsılı, *ben* (suje, subject) bütün nisbetlerin konusudur; her şeyi ona yükleyebilir ve fakat onu esas itibariyle hiçbir şeye yükleye-meyiz.

Deliler mevzûlarını bulamadıkları için *ben* diyemezler, hatta bir diğer deyişle *ben* diyemedikleri sürece bir şeyi kendilerine yükleyebilecekleri mevzûyu da bulamamış olurlar. Bir deli niçin “Ben Napolyon’um!” der? Çünkü gerçekte kendisinden söz edebileceği, kendisine ait bir *beni* yoktur da ondan. Her türlü cevher-i ferdî onun *beninin* yerine geçebilir ve bir deli kendisini ‘araba’ da zannedebilir, ‘kalem’ de, ‘telefon ahizesi’ de... Sabit, dolaylımsız, kendiliğinden bildiği bir *beninin* olmaması, varsa bile böyle bir *beni* bulamaması, onun kendisine işaret etmesini imkânsız kılar. Yükleme(ye) açık bir konusu (mevzû) yoktur delinin. Bir türlü *ben* diyemeyişi, cinnetle suçlanması, kendisine *mecnun* sıfatının takılması da hep bundan. Sıradışı, anormal sayılışı da kezâ.

Veliler de mevzûlarını bulamadıkları için *ben* diyemezler; zira işaret edebilecekleri, kendisine bir şey yükleyebilecekleri, o şeyle aralarında nisbet kurabilecekleri mukayyed bir *beni* onlar da bulamazlar. Benim elim, benim ayağım, benim kalemin, benim ki-

tabım şeklindeki her türlü mülkiyet talebinin anlamını yitirdiği bir makam velayet makamı.

Öyle ya, hangi *ben* bu? Bir veli nasıl *ben* diyebilir ki? Nasıl olur da eşyayı kendisine nisbet edebileceği, sıradan bir münasebetle mülkiyetine sahip çıkabileceği bir *konu*, bir *ben* söz konusu olabilir onun için. Bu itibarla veliler de tıpkı deliler gibi mevzûlarını bulamazlar ve ister istemez “Bir ben vardır bende benden içeru” demek zorunda kalırlar. Cinnetin ortaya çıktığı yer, velinin kendisine işaret edebileceği *benin* silinip yok olduğu sınırdır. “Size deli denmedikçe imanınız sahih olmaz!” tenbihiyle îmâ olunan sınır işte burasıdır!

Veliler de hep *mecnun* olmakla suçlanmışlar ve onlar bu suçlamayı reddetmeyi asla düşünmemişlerdir bile. Arada küçük bir fark vardır; velilerin cinneti cinnet-i hakiki, delilerin cinneti cinnet-i izafîdir. Deli mevzûunu kaybedince *ben* diyemez: velî ise o mevzû-yu terk edince. Daha açıkça söyleyecek olursak, delilerin cinneti *infiâl* sûretindedir; velilerin ise *fiil* suretinde.

Deli mâzurdur ve bu nedenle mükellef değildir. Mâzurdur; zira cinneti elinde değildir, seçmemiştir, elinde olsaydı tecennün etmezdi, seçme hakkı olsaydı çıldırmazdı. Mazeretleri nedeniyle dinen mükellef sayılmaz deliler. Oysa veliler, bile bile cinneti seçmişlerdir, bile bile mevzûlarından, benlerinden vazgeçmişlerdir. Akıllarını kaybetmemişlerdir, bilakis terk etmişlerdir; yani her türlü kayıttan azade olmayı (mutlak’ı) seçen kendileridir ve bu bakımdan mâzur değil, mükelleftirler; edilgen değil, etkindirler.

Görür ol yüz içre yüzler yuzunu

Nutk u cân içinde yüzler özünü

Nesimî’nin bu beyti, kaybedenleri değil, terk edenleri muhatab alıyor. Hallac-ı Mansûr kaybettiği için değil, terk ettiği için *Ene’l-Hak* (Ben Hakikatım) diyor, diyebiliyor.

Önceleri demiştim, yine diyeyim:

Kişi sahip olmadığı şeyi terk edemez!

Akılın sınırlarını teftiş etmeden, akıl sınırlarında gezinmeden, akıl hadd'ul-gayesine varmadan, nasıl olur da kişi tahkik suretinde “Bu iş akılla olmaz” diyebilir? Diyemez, dese bile hakikat onu ciddiye almaz ve bu durumda sözleri asla salt lâfız mertebesini aşamaz!

Amiş Efendi'nin damadı Babanzâde Ahmed Naim'e hitaben söylediği, “matlûb'un husulü veya adem-i husulü nezdinde müsavı değilse nâkıssın evlâdım!” sözünü, dostumuz Hamzazâde Necmi Efendi'ye aktardığımda, tebessüm edip bana, “Bu sözü Yunus Emre asırlar önce söylemiş” diye mukabelede bulunmuş idi: “Ne varlığına sevinirim, ne yokluğuna yerinirim!”

Mutlak mânâda varlık ve yokluk'u böylesine müsavı addeden bir zihin yapısı, hiç kuşkusuz akıl vücdü ile adem-i vücûdunu da müsavı addedecek ve dışına çıktıktan sonra değil, aksine aştıktan sonra *akıl* üzerine konuşmayı yeğleyecektir: Yunus'un “Beni ben-de demen, ben ben değilem/Bir ben vardır bende benden içeru” deyişi boşuna değil! Nesimî'nin “nutk u cân içinde” diye işarete bulunduğu öz, işte o aynı öz! Yeter ki goruisun, yeter ki bulunsun!

O halde görür olanlara, olabilenlere ne mutlu o yüz içre yüzler yuzunu!

deliler köyünden bir menzil aşkın

“Ne yapalım evlâdım, emaneti dolaştırıyoruz işte!”

Bu sözü, “Nasılsınız?” suâlime cevaben yaşlı bir amca söylemişti hem de çok sıradan bir şeyi dile getirircesine... Ben de tehâlükle bir kenara kaydedivermişim öylesine.

Emaneti dolaştırmak!

Lütfen bu deyişi bir kez daha okuyunuz ve ardından defalarca tekrarlayınız; durmadan, ara vermeden, biteviye, âdeta sayıklar-mışçasına söyleyiniz; yorulmadan, bıkmadan, usanmadan bu sözün mânâsını düşünmeye, kastını anlamaya çalışınız. Böylece unuttu-ğumuz, terk ettiğimiz, aradığımız ama bir türlü bulamadığımız o muhteşem varlık tasavvurundan tevarüs ettiğimiz mirasın son kırıntılarından birini belleyiniz hiç değilse.

Emaneti dolaştırmak!

Bir insan, bile isteye kendisinden bu kadar uzaklaşabilir mi? Kim kendisine bu denli dışarıdan bakabilir; kim kendisine böylesine

uzakta duran bir nesneymişçesine işaret edebilir? Evet, kim kendi bedenini, kendi vücûdunu, kendi varlığını bu kadar dışlayabilir, kim kendinin dışına bu kadar kolaylıkla çıkabilir? İnsanoğlunun gerçekten sahip olabileceği yegâne mülk değil midir bu beden?

Bu *mülk* üzerinde istediği gibi tasarruf edebileceğini sanan modern insanın asla anlayamayacağı bir deyiş “emaneti dolaştırmak!”

Gezmek değil *gezdirmek*... Dolaşmak değil, *dolaştırmak*... Fakat başkasını değil *kendisini*... Öyle bir kendi ki, öyle bir *kendilik* ki aslında kendi değil, kendinin değil, kendine ait değil... Evet, kendi değil başkası... Bu mülkte kendisi âdeta kiracı... geçici ikamet almış bir yabancı... yaban ellere düşmüş bir garib...

Emaneti dolaştırmak!

Gunumuzde “deliler köyünden bir menzil aşkın!” yaşamayı seçmedikçe anlaşılamayacak bir muamma... bir garabet... bir sır... sırların sırrı...

Yaşamak değil, hayattan kam almak hiç değil... sadece ve sadece emaneti dolaştırmak... hatta o dolaşırken yanında kalmak, ondan ayrılmamak, ona katlanmak... kendisini kendisinden aramaya başlamak... kendisine kendisinden ulaşmak... kendisini kendi dışından seyretmek... kendisine kendi dışından işaret etmek... hiçbir dilde karşılığı bulunamayacak bir yükseklik...

Ne zordur yükselmişken, yüksekte iken alçalabilmeyi becerebilmek! Hep uyanık kalmak... uyuyamamak... hiç ama hiç yatağa girememek... uykuya dalamamak... tam aksine her zaman ve hemen her defasında yatağa düşmek...

Yatağa girememek ve fakat ister istemez yatağa düşmek, koca bir değirmen taşının kendini eritip bitirmesi, küçücük buğday tanelerini bırakıp homurdana homurdana kendi gövdesini ezmeyi seçmesi gibi bir şey.

Ölememek... yaşamak zorunda kalmak... gurbette kalmayı tercih etmek... dolaştırmak... biteviye dolaştırmak... emanetle dolaştırmak... emaneti dolaştırmak hem de deliler köyünden bir menzil aşkın... ve ateşten zehrini tatmak o okun...

Sanatçımın dediği gibiydi her şey:

Fazla aramak aradığımı bulmayı doğurmadı hiç. Tersine, aradığımın yerine bulduğumla yetinmek zorunda kaldım; arayışıma inat bulduğum, bulmak istediğimin hep en uzağıydı.

Öteler.... beynimin kıvrımlarını mini minnacık dişleriyle kemiren mini minnacık farelerin kokusunu duymayacağım öteler... Henüz pıhtılaşmış koca bir kan birikintisinin üzerine basmamıza ramak kalmış sanki... kanla sıvanmış vücutlar... kurumuş... pıhtılaşmış... pelteleşmiş bedenler... sevdalar... beni benden alan sevdalar... seyredilemek için zirveleri, koynunda geceleme zorunda kaldığım etekler...

Değil mi ya, ne zordur yükselmişken, yüksekte iken alçalabilmeyi becerebilmek?

En nihayet emaneti dolaştırmak zorunda bırakılmak... mukaddes emaneti terk edememek bu yüzden... katlanmak, dayanmak, direnmek zorunda kalmak... değil başkalarına, kendisine bile katlanması ne zordur kişinin... ayırlamaması, hep kendisiyle olması, olmak zorunda kalması...

Emanetçilik zor bir zanaat... başkasının mülkünde oturmak... ona zarar vermemek... onu bir gül yaprağını taşırcasına hassasiyetle korumak...

Korumak ama nasıl?

Hayatla bağını kopardığı için suyunu veremiyorsanız, toprağını tazeleyemiyorsanız, gübreler getiremiyorsanız ötelerden. söyleyin bana a dostlar bir gül yaprağını nasıl koruyabilirsiniz?

Bir defterin yapraklarının arasında mı?

Şayet öyleyse, zaten bütün mesele de bir defterin yapraklarının arasında yok olacak olmamız değil mi?

hiç yedeğin var mı?

Necip Fazıl merhum, bir defasında şeyhi Seyyid Abdülhakim Arvasî'nin şöyle dediğini aktarır:

“Velî, bir türlü mevzûunu bulamaz ki *ben* desin!”

Bu sözden neler anlaşılabileceği, anlaşılması lâzım geldiği bir yana, hemen söylemeliyim ki mezkûr cümlede geçen *velî* kelimesinin yerine -hem de hiç tereddüt etmeden- *deli* kelimesini yerleştirebilirsiniz.

“Deli, bir türlü mevzûunu bulamaz ki *ben* desin!”

Böyledir; zira bilindik mânâsıyla deliler, kendisine işaret edebilecek bir ben'den yoksun olanlardır; bir türlü *ben* ya da *benim* diyemeyenlerdir. İşaret edebilecekleri, gösterebilecekleri, çeşitli vasıflarla tavsif edebilecekleri bir mevzûları yoktur ve olmadığı için de hiçbir şeyi, hiçbir şeylerini mevzûya hamledemezler.

“Ben kimim?” sorusu, *ben* diye adlandırılan mevzûun aranmasından ibaret olup mevzûun yokluğu ayniyet idrakinin yokluğu an-

lamına gelir; ayniyetin, yani özdeşliğin idraki. Bazıları buna “A=A” demeyi yeğliyorlar, bazıları da “A A’dır” demeyi. Biz yine de Ahmed Cevdet Paşa mızın dediğini aktarmakla yetinelim:

Ulûm-i Mütêârife birtakım bedihiyyât-ı mütedâhiledir ki yekdiğelerini izah eyler ve cümlesi bir bedihiye-i esasiye’ye dayanır: *Bir şey hem var hem yok olamaz!*

Paşamız bu bedihiye-i esasiyeden şu beş bedihiye-i umûmiyenin ortaya çıktığını söylüyor:

Bir şey var ise vardır! (*Var vardır*)

Bir şey yok ise yoktur! (*Yok yoktur*)

Bir şey var ise yok olamaz! (*Var yok olmaz*)

Bir şey yok ise var olamaz! (*Yok var olmaz*)

Bir şey ya vardır, ya yoktur!

Bütün bilgilerimiz işbu aksiyomlara dayanır ve dolayısıyla varlık, bilgi, değer, vs. hakkında -akla istinaden- konuşabilmeyi mümkün kılan temel de en nihayet “Ben benim/Ben başkası değilim” demekten/diyebilmekten ibarettir. Oysa insanların *deli* dedikleri kimseler “Ben benim/Ben başkası değilim” diyemeyenlerdir. Kabaca, onlar hem Napolyon’dur, hem Hitler’dir, hem Stalin’dir. Ehl-i Zâhir’in ‘şizofreni’ adını taktıkları, “kişilik bölünmesi/parçalanması” diye tanımladıkları durum, kısaca söylendikte ayniyet/özdeşlik yoksunluğudur. Ortada işaret edilebilecekleri, gösterilebilecekleri, izafette bulunabilecekleri bir *mevzu* (konu=subjekt) bulamayanlar bir türlü *ben* diyemedikleri, diyemeyecekleri için, akıllılar tarafından *akılsız* (deli) olarak adlandırılırlar ve sırf bu nedenle cezâi ehliyeti de haiz olmazlar. Onlar *ben* diyemedikleri için *var* kabul edilmezler. (Modern tıp, niçin delileri *yok* sayıyor dersiniz?)

Peki ya veliler?

Niçin veliler de mevzûlarını bulamamakla ve dolayısıyla *ben* diyememekle nitelendiriliyorlar?

Aslında cevabı basit: Velilerin aradıkları mevzû, delilerin bulamadıkları türden bir mevzû değildir de ondan! Delinin aradığı mevzû -ki onlara sıradan insanlar sahiptir- Veli'nin bilerek terk ettiği mevzûdur. Daha açıkça söylemeyi deneyecek olursak, deli, şahsıyla mukayyed mevzûu kaybettiği için *ben* diyemezken; velî, o mevzû'yu çoktan bile bile terk etmiş olup MUTLAK BEN'e izafet makamında olandır. İlki gerçek anlamıyla kendisine *ben* diye işaret edebileceği bir mevzû bulamaz; ikincisi ise, delinin yoksunu, avamın sahibi bulunduğu o bildik mevzû'yu *ben* diye işaret edilmeye lâyık görmez! Hani Yunus'un "Bir ben var, bir de benden içeru!" dediği gibi...

Bakınız, Zekâî Dede de güzel söylemiş:

*Ben ben değilem, ben dediğim sensin hep
Ruhum dediğim, sensin dediğim sensin hep!*

Hiçbirimizin yedeği olmadığına göre, burada işaret edilen *ben*-den gayrı bir *sen* de olmamalı. Nitekim bir Batılı da şöyle diyor: *Kein Ersatz, deine Droge bist du.* (Yedeğin yok! Dermânın yine senden başkası değil!)

Ne acı değil mi, böyle demekle hakkı söylüyorlar ve fakat bâtılı kastediyorlar. Biz ise *ben* demeye (bile) lüzûm görmeyen ustalarımıza bir de utanmadan soruyoruz: *Sen de kimsin?*

Şayet lütfederler de "Ben senim!" derlerse; bu sefer de *deli* deyip geçiyoruz.

kendi kendine konuşmak

Rahmetli babam, misafirlerimizi yolcu ederken “Güle güle” diyeceği sırada lâtife kabilinden “Sakın güle güle gitmeyin, yoksa size *deli* derler” derdi. Nitekim kendi kendine konuşan insanlara da *deli* demiyorlar mı?

“Kendine kendine konuşmak” acep niçin bir delilik belirtisi olarak algılanıyor dersiniz?

Oysa eskiden İstanbul halkı (bilhassa İstanbul hanımefendileri) sevaptır deyû türbelere gidip ölüleri veya Miskinler Tekkesi’ne gidip fakirleri ziyaret ettikleri gibi, hastanelerde hastaları, bilhassa akıl hastanelerinde delileri de ziyaret ederler ve onlara hediyeler, yiyecekler götürürlerdi. Bunu rahmetli babaannemden de biliyorum; zira kendisi kandillerde, bayramlarda, hastanelere gider, tanısın tanımasın hastaları ziyaret ederdi. Bakırköy Akıl Hastanesi’ne gidip oradaki delilere öteberi götürdüğünü de kendisinden çok defalar işitmiştim. Bazen, orada kötü koşullarda yaşayan delilerin ne kadar acınası durumda olduklarını anlatır, onlar için şifa dilerdi.

Delilik bizim toplumumuzda, hep velilikle alâkalı bir keyfiyet taşıdığından olsa gerek, deliler/delilik hep ilgimi çekmiş ve deliliği korkulması gereken değil, anlaşılması gereken bir hâl olarak görmeye çalışmışımdır. Kim bilir belki de bu, daha bıyıkları terlememiş bir gençken işittiğim “Size deli denmedikçe imanınız sahih olmaz” hadis-i şerifinin telkini altında bulunduğumdandır. Şimdi düşünüyorum da bugüne değin bu hadis-i şerifin sıhhatinden şüphelenmek hiç aklıma gelmedi; doğrusu buna lüzüm da görmedim.

Her neyse. “Kendi kendine konuşmak” şeklinde nitelenen hâli, zahiri üzere anlamak ve burada böylece ele almak niyetinde değilim; tıpkı deliliği salt zâhirî mânâsıyla anlamadığım ve burada bu mânâsıyla ele almayı düşünmediğim gibi.

“Kendi kendine konuşmak”, insanın başkasıyla konuşamaması demek olduğundan, insanoğlu başkasıyla, başkalarıyla konuşmadığında, konuşmak istemediğinde kendine döner ve kendisiyle konuşmaya başlar. Evhamlı hastalara atfen kullanılan “kendini dinlemek” deyişine benzer bir biçimde, hep kendini dinler, hep kendiyle konuşur. Dışarıyı bırakır, dışarıyı ilgisini çekmez, dışarıya söyleyeceği sözü kalmamıştır; herhangi bir isteği de. Zâhiren yalnızdır, yalnız görünür ama o aslında kendisiyledir; kendisini dinlemekte, kendisiyle konuşmaktadır. Başkaları da ne yapsınlar, birini bu halde gördüler mi, acırlar ona ve basarlar damgayı: “Delirmiş zavallı!”

Bunu bilemeyiz oysa; bilsek bile söyleyemeyiz.

Birkaç yıl oluyor, ünlü (ve tabii ki artık yaşlı) şâir ve fikir adamlarımızdan birini Eminönü meydanında kendi kendine konuşarak yürürken görmüştüm. Ne yalan söyleyeyim, önce ben de kendisini bu halde görünce acımış ve fevkalâde üzümüşüm. Üzüntüm haline değildi; zira başkalarıyla konuşma istek ve arzusunun kalmadığını, bir mânâsıyla sözünü tukettiğini biliyordum. Lâkin kendisini tanıyan hayranlarının onu bu halde görünce, halini hemen zahirine

hamledeceklerini ve ona acımak gibi bir zavallılığa düşer olacaklarını tahmin edebiliyordum. Şiirlerini anlayamayanların, halini de anlayamayacakları muhakkaktı. İşte o zaman canımı acıtan buydu. Gerçekten de acımıştı canım.

Başkalarıyla konuşma isteğini yitirenlerin susması lâzım geldiği düşünülür ki bu sanıda bir yönüyle haklılık payı vardır. İsteksizlik susmayı göze almak demektir. Susulur da nitekim. Fakat bu artık başkalarının (dışarının) duyamayacağı tonda yeni bir konuşmanın başlamasına yol açar. Susmak her halükârda susmak değil, başkalarının yanında susmak demektir. Susan kendi kendisiyle konuşmayı, kendi kendini dinlemeyi seçen adamdır.

Bayezid-i Bistamî hazretlerinin, “40 yıldır tekellüm ediyorum da insanlar benim kendileriyle konuştuğumu zannediyorlar” şeklindeki ifadesi, işbu sebepledir ki akli karışıklar için söylenmemiştir.

yüzüme kapıyı kapadığımda

herkes en nihayet kendisi kadar yalnızdır

Yalnız olmak...

Bu ifadenin işaret ettiği anlam birikintisi ne kadar da çok, ne kadar da farklı... İfade bizleri gerçekten de şaşırtıyor, bizler de şaşıyoruz bu yüzden... Şaşıran değiliz biz, üzerimize düşen sadece şaşmak... şaşkınlık bize ait, şaşıran ise öncelikle ifadenin kendisi.

Unutmadık asla, 'şaşan' ve 'şaşıran' ile beraber bir de 'şaşırtan'ın olduğunu... Şaşırtan, yani şaşmaya değil, şaşırmaya neden olan... ifadenin bizleri şaşırtmasına yol açan temel etmen... Bu sözcük de yanlış kullanılıyor ya, geçelim. Yaşananlar tam bir şaşırtmaca... oyun içinde oyun...

Şaşan kim? Şaşıran ve en nihayet şaşırtan kim?

Şaşkınlık karıştırmaktan kaynaklanıyor. Gerçekten de karıştırılır hep *yalnız olmak* ile *tek başına olmak*. Oysa yalnız olmak başka, tek başına olmak daha başka.

Hakikatte hiç tek başına olmadık, olmadık. İstedik mi gerçekten tek başına olmayı, tek başına kalmayı, bilemiyorum. Yalnızlıklarının

farkında olmāyanlar, tek başına olmayı yalnız olmak zannediyorlar; yolun başında şaşıttıkları için, yolun başında şaşkınlığa uğradıkları için böyle zannediyorlar. Keşke uğramakla kalsalardı, bilakis orada ikameti seçtiler. İşte bu yüzden zannetmeye devam ediyorlar.

Onları şaşıran ifadenin kendisi. Yalın-ız olmayı, yalın olmayı istiyorlar ve sanki bu takdirde ancak yalınlığın kendilerine yalnızlığı ikram edeceğini sanıyorlar.

Yalınlık... ikramda bulunamayan yoksulluğun, yoksunluğun adı... gerçekte *yok-luk* değil, sadece bir tür *yok-sulluk*... hakikatte yok değil, yok gibi, yok-umsu.

Yalnızlık... ayrınlığın yitimi... âdeta vuslat... kişinin kendisine kavuşması... ıskın ve aşkın ta kendisi... bir tür cinnet sayılması da bundan.

Tek başına (yalın) olmayı seçenlerin cinneti salt görünürde. Tuhaf olanı, alışılmadık olanı seçmek idi bir zamanlar yalınlığı seçmek; zorluğu ise kolay olanı seçmekten neşet ediyordu. Şimdilerde ise bir ayrıcalık, varlıklı olanlara özgü bir ayrıcalık. Duvarlar işbu görece tek başınalığı simgeliyor artık. Peki yalnızlığı? Asla!

Varlık(lı)lar kimi zaman tek başına kalmayı başanyorlar, başaramadıkları yalnızlık.

İnşa ettikleri koca duvarlar onları büyük sürülerden koruyor, onlarsa içerilerde küçük sürüler oluşturuyorlar: tek kişilik sürüler.

Yalnızlık kişinin kendisiyle buluşması... kendisiyle tanışması... kendisini tanıması... Demem o ki yalnızlık kişinin sürülere karşı kendisini koruması, onlardan kaçması değil, bilakis sürülerin içine atılmışken, tam da sürülerin içinde iken kendini fark etmesi...

Yalnızlık gerçekte bir fiil, bir hareket değil, aksine bir hâl, bir fark etme hâli... bu bakımdan zamanî değil, aksine zamandan hâli...

Düşünmeli değil mi, "Ne kadar tek başınasınız?" diye sorulmuyor da "Ne kadar yalnızsınız?" diye soruluyor. Acaba neden?

Gustave Janouch, Franz Kafka'ya bir vesileyle şöyle sorar:
"[Gerçekten de] o kadar yalnız mısınız?"

Kafka başıyla tasdik eder.

"Kaspar Hauser kadar mı?"

Kafka güler:

"Onunkinden de beter... Ben Franz Kafka kadar yalnızım!"

Kimse başkası kadar yalnız olamaz, aksine herkes en nihayet kendisi kadar yalnızdır. Çünkü unutmamalı ki tek başınalığı başkaları (ağyar), yalnızlığı ise sadece kişinin kendisi (yâr) fark eder.

Uzun söze ne hacet, sen sen kadar yalnızsın, ben ben kadar!.. Şayet onun ahlakıyla ahlâklanabilseydik, belki ancak o zaman onun kadar yalnız olabilirdik; zira o da o kadar yalnız!

* G. Janouch, *Gespräche mit Kafka*, s. 41, Frankfurt, 1961.

kendine kendinde yer açmalısın

Kişinin kendi dışına çıkması, kendisine kendi dışından bakması güç, hatta çokluk imkânsız gibidir. Böyledir, çünkü kişi kendi dışındakilere, yani dışarıya (taşraya) ilgisi yüzünden kendisi dışında olanlara onların dışından bakar, bakmak zorunda kalır. Kişi işte bu nedenle sürekli olarak kendinden bakar dünyaya. Sürekli olarak kendinde mahpus kalır.

Dışarıya yönelik bu bakış kişiyi kendine mıhlar. İlgi duyulan, bakılan ve görülen hep dışarıdır. Ne gariptir kişinin kendinde mahpus kalması, kendisiyle meşgul olmasını sağlamaz, kendisine kendisini unutturur. Hüzün verici değil mi: unutan unutulmuştur! Unutma eyleminin sahibi, eyleminin hedefi haline gelmiştir.

Bu durumda varolan, yapan eden, yaptığı ettiği seyredilmeye değer olan hep dışarıdır. Seyreden dışarısını seyreder. Göz hep başkalarını görür. Göz bir tek kendini göremez. Evet, kendi dışında (var)olanları görür ve fakat kendini göremez.

Modern insan kendisi dışında ne varsa onları düşünmek zorunda. *Kendilik* artık yasak bölgenin adı; yani üzerinde konuşulamayan. Kişi kendinden uzak düştüğünü fark etmemeli, kendini hatırlamamalı ve asla kendini özlememeli. Fark etmek, hatırlamak ve özlemek, hepsi de yasak bölgenin ihlâli anlamına geliyor modern dünyada.

Kafka'ya sorulur:

“Niçin üzülüyorsun ki? Hiçbir eksiğin yok!”

“Haklısın!” diye cevap verir, “Hiçbir eksikim yok kendimden gayrı!”

Ne kadar da şaşırtıcı geliyor değil mi kişinin bu kadar yalın bir biçimde kendi eksikliğinin farkına varması?!

Hasret, ayrılığın farkına varmakla başlıyor. Farkına varanlar ancak, özlüyor, özleyebiliyor. Özlemek, kişinin kendi özüne, kendisine yönelmesi demek. Özleyebilmek için kişinin bir özü olması yetmiyor, bu özü fark etmesi de gerekiyor. Fark eden kişi ancak, özünü eyleminin konusu yapabilir, özünü kendi ilgi alanı içine alabilir, özüne, yani kendine bakmayı başarabilir.

Dikkat edilirse burada *özdeşlik* ve *kendilik* sözcükleri eş anlam-
lı olarak kullanılmakta. O halde kişi kendi dışına çıkmadıkça özünü fark edemez, özünü özleyemez ise, ne yapmalı, nasıl yapmalı da kendi dışına çıkmayı başarmalı?

Sanki bir çelişki varmış gibi: kişinin özünü özleyebilmesi için özünün dışına çıkması gerekiyor; *beni* anlayabilmek için *sene* ihtiyaç duyuluyor. “Sen olmadıkça ben beni göremem ki” demiş şair. Zekâi Dede daha da ileriye gitmiş:

Ben ben değilim, ben dediğim sensin hep

Ruhum dediğim, sensin dediğim sensin hep!”

Sen dışarıda olanın adı mı? Böyle sananlar yanılır. Çünkü eğer böyle olsaydı, kişinin kendine dışarıdan bakabilmesi için kendi di-

şında ikamet edebilmesi gerekirdi. Kişi kendinden başka bir yerde ikamet edemez. Bu bakımdan ikamet eden *benin* kendisinde ikamet edilen *seni* fark etmesi, bakışını kendine, gerçekte *ben* olan *sene* yöneltmesi yeterlidir. Çünkü işbu *sen*, gerçekte gerçek *ben* dir! Başka bir tabirle, sen *ben* haline geldiğinde, zorunlu olarak ben de BEN haline gelmiş olur.

Velî işaret edebileceği bir ben bulamadığı için *ben* diyemezmiş. Dolayısıyla sözde *benlik*, *bencilik*, *bencilik* dâvâları ashab-ı safsatanın, yoku var sananların mesleki. Birer vehimden ibaret. Onların *ben* dediklerini bizler de var saysa idik, sayabilseydik, ihtilaf olmazdı; daha doğrusu ihtilaf *ihtilaf*:ı *lafzî* olarak kalırdı, *ihtilaf*:ı *hakikî* olarak değil. Oysa biz onların var dediklerine *yok*, yok dediklerine *var* diyoruz.

Vehim yoku var kabul etmek demek... Bu yoktan dünyayı var kabul edenler, gerçekte VAR olanı (vücut-i hakikî'yi) vehmen yok sayıyorlar; karanlığı araştırmak için ışığı söndürüyorlar, karanlığı karanlıkta anıyorlar.

Soluklan biraz dostum, kendine kendinde yer açmaya çalış. Özünü ozle, özünü gürleştir. Sen sende senden düşmüştün; demek oluyor ki yine sen sende senden kalkacaksın! Bak Niyazî Mısırî hazretleri ne buyuruyor:

*Ben sanurdum âlem içre bana hiç yâr kalmadı
Ben beni terk eyledim bildim ki ağıâr kalmadı*

Hâsılı, kişi kendinden başka bir eksiği olmadığını anlamalı ve taşırayı bırakıp *varlık* içinde *yokluk* çekmemeli.

kendimden yine kendime nasıl kaçabilirim?

Kendinden kaçmak...

Kendine kaçmak...

Türkçede "...den" hali çokluk hep bir ayrılığı, uzaklaşmayı, yüz çevirmeyi, kopmayı anlatır; bir noktadan, bir yerden, bir mekândan, bir durumdan çıkış, düşüş, kopuş anlatılmak istendiğinde "...den" halini kullanmak zorunlu gibidir; yani "...den" hali her şeyden önce bir ayrılık alâmeti! Buna mukabil "...e" hali bir yönelmenin, kavuşmanın, dönmenin, dönüşün göstergesi. İlki kişinin bulunduğu noktadan ayrılışını, yani bulunduğu noktayla arasındaki nisbetin bir kopuş olduğunu dile getirmek için bir imkân iken, ikincisi rengini belli etmeyen, sadece bir yere yönelmenin, bir şeye doğru yola koyulmanın ifadesi.

Peki bu bir ayrılık mı, kopuş mu, yoksa bir kavuşma, kucaklaşma mı? "...e" hali işte burada susar; kipin kendisi sureta bilgi vermeye yetkili değildir. "Neye?" ya da "Nereye?" sorusunun cevabıyla karşı

karşıya kalmadıkça bu yönelişin bir ayrılığa mı, bir birleşmeye mi yol açacağını “...e” halinden anlamak çok güçtür. Nesnesini arar bu yönelme. Bir şeye ya da bir yere değil, neye veya nereye yönelindiği önemlidir de ondan.

Hemen her iki hâli de bir’arada görebileceğimiz en muhteşem ifadelerden birini hatırlayalım:

“Senden yine sana sığınıyorum yâ Rab!”

Bu dua cümlesini yorumcuların ‘gazabından’ kaçıp ‘rahmetine’ yönelmek şeklinde açıkladıklarını bilmeli, anlamalı ve fakat yine de bu takdirin, ifadenin aslındaki ihtişamı ister istemez zayıflattığını da unutmamalı.

İbarenin aslı şu: *senden... sene...* (Türkçemizde *senin* “...e” haliyle kullanıldığında *sana* şeklini aldığına dikkat edilmeli!)

Bu dua cümlesini doğru anlamak için artık sözcüğün (zaminin) aldığı halleri bir kenara bırakıp her iki halde de *sen* şahıs zamirinin kullanıldığına dikkat etmeli ve tabiatıyla zamiri ayrıca şu şekilde bir izafete tâbi kılmaktan kaçınmalı: *Senin gazabından... senin rahmetine...*

Oysa ibarede zikredilen eylemin, hareketin istikameti *zattan zata... ondan ona... kendisinden kendisine...* Çünkü *senden sene...*

Bazılarının niçin burada “...den” haliyle bir ayrılığın, “...e” haliyle de bir birleşmenin, bir kavuşmanın dile getirildiğini zannettiklerini ve bu nedenle bir *sıfat* takdir ettiklerini anlayabiliyorum; fakat tasdik etmiyorum.

Gereğçelerimi erteleyip sadece işaret etmekle yetiniyorum: Hakikatte hiç ayrılık olmadı ki birleşme olsun! İkiliği varsaymadıkça birleşmeyi varsayamayız.

Yeri gelmişken bir misal daha vermek isterim:

“O’ndan geldik, dönüşümüz yine O’nadır!”

Yani?

Kimi yorumcuların burada bir mebde (“...den”) ve bir de mead (“...e”) anlamı bulup önce bir ayrılığın (*firak*) vukû bulduğunu, sonra da bu ayrılığın sona ereceğini (*vuslat*) tahmin ettiklerini nazar-ı itibara alarak söylemeli ki gerek firakın, gerek vuslatın vukûu için *hakikatte* bir gayrılık varsayılmadıkça hakikî anlamıyla bir ayrılıktan ve birleşmeden söz edilemez. Çokluğun hakikiliği birliğin hakikiliğine mânidir. Oysa çokluğun hakikati ile birliğin hakikati aynıdır! O halde *aynılık* hakikatin kendisinde, *gayrılık* ise hakikatin taayyününde.

“Kendinden kaçmak” ifadesinde sadece bir ayrılık, bir uzaklaşma, bir kopuş görmüyoruz, üstelik bir de bu kopuşun ne kadar şiddetli olduğunu (kaçış paniği) fark ediyoruz. Kezâ “Kendine kaçmak” da öyle değil mi? Kaçan kimden kime kaçıyor, kimden ayrılıp kime kavuşuyor? Kaçan belli, ya kaçılan, kaçırılan?

Kaçmak hali bir panik hali, bir bilinçsizlik durumu, bir korkunun, bir vehmin sonucu. İşte bu yüzdendir ki biteviye kendilerinden kaçanlar kendilerini özleyemezler. Özleyebilmek için kaçmaktan yorulmalı, biraz duraklayıp nefeslenmeli, nefes almalı. Nitekim *uzlaşmak* sözcüğünün *özleşmekten* bozma olduğunu hatırlarsak, *özlemek* halinin bir *özleşme* (=uzlaşma) talebinden ibaret olduğunu fark etmemiz hiç de güç olmaz.

“Niçin kendinizi hiç özlemiyorsunuz?” sorusu aslında sizi size davet etmeye bir çağrıydı. “Kendinize kendinizde biraz yer açmaktan niçin bu kadar korkuyorsunuz? Niçin hiç kendinizle ve biraz da kendiniz hakkında konuşmayı denemiyorsunuz?” demenin bir şekliydi.

“Kendinize kendinizde biraz yer açmaktan niçin bu kadar korkuyorsunuz? Niçin hiç kendinizle ve biraz da kendiniz hakkında konuşmayı denemiyorsunuz?”

Çok gariptir, ne zaman bazı dostlara “Niçin kendinizi hiç özlemiyorsunuz? Neden kendinizle sohbet etmekten, kendinizle hal lenmekten, kıyl u kali bırakıp biraz da evinizde (gönlünüzde) otur maktan bu kadar korkuyorsunuz? Haydi biraz da kendinizle meşgul olmayı deneyin, bir defa deneyin, bir defalığına deneyin, bakalım başarabilecek misiniz?” desem, hemen şiddetle tepki veriyorlar ve hatta böyle bir davetten ürkmüş bir halde ne yapacaklarını şaşırı yorlar. *Kurtarmak* üzre yola çıkanların *kurtulmak* üzre yol çık maktan bu kadar korkmaları ne korkunç!

Başkaları için yola koyulanların, istikametlerinin hep taşraya (dı şarıya) doğru olmasını bir fazilet addetmeleri koca bir yalanmış, ne çıkar? Şu çıkar: Bu yalan dahi sahibinin kendisine değil, başkaları na söylediği bir yalan!

Acep sebebi ne ola ki?!

Sebebi basit: Kendisine yalan söylenebilecek kadar bile bir ken diliğin kalmaması!

Geçen gece, sabaha karşı, henüz ezanlar semayı çınlatmadan evvel, eski bir dostla Çengelköy’de deniz kenarında yuruyuşe çıkmıştık. .. Yollar bomboştı, İstanbul yine her zamanki güzelliğiyle tek başına ve sanırım biraz da hüznle güneşin o ilk ışıklarını karşılamaya hazırlanıyordu. Arzın dibinden çıkıp gelerek gövdesini çiğnemeğe ahdetmiş insan yığınlarının hoyratlığından yorulmuş İstanbul, felaket öncesinde belki biraz mahzun ve fakat oldukça sakin bir şekilde bu eski iki ahababının hiç değilse sükûnetine tanık olmalarını ister gibiydi. Uzun uzun yürüdükten sonra, dostum gözlerini Âşîyan’a doğru sabitleyip “Hayat çok zor demek çok zor!” deyiverdi. Bir şey diyemedim. Haklıydı.

İnsanın kendisiyle konuşması, kendisiyle sohbet etmesi niçin bu kadar zordur bilir misiniz, kendisiyle nasıl konuşacağını bilememesinden, nasıl karşılanacağını kestirememesinden, kendisiyle karşılaştığında uzun süredir ihmal ettiği kendisine söyleyeceği o ilk sözü bulamayacağı korkusunu yenememesinden. Oysa taşradan konuşmak ne de kolaydır! Evet, çok kolaydır başkalarıyla didişmek... başkalarını didiklemek... başkaları için didinmek... Taşra (dışarı) söz konusu olunca söz ne de çoğalır?! Yığın yığın malumat sofraya arz-ı endam eyler. Hep birlikte kaşıklanır nice hayat. Nice yalan besler taşrayla doymaktan şişmiş mideleri.

Kendisinden kaçmak... bir panik halinin göstergesidir demiştik... ve "...e" halinin de neye ve nereden soruları cevaplanmadıkça akıbeti böyledir diye eklemiştik.

Lâkin "...ile" hali böyle mi?

"Kendi kendisiyle konuşmak" böyle değil. Aksine "...ile" hali hep beraberlik bildirir; vuslat halidir. Bu bakımdan kişinin kendi kendisiyle konuşması, kendi kendisiyle beraber olması demektir. Beraberliğin iki yakasında da zahiren *birer* 'ben' varmış gibi görünür belki ama aslında varolan *bir* ve *tek* ben'dir. 'İki yaka' tasavvuru bir vehim iken, beraberlik aynılık demektir; yani iki ayrı ben'in birleşmesi değil, zaten bir olanın birliğinin gerçekleşmesidir; hakikatte bir olanın bir görünmesidir.

"Senden... sene...", işte tam da burada tüm libasını çıkarıp "Benden... bene...." sûretiyle boy gösterir ve böylece sadece "...ile" haliyle yaşamayı seçer taşraya inat.

"Kendinden kaçmak" başkalarına doğru, başkaları için, başkaları adına yol almaktır; herkesleşmektir. Bir düşünsenize, herkes içinde kendinizi fark etmeniz, tanımanız ne de güçtür! Kendinizi tanıyamazsınız, kendinizi tanıyamayacak hale gelirseniz, üstelik kendiniz de tanınamayacak hale gelmiştir çoktan... Tanıyacak olan

kim? Siz. Tanınacak olan kim? Yine siz. (Unutmamak gerekir ki kişinin kendisiyle tanışamaması *herkes* yüzünden değil, bilakis *herkesleşme* yüzündendir.)

Özlemedikçe, özleşmedikçe, özle uzlaşılmadıkça kişinin “Ben hakikatim!” diye haykırması nasıl mümkün olsun? Olmaz!

Lütfen bir düşünün, en son ne zaman kendinizi ziyaret ettiniz, en son ne zaman kendinizle hasbihal ettiniz? Önemsediğiniz nice şey arasında -bir bakınız bakalım- hiç *kendinize* rastlayabilir misiniz?

Ben adına önemsenen bir şeyin var olduğunu hepimiz biliyoruz. Aptalca, çığ ve ham bir gururun sebebi kılınan ve böylelikle güya önemsendiği sanılan bir *iskelet* var ortada, bu doğru!

İyi ama bu takdirde şu soruya cevap vermek gerekmez mi: Siz diye diye o iskelete mi *ben* diyorsunuz?

ah bir kendini bilsen!

Sen sinede gizli olduğun halde ben bundan gafil imişim.

Gözde gören sen iken ben bundan da gafil imişim.

Yaşadığım müddetçe cihanda senin nişânını aradım.

Bütün cihan sen iken ben gafil imişim.

Bu mısralar Abdurrahman Camî'ye ait. Artık eskisi gibi irtibat kurmak şansımızın pek kalmadığı bir dünyanın ustalarından Abdurrahman Câmî'ye.

Mahrum olduklarımızdan bi-haber öylesine yaşayıp gidiyoruz. Aramasak yine iyi; biz neyi aradığımızı bile bilmeden yaşıyoruz. Kaybettiklerimizi bilmeden... sahip olduklarımızla avunarak... yalızlı mamüllerin karşısında onlara ulaşamadığımız için kendi kendimize öykünerek... Sadece arıyoruz, neyi aradığımızı bilmeden; üstelik bulsak, bulduğumuzda aradığımızın kendisi olup olmadığını asla bilemeyeceğimiz şeylerin hakikatinden gafil bir halde arıyoruz. Sesimiz eskisi gibi gür değil, çünkü sesimiz artık kendi sesimiz de-

ğil. Bulduklarıyla sevinenler, aramakla meşgul olanlarımızı da o tiz megafonik sesleriyle bir çırpıda boğuverdiler. Gençlerimiz aramak için yola çıkmıyorlar eskisi gibi. Çünkü zaten aramaları gerekeni bulmuş olarak yola çıkıyorlar; yola çıktıklarında da yolun başında yoldan çıkıyorlar. Hep taşrada dolaşıyorlar, hem de taşrada bulunacak bir şey olmadığından gafil bir surette. Kendilerini kendilerine başkaları anlatsın istiyorlar; kendileri hakkında söz söyleyenlere, sırf kendilerini söz söylemeye değer buldukları için değer veriyorlar. Kendiliklerinin farkına varmaları gerekenlerin kendileri olduğunu bilmeksizin değil, umursamaksızın taşranın yapma çiçeklerinden bal devşirebileceklerini sanıp glikoz kazanlarında kaynamakla övünüyorlar. Kendi sesimizi taşrada bulamayız; taşrada sesimizin aksini de bulamayız.

Akif merhumun dediği gibi, “Bizim o mütemeddin akvâmın arazisinde bir karış toprağımız yok. Bize orada ne ektirirler ne de biçtirirler. Lâf anlayan beri gelsin!” diyeceğim ama bir türlü diyemiyorum. Giden gelmiyor ki!

Sesimiz eskisi gibi gür değil, çünkü sesimiz artık kendi sesimiz değil! Yapmacık, montaj bir ses. Kendini bilmeyen, haddini bilmeyen, bilmediğini de bilmeyen bir ses.

Kendi sesinizi mi arıyorsunuz? Abdülkadir Geylanî hazretlerinin *Vesîle* adlı manzûmesinden bir kısmını aşağıya aktardığım mısraları okumayı deneyiniz. Kim bilir belki, taşrada asla duyamayacağınız bu sesi bir yerlerden tanırırsınız.

*İbrahim ile beraber onun ateşine atıldım.
Ateşler ancak benim duam ile soğudu.
Rabbine münacaatta Musa ile beraberdim.
Musa'nın âsası benim âsamdan yardım istedi.
Belâ ânında Eyyüb ile idim, onun belâsı,
Hastalığı ancak benim duamla şifa buldu.*

*Ben İsa ile beraber beşikte iken konuşurdum.
Davud'a nağme tatlılığını ben verdim.
Zâkir, mezkûr ve zikir benim!
Gizli olan işte âşık, mâşuk benim!
Her nağmede işiten, işitilen benim!
Lizâtihi büyük ferd-i vâhid benim!
Vâsıf, mevsûf, şeyh-i tarikat benim!
Bu sözü iftihar olsun diye ben söylemedim,
İzin geldi de hakikatimi bilsinler diye söyledim.*

Nazarınızı taşradan (dışarıdan), kendinize, içinize çevirin; belki o zaman bu sesi derinlerde bir yerde duyabilir, aslında onu çok iyi tanıdığınızı fark edebilirsiniz.

VE eğer bu sesi derûnunuzda duyabilirsiniz, belki artık glikoz kazanlarında kaynamaktan kurtulabilir, kendi rayihanızı âleme yine eskisi gibi kendiniz salabilir bir hale gelebilirsiniz.

Niçin olmasın? Bakınız Abdurrahman Camî ne diyor?

Deniz teneffüs edince buna *buhar* adı verilir, bu nefes birikince onu *yağmur* say! Bulut, damlalarını saçınca *yağmur* olur, o yağmur *sel* olur, nihayet sel de *deniz* olup ona gider. onunla birleşir.

Bir kendini bilsen, olmaz bile olur.

bugün kendin için ne yaptın?

Ne gariptir ki insanoğlu kendi yapıp etmelerini gerekçelendirmek zaruretiyle karşı karşıya kaldığında, gerekçelerini “dışarıdan” (kendi dışından) bulmak mecburiyetini hisseder nefsinde. Çünkü “Bu işi niçin yapıyorsun?” suâline, “Hiiiç, canım öyle istediği için...” cevabını verebilmek her babayiğidin harcı değildir. Böylesi bir cevap, sadece *bencilce* bulunmakla kalmaz, cevap sahibinin nasıl olup *sadece* kendisi için bir şey yaptığına da bir anlam verilemez.

Bir iş yapıldı mı bu iş muhakkak vatan için yapılmalı, millet için yapılmalı, dâvâ için yapılmalı; kısaca, önce vatan kurtarılmalıdır. Bilhassa ilmî veya siyasî meseleler söz konusu olduğunda bu hep böyledir.

Peki ya sanat? Umûmun kanaatine göre pekâlâ bu yargı, sanat için de geçerlidir: yani ilim de, sanat da toplum için olmalıdır, topluma hizmet için yapılmalıdır!

Kişinin kendi şahsî istek ve arzularını tatmin için bir iş yapmasından, onun, bencillik, hırs ve ihtiras gibi ahlâkî zaafırlarla malûl olduğu neticesi çıkarıldığından, insan ister istemez kendisini amaç olmaktan çıkarıp kendisine başka amaçlar, başka gerekçeler bulmak zorunda kalır. Binaenaleyh söyledikleri, söyleyecekleri hep ‘kendim için’ diyemediğinden ötürüdür. Bir düşünsenize, “sadece kendim için...” demek hakikaten ne de zordur! Sadece söylemek olsa iyi, hesabını vermek de zordur “sadece kendim için...” demenin.

Dindar insanlar bu tür suâllere “Allah rızası için...” şeklinde bir cevap vermeyi esaslı bir marifet bilirler. “Bu işi niçin yapıyorsun?” şeklinde bir imâyla karşılaştıklarında, hiç duraksamaksızın, “Allah rızasını kazanmanın en başta gelen amaçları olduğunu” söylemekle zaten gereken cevabı verdiklerini ve o işi yapmakta herhangi bir şahsî menfaatlerinin bulunmadığını yeterince sarîh bir biçimde beyan ettiklerini düşünürler. Oysa Zehebî adlı bir âlimimiz asırlar önce şöyle diyordu:

Önceleri insanlara niçin ilimle meşgul oldukları sorulduklarında, onlar, “kendim için” cevabını vermekte tereddüt etmezlerdi. Fakat zamanla nifak ve riya çoğaldı, cehalet arttı. Şimdi insanlara niçin ilimle meşgul oldukları soruluyor da onlar hiç utanmadan ya “Halka hizmet için...” ya da “Allah rızası için...” cevabını veriyorlar.

Acaba niçin?

Evet, acaba bir kimse niçin (meselâ) ilimle meşgul olur ve/veya niçin bilmek ister?

Bugün böylesi suâllere muhatap olacak kimseler, “Ekmek parası için...” diyemeyeceklerinden dolayı çaresiz ya hizmeti ya da rızayı öne çıkarıyorlar. Esasen asıl amaçlarını açıkça dile getirseler, yine de farklı bir şey söylemiş olmazlar.

Hayat denilen kısa  insanoğlunu şu veya bu şekilde bir yerinden yakalayıp  arkın içine dahil ediyor ve o da yaptıklarını ya niçin yaptığını bilmeden, hiç düşünmeden yapıyor, yapmak zaruretinde olduğuna inanıyor ya da bu işleri (!) kendisinden gayrı bir sebeple yaptığını inanmak istiyor. Pek tabii ki bu durumda *kendisinin dışında* sebepler bulmakta da hiç zorlanmıyor.

Yapılan işlerin niteliği, en nihayet o işleri yapanların vasıflarıyla mütenasib olduğuna/olacağına göre, kimse kendisini a an bir i  yapamaz. Bilakis herkesin yaptığını ancak yapabileceğidir. Buna rağmen, kişinin bizzat kendisi için bir şeyler istemesi, bizzat kendisi için bir şeyler yapması, sanılanın aksine tahayy l  g   işlerdendir. O yle ya, o durumda biri çıkıp da demez mi size:

“Sen de kimsin ki sadece kendin için bir şeyler yapmaya kalkı ıyorsun!?”

Diyebilir; zira kendisi için bir şey isteyen *namerd* olduğu söylenir. Dolayısıyla asıl zorluk işbu su ale cevap bulmakta değil; “Bugün kendim için bir i  yaptım!” diyecek işleri ortaya çıkarmakta.

 yi d   n n bakalım, bugüne değin salt *kendiniz* için yaptığınız sıradan bir i iniz oldu mu?

kişi ne zaman kendisiyle tanışır?

Hasretin nedeni ne ola ki ya yoksunluk ya ayrılık! İnsanlar yoksun oldukları şeylerden, neyse o şeyler onlardan ayrı kaldıklarından dolayı hasret çekerler: sevgiliden ayrılık, aileden ayrılık, memleketten ayrılık...

Hasretin nedeni ayrılık, peki ya kendisi? Hasret ayrılığı fark etmek demek, ayrı olduğunu hatırlamak, ayrılığı unut(a)mamak demek. Hasret insana sadece kendisinden ayrı kaldıklarını, ayrı olduklarını değil, bizâtihi ayrılığın kendisini fark ettirir. Çünkü ayrılık hasretle fark edilir. Nasıl ki ayrılık hasrete, hasret de yanmaya, ıstıraba yol açıyorsa, ıstırap da kişinin ayrı kaldıklarına kavuşma, onlara dokunma, onları tutma arzusu duymasına yol açar; kısaca aşk a.

Ayrılıktan aşka giden yolun menzilleri kabaca böyle. **(a)** önce ayrılık... **(b)** sonra ayrılığın farkına varmak, yani hasret... **(c)** derken hasretin verdiği acı... **(d)** ve en nihayet son menzilde aşk.

Demek oluyor ki ayrılığı fark ettiren hasret ise, belki sona değil ama sonuna erdirecek olan da aşktır.

Hasılı dört menzile sahip bir dairenin içindeyiz: ayrılık menzili, hasret menzili, acı-ıstırap menzili, aşk menzili. Dikkat edilirse düz bir çizginin, bir doğru'nun içine bu menzilleri yerleştirmekten kaçınıyoruz; yani 'önce' (ayrılık) ve 'sonra' (aşk) derken *zamanî* bir ardışıklıktan söz ettiğimin düşünülmesini istemiyorum. Çünkü bu takdirde ayrılık birinci, aşk dördüncü ve sonuncu menzil olarak nitelenmiş olur. Oysa ayrılığın bir sebebi, bir öncesi, aşkın da bir sonucu, bir sonrası olması gerekmez mi? Bu sıralama *zamanî* değil, *aklî* ve *ta-limî*. Aşk hem sonuç, hem neden. Ayrılık da öyle. Aşkın nedeninin en başta *ayrılık* olduğunu fark ettiğimiz gibi, ayrılığın nedeninin de *aşk* olduğunu fark edersek sanırım maksûd daha iyi anlaşılır.

İşte bu yüzden "dört menzile sahip bir dairenin içinde" olduğumuza işaret ediyorum. Sadece bir dairenin içindeyiz... henüz kavuşmadan, vuslattan söz edilmeyen bir dairenin içinde... ayrılığımız hasrete, hasretimiz ıstıraba, ıstırabımız aşka neden olurken, aşkımız da bizi yeniden yolun başına ulaştırıyor: ayrılığa... ve aşkımız, aşklarımız nedeniyle yeniden ayrılık(lar) yaşıyoruz. Hangisi önce, hangisi sonra? Hangisi neden, hangisi sonuç? Hangisi başlangıç, hangisi son?

Son... son-uç... sonra....

Evet, bu dairenin ne sonu, ne sonrası, ne de sonucu var. Çünkü dairelerin sonu, sonrası ve sonucu olmaz!

Ne gariptir ki aşka şimdilerde *tutku* diyorlar. Tutku da 'tutmak'tan geliyor. Tutku, tutmayı istemek demek... ayrı kaldıklarına yaklaşmayı, onlara dokunacak kadar yaklaşmayı arzulamak demek...

Gerçekten de ne garip bir tasavvur elde etmiş olduk değil mi? Aşk, imdi ayrılığa kavuşmanın adı... Aşk ayrılığa kavuşmak, ayrılık

içinde kalmak, ayrı yaşamak, ayrılıkla yaşamak demek... ayrı oldukça, ayrı kaldıkça ayrılığı sona erdirmeyi istemek demek... ayrılık biterse aşk da biter bu yüzden... Oysa aşkın (var)olabilmesi için ayrılığın da olması gerekiyordu. Ayrılık varsa aşk da vardı, yoksa aşk da yoktu. Peki aşk yoksa, ayrılıktan, yani nedeni olmayan bir sonuçtan nasıl söz edebiliriz ki? Kimsenin kuşkusu olmasın ki aşk olmasaydı ayrılık da olmayacaktı. Ayrılık olmasaydı bizler aşktan asla söz edemeyecektik.

Hasret hem bize ayrılığı fark ettirir hem de tutar elimizden bizi aşkın kapısına götürür. Kapıda ise ıstırap bekler, sanki hain hain yüzümüze bakıp “Bana rıza vermedikçe, bana katlanmadıkça asla aşk kapısından, aşkın kapısından giremezsiniz,” der. ıstırap çekmeseydik aşka düçar olabilir mi idik? Aşk... ıstırapın meyvesi, mükâfatı... o bir lütuf... kaçınanlar nezdinde var olan, üzerine koştukça yok olan hayalet... Korktuğunu anladığında gürler, sanki parçalayacakmış gibi dişlerini gösterir, ellerini açıp kendisine yöneldiğinde, “Hadi gel bakalım” dediğinde birden uysallaşır, cilve yapmaya başlar.

Tereddüt etmemeli, ıstırapın hikmeti anlaşıldığı an o kendiliğinden yok olur ve kişiyi aşkın kapısından, aşk kapısından içeri sokar. O seni kapıdan sokmak için vardır. İçeri girdiğinde ıstırap yok olur. Aşk kapısının anahtarı sade ıstıraptır. Kapı açılınca anahtara ihtiyaç kalır mı? Anahtarlar kapıyı açmak içindir, dolayısıyla tam da burada onun görevi biter.

Ne garip değil mi, insanoğlunun kendisini özleyebilmesi için ayrı kalması yetmiyor, ayrı kaldığını fark etmesi de gerekiyor! *Hasret* bir adım sadece. Ardından *ıstırap*, ardından *aşk*, onun ardından da yine *ayrılık* gelir.

Ölümden beter olması işte bundan!

hiç kendinle baş başa kalıyor musun?

Uzlet denince bir köşeye çekilmek ve insanlardan, kalabalıklardan (*galebelik*lerden) uzak durmak vs. anlaşılır genellikle... *Halvete* de aksine bir arada olmak, başkalarına tahammül edip başkalarıyla birlikte yaşamak, hani kabaca denir ya “sosyal olmak”, işte aynen öyle “başkalarına karışmak” vb. anlamlar verilir.

İnsanın sosyal bir canlı olduğunu ifade etmek için önceleri *medeniyyun bi't-tab* tanımı kullanılır ve insanın tab'an, yani ozu ıtı-bariyle başkalarıyla bir arada yaşama kabiliyetinin olduğu vurgulanırdı. Medeni'nin karşıtı *vahşi* idi, yani yalnız olma, tek başına olma. Gerçi “hadarî-bedevî”, “şehirli-köylü”, “dağlı-bağlı” gibi ayrımlar da yapıldı ve fakat bambaşka anlamlarda. Anlam incelenmiş, incelidikçe de değişmişti. (Bu noktada *vahşi* ve *vahşet* sözcüklerinin zihnimizdeki çağrışımlarını dikkate alırsak, bir sözcüğün anlamının değişmesi için muhakkak incelenmesi gerekmediğini de kolayca anlayabiliriz.)

Uzlet, hatta *zühd* sözcükleri bir toplumdan, toplu yaşamaktan geri çekiliş gibi anlaşılmaya başlandı ve bazı kimseler şehre, medeniyete, topluma, toplu yaşayışa sırt çevirmeyi, buna mukabil doğaya, vahşete, yalnızlığa dönmeyi tercih ettiler, tercih etmekle kalmadılar, teşvik de ettiler.

“Halvet der encümen” deyişi tam da burada yeni bir karşılık buldu: Maksud HAK ile yaşamaksa şayet, pekâlâ halk içinde de HAK ile yaşanabilirdi. İnsanlardan kaçmaya, dağa çıkmaya gerek yoktu, yalnız olmak için yalnız kalmak gerekmezdi; halk içinde olmalı, halka hizmetin hakka hizmet olduğunu bilmeli, kemâl yolculuğu “topluluk içinde” (hatta bazılarına göre ‘toplucu’) yapılmalıydı.

Mesele böyle özetlenebilir. (Unutmamak gerekir ki her özet kötü bir özettir.) Oysa erbabı zaten uzlete çağırırken kimseyi fiilen insanlardan kaçmaya, dağa çıkmaya teşvik etmemişti ki! Bu aslen ne mümkün ne de lüzumlu idi. Çağrı, meşguliyetin yönüyle alâkalıydı. Uzlet insanın evinde, kendisinde, kendisiyle olmalıydı. Uzlete, yani bir kûşeye (köşeye) çekilmek kişinin kendisine, kendi evine, gönlüne doğru çekilmesi, bakışlarını ağıyardan, taşradan kaçırıp kendisine yöneltmesi idi. Hikmet tarihinin en önemli ve belki de en aslı, hatta en asil çağrısı KENDİNİ TANI idi. İşte bu yüzden uzlet hâlâ kendini tanımanın, kendiyle tanışmanın tek imkânı.

Peki tanışma yerimiz neresi olsun?

Tanımak, tanışmak için kişinin davet edildiği yer, onun yine kendi gönlü idi. İnsan kendini kendinde tanıyacak, kendiyle kendi evinde tanışacaktı; yani uzlet gönül istikametinde ve gönülde olmalıydı. Bu bedenî, maddî bir uzlet değil, zihnî, aklî, kalbî, manevî bir uzlet idi. İşte *uzlet* tam da bu noktada *halvet* anlamını kazanıyordu. İnsanın kendine, kendini tanımaya yönelik yolculuğu (uzleti) kendi gönlüyle halvette olması, kendiyle halvete girmesi demekti.

Eski köşklerimiz tepelerindeki cihan-nümâlar, halvet-haneler gibi gönlü makamında ziyaret etmeli, aradığımızı orada bulmalı idik. Batılılar bizim cihan-nümâmıza “fildişi kule” diyorlar. Nitekim Almancada “Fildişi kuleye çekilmek” veya “Fildişi kulede oturmak” deniyor (*sich in einen Elfenbeinturm zurückziehen/in einem Elfenbeinturm sitzen*). Bu deyiş onlara da Fransızcadan geçmiş (msl. *être dans sa tour d'ivoire*)... İlk yorumculardan biri Fransız yazar Sainte-Beuve (1804-1869). Önceleri olumlu bir anlam taşıırken, zamanla olumsuz bir anlam kazanmış, en nihayet *bencillik* mânâsı verenler bile olmuş.

Batı'da bu deyim sınıfsal bir işaret gücüne sahip. Bize de o anlamıyla geçmiş zaten. Oysa insanın kendisiyle hâllenmesi, halvete çekilmesi, uzlet-nişin olması ne kadar insanî, ne kadar ferdî, ne kadar aslî, ne kadar özgürce ve herhangi bir sınıf mensubiyetinden özge.

Niyazî Mısırî hazretleri bakınız ne kadar güzel açıklamış:

Ben sanurdum âlem içre bana hiç yar kalmadı.

Ben beni terk eyledim bildim ki ağyar kalmadı.

Sanılıyor ki terk eylemek halkın arasından, yani şehirden uzaklaşmak, dağlara, bayırlara, çayırlara gitmek. Halbuki kapitalizm *uzlet* turlarından para kazanmayı da becermedi mi en sonunda? Öyle ya şimdi kim kimden ve nasıl dağda, çayırdan kaçabilir ki?

Terk ettiğiniz, onu terk ettiğiniz anda ve yerde yine sizi bulacaktır, bundan emin olunuz. O halde önemli olan neye, kime kavuşulacağı. Terk eylemeli ki kavuşmalı, kavuşabilmeli; hepsinden önemlisi Kur'an lisanıyla terk etmenin *unutmak* demek olduğu hatırlanmalı.

sen bir ödevsin, ortalıkta tâlib yok

Hakikat... Ah şu hakikat!

Nasıl da cilveleşir kendisini arayanla... belki kendisini bilmeyen ve fakat arayanla... Bu nedenle en yakınında durur Hakikat hakikati arayanın... neyi aradığını bilmesek bile kavuşacağı ümidiyle arayanın hem de.

Arayan arar, biteviye aramaya devam eder, aradığına ulaşamadığı için arar. Lâkin o yakınlaşmayı umdukça o umduğu, o bütün umudu ondan uzaklaşır. O koşar, o koştukça da kendisine koştuğu ondan kaçır. Cilveleşir kendince. Ne de nazlıdır. Bulunmaktan çok, aranmaktan hoşlanır. Kolay kolay elevermez kendini. İnsafsızmış ve dahi bazen acımasızmış sanılır. Duyulmuştur bir kere: ele geçirmeyi umanın elini kaybetmesini istermiş, görmeyi arzulayanın gözlerinden olmasını.

Acaba bu dertle mi söylemiş şâir?

*Yitirdim Yûsuf'u Kenan ilinde
Bulundu. Yûsuf vü Kenan bulunmaz*

Açıklanır sözlerden değil. Anlaşılır gibi de değil. Olsun! Biz de-
neyelim yine de.

Kaybettiğimi öyle bir yerde kaybettim ki onu bulduğum ân, ânı kaybettim; kaybettiğim yerde onu buldum, lâkin bu sefer yeri kaybettim. Çokluk içinde arardım, çokluk hep onu arardım, çoklukta gizlenmiş sanır, çokluk içinde çok diye arardım. Bir kere onu bulunca, onu *bir* görünce, onu *birlikte* bulunca, bu kez çokluğu kaybettim.

Ne garip değil mi, ben hep suyu kaplarda aramışım, kap olma-
yınca su olmaz sanmışım. Bir sürü kap... kaplayan, kapsayan birçok kap... Ah, o içinde âb-ı hayatımı saklayan kap! Garip işte, bulunca suyu, kabı kaybettim, kabımı kaybettim. Dışarlarda aradım hep onu... Kenan gibi... Kenan'ım gibi... VE nihayet Yûsuf'u Kenan'ımda buldum... Fakat bulunca onu, bu defa Kenan'ımı kaybettim.

"Şu benimki de ne gafletmiş!" diyesi oldum ya yine gafletten nâşî, yalnız uyumuyorsun ki deyû Yunus yetiştî imdadıma...

*Biz bizi bilmez idik bizi kendinden eyledi
Eşkere kıldı bizi kendin pinhân eyledi.*

Öyle ya, biz bizi ne bilirdik, nereden bilirdik, nasıl bilirdik? Âmâ idik... biz bizi bilmez idik... doğrusu biz bizi bilmeyi de istemez idik... Ne var ki rahmet edip bildirince bizi bize, bizi bizde bize bildireni bildik. Biz gerçekte, gerçekten yoktuk, o vardı, gizli idi, gizliyor idi. Güya gizli idik, gizlide idik; ne ki var eyledi seyreylemek için bizi... âşikâr eyledi... âşikâre eyledi ve dahi aşk ile eyledi. Peki ya kendi? Bu sefer de "eşkere kıldı bizi kendin pinhân eyledi."

Cilve budur, cilve buradadır. Tabii ki görene. Köre ne?

Umutsuzluğa kapılmayalım da Yusuf'u aramaya devam edelim. Nitekim Molla Câmî'nin şu edibâne, edebâne itirafı, gaflet ehli için bir muştu değil midir?!

Ben bilmez idim gizli ayân hep sen imişsin.

Hem gizli, hem açık imişsin, hem açıkta, hem gizlide imişsin. Öyle ki hem uzakta, hem yakında imişsin. Uzun söze ne hâcet, sen ne orada, ne burada imişsin; sen “bu-ara-da” imişsin.

Molla Câmî'nin dediği gibi “Ben bilmez idim.” Çünkü Yunus'un dediği gibi, daha en başta “Biz bizi bilmez idik.” Niyazî Mısırî'yi hatırlamanın şimdi tam sırası: “Öyle sanırdım...”

Evet öyle sanırdım, ayrı sanırdım; zira bilmez idim, ben beni bilmez idim ve o halde iken ben seni nasıl bilebilirdim? Evet, bilmez idim, bilinmez idim çünkü. Öyle sanırdım... orada beni bekliyor sanırdım... ayrı sanırdım.

*Öyle sanırdım ayıryam, dost gayrıdır ben gayrıyam
Bende görüp işiteni bildim ki ol cânân imiş.*

Ne demiştik? İnsafsızmış ve dahi bazen acımasızmış sanılır. Duyulmuştur bir kere: ele geçirmeyi umanın elini kaybetmesini istermiş, görmeyi arzulayanın gözlerinden olmasını.

Kafka, çevirisini başlığa aldığımız şu sözü işbu güçlüğü açıklamak maksadıyla söylemiş olmalı.

Du bist eine Aufgabe. Kein Schüler weit und breit.

“Acaba, bir kez olsun kendimize tâlib olamaz mıyız?” diye soracak oluyorum; hemen o an vazgeçiyorum. Çünkü hem ‘matlûb’, hem ‘tâlib’ olmanın bedeli o denli ağır ki!

“Sen bir matlûbsun. Ortalıkta tâlib yok” denmedi de ‘ödev’ olduğu halde sadece ortalıkta talibin bulunmadığına işaret edildi. Ortalıkta tâlib olaydı, matlûb da olurdu. Kezâ matlûb olaydı, bu sefer tâlib de olurdu, muhakkak olmak gerekirdi.

Arayan varsa arananın, aranan varsa arayanın olması muktezâyı akliyedendir; lâzım-melzûm ilişkisi gibi. Çünkü bu izafet’in, izafet kategorisinin gereğidir; tıpkı oğul olmaksızın baba’yı, baba olmaksızın oğul’u tasavvur edemeyeceğimiz gibi. Baba oğul’a mukaddemdir, oğul’dan öncedir, oğul’un sebebidir; zira oğul’un olması için muhakkak baba’nın olması gerekir. Fakat bir kere oğul olunca, ‘babalık’... ‘oğulluk’ tasavvur edilmedikçe tasavvur edilemez hâle gelir. *Baba* kavramı her defasında zorunlu olarak “Kimin babası?” suâlini sordurur; aynen ‘oğul’ kavramının “Kimin oğlu?” suâlini sordurduğu gibi. İkisi birbirinden ayrı tasavvur edilemez. Baba varsa oğul, oğul varsa baba vardır. Sıfat mevsufsuz, mevsuf sıfatsız olmaz da ondan. Hâsılı, niteleyeni düşünmeden niteleneni, niteleneni düşünmeksizin niteleyeni düşünemeyiz.

Matlûb da öyle. Tâlibi olmayan matlûb, matlûbu olmayan tâlib olmaz. Her ne zaman matlûbdan söz açılrsa, tâlibinin *kim* olduğu, yine ne zaman tâlibden söz açılrsa bu sefer bu tâlibin matlûbunun *ne* olduğu soruya gelir.

Ortada bir ödev var yapılması gereken ve fakat bu ödevi yapmaya istekli bir tâlib yok... Yani ortada talep yok! Taleb olmayınca, tabiatıyla tâlib de matlûb da olmaz. Tâlibi tâlib kılan talep sahibi olması iken, matlûbu matlûb kılan da aynı şekilde bir talebin konusu olması değil mi?!

Ödevi yapmak, yerine getirmek için ortada şöyle veya böyle bir talep olsaydı, tâlibi bulmuş olurduk; tabii ki aynı zamanda matlûbu da. Çünkü o ödev, talep ve tâlib sayesinde talep edilen bir matlûba

dönüşmüş olurdu. Oysa bir ödev var ve fakat henüz ortalıkta tâlib yok; zira herhangi bir talep yok!

Ne diyordu Molla Câmi?!

Ben bilmez idim gizli ayân hep sen imişsin.

Hem gizliydi, hem ayân-beyan... Gizliydi, kendini âşikâr kıldı âşikâr olmayı istemeksizin; âşikâr olmak zorundaydı çünkü. Aşikârlığı zâtının gereği idi. Bu yüzden “eşkere kıldı bizi”. Aşikâr oldu bizi kendinden eylemekle ve fakat bu sefer “kendin pinhân eyledi.”

Ben bilmez idim, yoksa o hep ayân-beyan idi. O kadar yakındı, o kadar yakında idi ki görmez idim, göremez bir halde idim. Ne var ki sonunda bir kafes bir kuşu aramaya çıktı. Aranan, aranması gereken aramaya başladı. Arayan ise aranan oldu.

İllet malûlunun malûl olur mu?

Olur! Ressam, resmin illeti olduğu kadar, resim de ressamının illetidir. Ressam ressamlığını resmine borçludur; resim olmasaydı, resim ressamından kendine vücûd vermesini istemeseydi, ressamın ressamlığı nasıl vücûd bulabilirdi? Ressamı ressam kılan resmidir. Resmi resim kılan da ressam.

Acele etme de a dostum, biraz etrafını seyreyle! Geçme... geçip gitme de biraz bekle! Beklemeyi bilmezsen seyredemezsin! Seyredemezsen seyretilildiğini fark edemezsin!

Sen bir ödeysin. Ortalıkta tâlib yok!

Şöyle demeyi ne kadar da isterdim:

Sen hem mâtîlûb, hem tâlibsın!

Oysa sen sadece bir ödeysin. Bu ödevin üzerine düşecek olan kim peki? Yine sen! Senden başka kim seni talep eder, edebilir sa-

nıyorsun? Seni ancak sen talep edebilir, seni yine ancak sen matlûb haline getirebilirsin.

Ödevini bilmelisin; zira kendini bilmelisin! Bilmek için önce bulmalı, bulmak içinse aramalısın. “Niçin ve nasıl arayayım?” dediğini duymaz değilim. Kaybını bilsen, bilmediğini bilsen hayrete düşerdin... Düşeydin bir kere -evet sadece bir kere- bilirdin, bilebilirdin.

“Bu nasıl”ın cevabı. Oysa bana niçin’in cevabı gerek?” diyorsun. Ben de soruyorum o halde: *Kendini niçin özlemiyorsun? Özlemiyorsun; zira sen hep senden gayrısıyla oyalanıyorsun.*

yola çıkmak yoldan çıkmaktır

Kişinin *kendini* bilmesi, biraz da *haddini* bilmesi (sınırlarının farkında olması) demektir. Bu bakımdan *kendini ve/veya haddini* bilmeyenlere “Kendine gel!” veya “Haddini bil!” denir. Öyle ya “İnsan biraz da haddini bilmeli” değil midir?

Nedir acaba insanın *haddi* ki kendisinden her fırsatta onu bilmesi/tanınması isteniyor, istenebiliyor?

Gündelik konuşmalarımızda bu ifadeleri, “edeb sınırlarını” aşan terbiyesiz kimseler hakkında, terbiye görmemiş, terbiye almamış şahıslara atfen kullanırız; hatta çoğunluk gerçek anlamını idrak etmeksizin böyle kimselere hitaben “Edeb yâ hu!” bile deriz. Evet, tam da böylesi durumlarda, hani şu hattatlarımızın nefis bir biçimde resmedip tablolaştırdıkları “Edeb yâ HU!” remzini kullanırız.

Bu ifadeyi gerçek anlamını idrak etmeksizin kullandığımıza işaret edebiliyorum. Çünkü dikkat edilecek olursa, halk arasında bu ifade umûmiyetle şöyle telaffuz edilir: “Biraz da edeb... yaahu!”

Burādaki “yâ HU”, ne yazık ki günümüzde “yok yaaa!”, “hadi bēee!”, “kõnuşsana yaahu!” türünden ifadeleri hatırlatır bir surette şokak ağzının malı olmuş, belki yâ yine bir nidâ edatı olarak kalmış ama bu sefer HU (hüve) zamirinin Cenab-ı Hakk’a delâlet ettiği unutulurak lafız hakikî mânâsından uzaklaşmış.

Kabaca, “Kimseden edeb dersi almamış, bari onu sen edeblendir yâ Rabbi!” mânâsındaki bu mübarek sözün de işaret ettiği üzere, insanın kendini bilmesi haddini bilmesi, haddini bilmesi edebli davranması, edebli davranması ise ahlâklî olması, başkalarına karşı hürmet sınırları içerisinde hareket etmesi mânâsına gelir.

Bütün bu izahâta rağmen, “kendini bilmek” ile “ahlâklî olmak” arasındaki âlâka yine yeterince açıklanmış olmadı. Öyle ya, insanoğlunun kendini bilmesi, niçin onun ahlâklî olması anlamına gelsin?

Yeryüzünde tek ahlâklî varlık insanoğludur da ondan! İnsan dışında hiçbir canlı ahlâklî değildir, olamaz! Var olanlar içinde sadece insan, *hayvan-ı nâtık* (düşünen/konuşan canlı) olarak tanımlanır ve yaşlılarımızın söylemekten hoşlandığı üzere onu diğer hayvanlardan (canlılardan) ayıran yegâne zâtî özelliği nutkiyetidir, yani “düşünme/konuşma” (*nutk*) vasfına sahip olmasıdır. Bu nedenle *beşer* başka, *insan* çok daha başka bir mânâ taşır.

“Hayvan-ı nâtık” insanın hadd-i tanımını (zatî tanımı) olduğundan, insanın haddini bilmesi demek, onun, kendisini *insan* kılan bu özelliğinin farkına varması; *mahiyetini* (nutkiyetini) idrak etmesi ve dolayısıyla (kendi) *hakikatine* uygun davranması demektir. Nitekim Türkçemizde “kendini kaybetmek”, “kendini bulmak”, “kendini tutmak”, “kendinden kaçmak”, “kendinden uzaklaşmak”, “kendine gelmek”, “kendine dönmek”, vb. birçok deyim/deyiş vardır.

“İnsanın kendini kaybetmesi”, aklını, dolayısıyla kontrolünü kaybetmesi demektir. Çünkü onu *kendi* kılan, kendisine, işaret edebi-

leceği bir *kendiliği* olduğunu fark ettiren nutkiyetidir. Kişi *nutkiyet* vasfını bilfiil yitirirse, geriye sadece hayvaniyyeti kalmış olur ki bu durumda da davranışlarını kontrol edemez, bedenine hâkim olamaz ve tabiatıyla ne yaptığını bilemez. Lâkin haddini bilen kimse-lerin durumu hiç de böyle değildir. Nitekim Türkçede davranışlarını kontrol edemeyen veya edeb sınırlarını (haddini) aşan kimselere, boşuna, “Kendine gel!” denmez.

Kimlik sorununun ne kadar da alt düzeylerde ele alındığını anlamak bakımından, tam da burası, gerçekten de sahici bir kalkış noktası olabilir; zira bugün *kimlik* dendiğinde, çoğu kimse ister istemez kimlik kartında (yakın zamana kadar hüviyet cüzdanında) yer alan bilgileri anlamakta ve “Sen kimsin?” sorusundaki *kimden* kendisini kendi kılan *hakikatle* değil, bu hakikati örten *hüviyetle* cevap vermektedir. Oysa diyen ne güzel demiş: *Ben seni dışarılar-da ararken, sen hep benim kendi evimde idin.*

O halde eve dönmeli; ama nasıl?

yoldan yola dönmek

Ne gariptir değil mi, aradaki nüanslara hiç dikkat edilmeksizin *evlenmek* ve *nikâhlanmak* sözcükleri Türkçede eşanlamlı olarak kullanılıyor. Biri Türkçe, diğeri Arapça kökenli olan bu iki sözcük de -genel anlamıyla ifade edersek- bir kadınla erkeğin “hayatlarını birleştirmeleri”, “karı-koca olmaları” ve “bir nikâh/evlilik akdi yapmaları” anlamına geliyor. Lâkin *evlenmek* sözcüğü *evden* türer ve tabiriyle *evli* olmak, *ev* sahibi olmak, *ev* kurmak, *yuva* kurmak anlamı taşır. (Türkçede bir de “yuvasını yapmak” tabiri vardır ki o bir bahs-i diğەر.) “Evlenmek” sözcüğünün anlamının tamamen dinî bir vurgu kazanarak “dünya evine girmek” şeklinde genişlemesi, Türkçenin o bildik harika cilvelerinden biridir. Kezâ yeni evlenen çiftlere “iki cihan saadeti” için dua edilmesi de bununla alâkalıdır ki bu durumda ‘ev’in anlamı sadece *dünyayla* değil, *cihan* sözcüğüyle de zenginleşmiştir. Buna mukabil Arapça olan *nikâh* sözcüğünün (fiil kipinde) birincil anlamı “cinsî münasebet kurmak”tır ve fakat daha

sonra “nikâh akdi yapmak” şeklinde ikincil bir mânâ daha kazanmıştır. [Nitekim Kur'an'da bu iki anlamıyla da kullanılır.]

“Eve dönmek” ifadesi, -bilhassa tasavvuf ıstılahâtında- insanın ait olduğu yere mücerred mânâda rücû etmesinden ziyade, insanın ait olduğu yerin, onu ‘insan’ kılan vasfının, yani *kalbinin*, *beninin*, *kendinin* kıymetini bilmesi, kendi ehemmiyetini idrak etmesi mânâlarına gelir. İnsanın eve dönmesi, evveleminde yola çıkması, kendini araması, kendine dönmesi, dolayısıyla kendini bulması, kendini bilmesi demektir. “Evden kaçmak” ise, diğerinin tam da aksine insanın kendinden uzaklaşması, evini/ocağını/yurdunu terk etmesi, taşraya inmesi, dışarılara gitmesi, hâsılı kendisine yabancılaşması mânâlarına gelir. Nitekim biz Müslümanların namazlarımızda sadrımızı çevirdiğimiz, *kible* (lafzen: yönelinen yer) edindiğimiz ve haccetmekle (lafzen: yönelmekle) memûr bulunduğumuz Kâbe’ye delâleti itibarıyla *beyt* (ev) ve/veya *beytullah* (Allah’ın evi) sözcükleri de aynı şekilde remzî bir mânâda kullanılır ve müminin zâhiren Beytullah’a yöneldiği gibi, bâttınan da Beytullah’a yönelmesi, yani yüzünü ev’ine, kendine, özüne çevirmesi gerektiği söylenir. Cân’ın esasen cânan olması, cânan’da olması, bakışın taşra’ya (dışarıya/dışarılara) değil, içeriye yönelmesi, hakikatin dışarıda değil, içeride aranması, dolayısıyla şâirin “Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen” dediği gibi, hüviyete değil hakikate, gölgelere değil zâta ehemmiyet verilip aynada kendisini seyreden insanın kendini yine kendiyle perdelememesi de nitekim hep aynı mânâdadır ve dahi hepsi aynı mânâyadır.

“Hangi eve?” diye sormaya lüzûm kalmaksızın her halde artık şu suâlin cevabını aramaya başlayabiliriz:

“Eve dönmeliyiz ama nasıl?”

Benim cevabım basit olacak: Kaybettiğimiz yere dönerek, yani yine eve dönmekle eve nasıl dönebileceğimizin cevabını da bulmuş

olacağız. Benim cevabım işte bu kadar basit: Sadece eve dönmekle, evimize yönelmekle işe başlamalıyız. Bir kere yola çıkmalı ve o an, evet hemen o an yoldan çıkmalıyız. Hal-i hazırda bulunduğumuz yoldan çıkabilmek için hemen yola çıkmalı ve yola çıkmanın yoldan çıkmak demek olduğunu asla unutmamalıyız.

İşte bu nedenledir ki eve/evimize döndüğümüzde, keyfiyet (nasıl?) sorusu tüm anlamını yitirir, bu durumda bir daha ‘Nasıl?’ diye dahi sormaya lüzum kalmaz. Esasen “Ne yapmalıyız?” suâline verilecek bir cevaptır “eve dönmeliyiz!” nidâsı. O, aradığımızı bulduğumuz, cevaplarımızı tükettiğimiz, beyhude yere dolaşmaktan yorulmuş bakışlanımızı kendisinde dinlendirebileceğimiz son noktadır; yani kendimizi önemsemekle, kendimize ehemmiyet vermekle ulaşabileceğimiz nihaî nokta. O halde ne diye, zımnen *ne* yaptığını bildiği iddiasında olan ve fakat onu *nasıl* yapacağını bilmediğini/bilemediğini söyleyenleri ciddiye alalım?

“Ben hakikatim!” demek, sadece “Ben yüzümü evime döndürdüm” demek değil, aynı zamanda “Ben evime döndüm” demektir. Evsiz, yurtsuz kalanlar, bugüne değin evlerinden hep yüz çevirmiş olanlar, bir defalığına olsun yüzlerini evlerine çevirmeli ve bundan böyle uzakta aradıklarını şimdi derûnlarında bulmayı denemeliler.

Dostum, sen bana sadece “Nasıl?” (=Ne asıl?) diye sorduğun için, ben de sana sırf *asılın ne* olduğunu söylemekle yetindim. Bil ki aradığın sensin; zira *asıl* sensin!

hiçten niçin hiç çıkar?

Önce soru vardı.

1. "Başkasına söyleyebileceğim ne sözüm var benim bana ait olan?"

Bu soru, şu şekilde de dile getirilebilirdi:

2. "Başkasına söyleyebileceğim ne sözüm var benim?"

Ya da şu şekilde:

3. "Başkasına söyleyebileceğim ne sözüm var?"

Bu soru cümlelerini öncelikle birer soru olarak değil, sadece birer ifade olarak ele almayı denersek, ilk göze çarpacak olan, daha doğrusu gözün kendisine çarpması gereken şey şudur: *kayıp*.

Lâkin bir ifade kaybı değil, *vurgu* kaybı. Vurguda azalmayı, ifadede bir azalma olarak kabul etmeli mi? Bu, ifade sözcüğüne verilen anlama bağlıymış gibi görünüyor.

'İfade etme' salt bir dile getiriş mi demek? Bir başka deyişle, ifade aynı zamanda dile getirilenin içinde duran niyetin adı mı?

Her neyse, isterseniz, sorumlusunun saçaklanması için vermeyelim de şimdilik sadece kaybın kendisi üzerinde duralım:

İlk ifadenin sonunda yer alan “bana ait olan” vurgusu, esasen, hemen önündeki ‘benim’ zamiriyle dile getirilmiş olduğundan ve bu zamir zaten “bana ait olan”daki mülkiyeti ifade ettiğinden ikinci soru cümlesinden tayyedildi; tıpkı üçüncü soru cümlesinden de ‘benim’ zamininin tayyedildiği gibi.

Evet, ‘benim’ zamiri de diğeri gibi dışarıda bırakılmalıydı; zira bu zamir aracılığıyla söz’e ilişkin mülkiyet talebi ‘sözüm’ kelimesinde dile getirilmiş sayılmalıdır: *sözüm*, yani *benim sözüm*. O halde ‘sözüm’ dendikten sonra niçin ayrıca bir de ‘benim’ zamiri kullanılsın ki?! Dilde ekonomi kaidelerini de hatırlayacak olursak Molla Kasım’ın bu itirazına da hak vermemiz gerekiyor.

İmdi, artık bu soru cümlesini bir *ifade* olarak değil, salt bir soru olarak ele alabilir miyiz?

Sanmıyorum. O halde, ulaştığımız noktayı bir kez daha hatırlayalım:

“Başkasına söyleyebileceğim ne sözüm var (benim bana ait olan)?”

Bu soruyu aynı ölçütlerden hareketle niçin şu şekilde ifade etmeyelim?

4. “Başkasına söyleyebilecek ne’yim var?”

Öyle ya, söyleyebilecek bir sözümün olup olmadığını bir sorunun konusu kılmam, aslında söyleyebilecek bir şeyimin olup olmadığını soruya getirmem demek değil midir? Üstelik bu şey zaten *söyleyebilecek* sıfatıyla nitelendiğine göre, o şeyi niçin ayrıca söz kelimesiyle belirgin kılmaya çalışayım ki? Aslında soruyu bu şekilde dile getirmekle, söze dönüşebilecek bir şeyin bende (var)olup olmadığını sormuş oluyorum. Bu durumda vurgu, her halükârda bir şeyin -söz’ün ve/veya söylenebilecek bir şeyin- var olup olmama-

sıyla alâkalı. Eğer böyleyse, “Bende dile getirmeye değer bir şey var mı?” suâlini, niçin “Bende bir şey var mı?” şeklinde sormayayım?

Sorabilirsem, sözün değil, söze değer şeyin varlığını sorumun konusu yapmamdan ve sözü de teferruata ilişkin ikincil bir nite-lik saymamdan daha tabii ne olabilir?! Bizatihi ‘söz’ değil de ‘söze gelen/gelecek olan’ önemli oldukda, bunun başkasına aktarılması sorunu da işbu düzeyde önemini yitirecektir. O halde ben de tekrar sormayı deniyorum:

5. “Ne’yim var?”

Yani: Söze gelsin ya da gelmesin söze gelmeye değer ne’yim var? Öylesine alelittlak “Ne var?” değil, “Bende/bana ait ne var?” Ancak dikkat edilmeli ki varolan (herhangi) bir şeyin benimle iliş-kisinin *ne* olduğunu sormuyorum; sorduğum sadece benimle ilişki-lendirilebilecek bir şeyin *var* olup olmadığı!

Hadi bir adım daha atalım: Bende bir şeyin (var)olabilmesi, her şeyden evvel benim (var)olmamı zorunlu kıldığı gibi, benim varol-mam bende (söylenebilecek) bir şeyin varolmasını kuvve-i nutkiyem gereği zorunlu kılar. Çünkü -Cevdet Paşa’mızın o güzel ifadesiyle- gayr-ı vâki, vâki olamaz! (*Ex nihilo nihil fit*)

Hâsılı, iddiacısı olunan *bende* söze gelecek bir şey yok! Nasıl olsun ki bir kere ortada *ben* yok! Bir *ben* olaydı, hiç değilse bir şey olurdu ve bir şey olunca söz de olurdu! Oysa iddiacısı olunan *ben* bir şey bile değil, hiçbir şey!

VE o halde kural şu: *Hiçten hiç çıkar!*

konu konşum yoksa nasıl konuşabilirim?

Konuşmak, konuşabilmek için, malûm, ortada en az iki kişi olmalı... Konu(k) olmazsa, konu konşu bulunmazsa konuşulmaz. Bunun için, sırf konuşmak, konuşabilmek için **sözcükte saklı sözü** bulmaya çalışalım, sözün sıkışmasına, kavrulmasına, küçülmesine aldanmayalım da sözcüğü yarabildiğimiz kadar yarıp kökünde gizli yargıyı oradan çıkarmayı deneyelim. Bakınız Kamus-ı Türkî'de *konuşmak* sözcüğünün karşısında neler yazıyor:

Konuşmak: (1) konşu ve mücavir olmak; (2) görüşmek, ihtilat etmek, muârefe peyda eylemek, tanışmak: *Kendisiyle konuşmuyorum; Hiç konuşmadık.* (3) söyleşmek, mükâleme, musâhabet etmek: *Bu akşam iki üç saat konuştuk.*

Yani *konuşmak* demek, evveleminde *konşu* olmayı, bir yerde bulunmayı, buluşmayı gerektiriyor. Önce bir yerde bulunulmalı/buluşulmalı ki sözcüğün ikinci anlamıyla karışılabilsin, karşılaşıla-

bilsin, tanış olunabilsin ve böylelikle üçüncü anlamında *konuşma* gerçekleşebilsin! Nitekim isim haliyle konuşma'nın da iki anlamı var:

Konışma: (1) görüşme, ihtilât; (2) mükâleme, musâhabe, sohbet: *Konuşması tatlı bir adam.*

Konşu olmaksızın konuşulmuyor, görüşmeksizin, tanışmaksızın, kanşmaksızın, bir yerde buluş(ul)maksızın söze geçilemiyor. Evet, yere basmalı, bir yere gelmeli, bir yeri ele geçirmeli, bir yere konmalı, bir yere konu(k) olmalı.

Ne duruyoruz o halde, Kamûs-i Türkî'deki seyahatimize kaldığımız yerden devam edelim:

Konştırmak: musâhabe ve mükâleme ettirmek, iki veya ziyade kişiyi bir iş hakkında mükâleme ve müzâkere etmek üzere bir yere getirmek, görüştürmek: *Ben kendilerini konuşturacağım.*

Konu, konuk(luk), konuklamak, konak, konaklamak, ko(y)mak, kondur(ma)mak... bütün bu sözcükler tıpkı *konuşmak*, *konuşturmak* gibi aynı kökten türüyor: *konmak*... Türkçemizde gün olur "Konu-konşuya ayıp olur", zira "Konşu hakkı" diye bir şey vardır. "Tanrı konuğu" da nereden çıktı diye sormayınız, Türkçede insanlar kuşlar gibi menzilden menzile konarlar. *Konu* demek *konuk* (misafir) demektir. Bu yüzden konu konşu misafir edilir, konu konşuya ziyafet verilir. *Konukluk* sözcüğünün önce 'misafirlik', sonra 'ziyafet' anlamı taşımasının boşuna mı olduğunu sanıyorsunuz? *Konşu* (komşu) yakın yerde oturan anlamına gelir. Türkçemizde "Kapı bir konşu" deyişi vardır ki "kapıları bitişik" demektir. *Konu* konuk'tan, *konuk* konmak'tan gelir.

Ya *konmak*?

Konmak, yani seyr u sefer sırasında inmek, geceyi geçirmek üzere durmak, beytutet etmek, konak etmek, geçici olarak yerleşmek, bir konağı mesken ittihaz etmek, yerleşmek.

Kuşlar uçarken bir yere indiklerinde oraya konmuş olurlar; zira bir yere inmek demek, bir yere konmak demek. Türkçemizde bazıları bir şeye zahmetsizce sahip olurlarsa, hemen “Malın üstüne kondu” deriz, bazıları mirasa konarlar, bazıları da hazıra. Kuşkonmaz’larımız bile vardı bir zamanlar. Fakat insanlar hep konup geçerler, biteviye konup göçerlerdi. *Konmak* demek “hazıra konmak” gibi hep geçicilikle malûl değildi, bilakis yer tutmak, yurt edinmek, bir yerde kalmak, yerleşmek, ikamet etmek demektir. *Konmak* ‘koymak’ oldu zamanla. Konmak başka sûretler kazandı. “Yemek tabakları ortaya konmaz” diye kurallar kondu. “Bu şişeler nereye konacak?” diye sorular soruldu, “Dolaba konsun!” diye cevaplar verildi. Hele hele bir anlamı daha vardı ki komanın, konmanın, yürekler dayanmazdı. *Yalnız konmak*, bırakılmak, terk edilmek demektir.

Sözcükte saklı kalmış söz bu kadar değil hiç kuşkusuz. Kısa bir gezintiye bizzat. Hani derler ya, tadımlık. Konuşmaya ihtiyacım vardı ve fakat konu konuşum yoktu. Oysa daha en başta söylemiş miydik “konu konuşu bulunmazsa konuşulmaz” diye? Bu *yalnız konmak* gibi bir şey. Bile isteye *yalnız konuyorum*, bir konağa yalnız konunca ister istemez *yalnız konmuş* oluyorum.

Yolda olmadan, bir konağa konmadan, konuk olmadan, konu konuşu bulmadan konuşulmaz. Aksi takdirde bu *hazıra konmak* olur ki hayatımda hiç hazıra konmadım; bilakis fasl-ı hîcî’yi dinlerken hıziya huzurda değil, hazerde konuşu oldum!

yüzüme kapıyı kapadığımda

Birinin yüzüne kapıyı kapamak, en basit anlamıyla, o kişiyi “içeri almamak” veya onun “içeri girmesine izin vermemek” demek. Bu ifadenin şiddetini daha da artırmak için *kapamak* sözcüğünü *çarpmak* sözcüğüyle değiştirmek yeterli gibi görünüyor ki bu durumda bu ifade ister istemez *koumak* anlamına komşu olur:

Kapıyı yüzüne çarptım!

Çarpılan bir kapının hangi tarafında durulur?

En azından iki taraftan birinde; ya önünde, ya ardında. Çünkü kişi kapıyı ya birinin yüzüne çarpar veya kapı kişinin yüzüne çarpılır. Her iki halde de kişinin yüzü kapıya dönük olmak zorundadır; başkasının yüzüne kapıyı çarptığında da, başkası tarafından kapı yüzüne çarpıldığında da.

Peki, bu durumda kişi kapıyı kendi yüzüne nasıl kapayabilir, bir kapıyı kendi yüzüne nasıl çarpabilir?

Kapayamaz veya çarpamaz ise, bu yazının başlığında bir yazım hatası olmalı: *yüzüme kapıyı kapadığımda*.

Acele etmemeli de Yunus'un şu dizelerine kulak kabartmalı:

*Istediğimi buldum eşkere can içinde
Taşra isteyen kendi kendisi ten içinde*

• • •

*Uğru olmuş uğrular gene kendiyi tutar
Şahne kendisi olmuş kendi zindan içinde*

• • •

*Tartmış kudret kılıcın çalmış nefsin boynuna
Nefsini tepelemiş elleri kan içinde*

• • •

*Girdim gönül şehrine daldım ânın ka'rina
Aşk ile seyrederken iz buldum can içinde*

Kapıyı başkalarının yüzüne kapamak hiç de zor değil. Başkalarının kapanacak kapıların ardında öylece kalakalmak da. Peki ya kişinin kendi yüzüne kapıyı kapaması? Kapıyı kendi yüzüne yine kendisinin çarpması? Aynı anda, aynı kapının iki tarafında da bulunması? Bir defada hem kapıyı kapayan hem de yüzüne kapı kapanan kişi haline gelmesi?

Güç olan, güç kavranan nokta da burası olmalı değil mi?

Güç ama imkânsız değil. Şayet biraz gayret edersek kim bilir belki de bu ifadeyle ne kastedilmiş olduğunu anlayabiliriz.

Dilerseniz “içine kapanmak”, “eve kapanmak” deyişlerini hatırlatmaya çalışalım ve anlamı işbu *kapanmak* sözcüğünden hareketle çözümlemeyi deneyelim.

Kapanmak sözcüğü, dikkatle düşünülecek olursa bir “geri çekilme” hâlini anlatır. İçine kapanan veya eve kapanan kişi kendisini bir kapının arkasına çeker, bir yere veya içeriye girmez, bilakis o

yere doğru, içeriye doğru çekilir, geri çekilir ve bir perde gibi kapıyı başkalarıyla kendi arasında bırakır.

Bu açıklamaya itibar edersek, bu durumda içime kapandığımda, yani içime çekildiğimde yüzüme kapıyı kapamış mı oluyorum?

Olmuyorum; zira içime veya evime *kapandığımda* perdeyi yine kendimle başkaları arasına çekmiş, yine başkalarının yüzüne kapıyı çarpmış oluyorum, kendimi onlardan yalıtıyorum, başkalarıyla temasımı kesiyorum. Oysa yüzüme kapıyı kapadığımda, kendisiyle arama perde çektiğim bir *başkasını* bulmayı başaramıyorum. Bir *başkası* yoksa ve ben de taşradan (dışarıdan) söz etmeyi bir türlü beceremiyorsam, o halde nasıl olur da içime kapanırım, kapanabilirim? Dışı olmayanın, içi nasıl olsun?

İçime kapanabilmem için bir *dışarı* (taşra) olmalı. Evet, bir *yer* olmalı, bir yerde durmalı ki oradan geri çekilebilmeli, içe kapanabilmeli. Yüzüme kapıyı kapadığımda ise, içeride kalan *ben* başkalarının yüzüne değil, kendi yüzüne kapıyı kapamış oluyor.

Ne diyordu Yunus?

Şahne kendisi olmuş kendi zindan içinde.

Yani hem gardiyan, hem mahkûm. Tutan da kendisi, tutulan da. Hem zindanın dışında hem de içinde. Sadece parmaklıklarının önünde değil, aynı zamanda arkasında da.

Diğer bir mısrada da aynı hakikat resmediliyor:

*Tartmış kudret kılıcın çalmış nefsin boynuna
Nefsini tepelemiş elleri kan içinde*

Tam da burada sormak gerekmez mi: Kana bulanık eller hangi bedene ait? Tepelenen nefis, tepeleyen nefsin kendisi değil mi?

Görüyorsunuz değil mi, bu daracık alan içinde ne yaparsak yapalım karmaşanın içinden çıkmayı bir türlü beceremedik. O halde

sözü daha uzatmayalım da yine Yunus'un dizelerine sığınıp çıkış
umudumuzu başka bir zamana bırakalım:

Gözsüze fısıldadım sağır sözüm işitmiş

Dilsiz çağırıp söyler dilimdeki sözümü

bir kafes bir kuş aramaya çıktı

ölümünün üstesinden gelmeyenin üstesinden gelir ölüm

“Ah!” dedi fare, “Dünya her geçen gün daha da daralıyor. Önceleri o kadar genişti ki bu beni korkuturdu; yürümeye devam ettim, mutluydum; nihayet uzaklarda sağlam soltu duvarlar gördüm, fakat bu uzun duvarlar birbiri ardı sıra o denli hızla üstüme geliyorlar ki ben şimdiden son odadayım bile. VE orada, köşede kendisine doğru yürümekte olduğum bir kapan duruyor.”

“Sadece istikametini değiştirmelisin,” dedi kedi ve onu yedi.

Kısa hikâyelerinin ana fikrinin çokluk *ölüm* olduğu hatırlanırsa belki Kafka'nın bu hikâyesinde söylenmek isteneni -hiç değilse bir yönüyle- anlayıp yorumlamak için kendimizi hazır hissedebiliriz.

Ölüm... Ölmedikçe onu bize kim tarif edebilir ki?

Ölüm, çoğunluk nazarında, sanki kendisinden kaçıldıkça içi-
ne düşülen bir gayya kuyusu... kendisinden kaçılabilir sanılan...

geciktirilebileceği, ertelenebileceği düşünülen... ve üstelik kaçtıkça daha da yaklaşan... firarîlerinin kendisinden kaçma süresinin kendisine yaklaşma süresini hızlandırdığını fark edemedikleri tek tuzak...

Hızlı yaşanan bir hayatın, ancak sonuna yaklaştıkça amacını anlayanların, kendilerini hayatı daha da ciddiye alır bir halde bulmalarında şaşılacak ne var?

Ölüme razı olmak... yani nârına da nûruna da rıza vermek... Becerilebilirse kaçmamak, kaçılabilceği vehmine kapılmamak... bilakis bile isteye ölüme koşmak... ölümü arzulamak...

Ölümü bir *vuslat ânı* olarak kutsayan, onu bir *düğün gecesi* şenliğiyle anan bir medeniyetin mensuplarının ölümü en nihayet hakkında konuşulamaz hâle getirmeleri ne de acı! Ölümü artık bir heyula, bir çukur, bir karabasan gibi algılayanların, “ölmeden önce ölmeyi” amaç haline getirmiş bir geleneğin halkası olmaları düşünülemeyeceğine göre, yaşamak için yaşayanların bundan böyle kendilerine gerekçe bulmak istemeyecekleri pek tabiidir. Hayatın biyolojik bir sürece indirgenmesi, yaşamanın yaşamak için olmasından, yani başka bir gerekçeye ihtiyaç olmaksızın yaşamanın kendisinin hem amaç hem neden olarak tanımlanmasından kaynaklanmakta, böylelikle ölüm sadece nedeni değil, sonucu da (nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın: ‘hayatı’) ortadan kaldıran tehlikeli bir düşmana dönüşmektedir: evet, karşı konulması gereken, kendisiyle mücadele edilmesi lâzım gelen tehlikeli bir düşmana!

Kafka bir defasında da şöyle demiş:

Bir tuzağın içine bile isteye atlanılırsa tuzaklar tehlikeli olmaktan çıkarlar.*

* Gustav Janouch. *Gespräche mit Kafka*, Frankfurt, 1951.

Korkunun ecele faydası yoksa da ecelin hakikat-i kat'iyesine dair bilginin, bu kat'iyeti kavrayıp onu hoşâmedi ile istikbal edenleri büyük bir sükûnete erdireceği muhakkak! O halde, ölmeden önce ölenler nezdinde ölüm niçin kendisinden korkulan bir heyula olsun ki?

Kafka'nın ünlü yorumcularından biri yukarıdaki hikâyeyi açıklamak sadedinde şöyle der:

Ancak ölümünün üstesinden gelmeyen üstesinden gelir ölüm. Kendisi için takdir edilmiş olan kapana atlamaya hazır olmadığı ve dahi ölüm-korkusu yüzünden ondan ürktüğü içindir ki fare hayatının amacını gerçekleştirmemiş olur.*

Velhâsıl İlm-i Mantık tahsili, kişiye ölümün ne idüğünü kavramak için lâzım değildir; zira her şeyden evvel "yaşama hırsı" bizzat insan aklının denetleyebileceği hâlât-ı nefsanîyenin dışında kalır. Bu bakımdan varolmak kaygısının nasıl olup da birdenbire yaşama hırsına dönüştüğünü anlamak ve bir an evvel bu hırdan kurtulmak için aklın ötesinde kalan köyü ziyaret etmelidir.

İlm-i Mantık tahsili olsa olsa bize o sınıra kadar eşlik edebilir, tıpkı Kafka'nın dediği gibi:

Mantık esasen sarsılmazdır ama yaşamayı isteyen bir adama karşı direnemez."

Mantık ölüm karşısında savunmasızdır.

* Christian Eschweiler, *Kafkas Erzählungen und ihr verborgener Hintergrund*, s. 47, Bonn, 1991.

** Franz Kafka, *Der Prozess*, s. 272, 1953.

ölmeden önce ölmek

Sorumluluklarımız var; hem de ne pahasına olursa olsun yerine getirmek zorunda olduğumuz sorumluluklar. Sıkıntılarımız var; bir türlü halledemediğimiz, görmezden gelemeyeceğimiz, “ne yapalım, olsun” diyemeyeceğimiz sıkıntılar. Sorularımız var; sormaktan kaçınamayacağımız, cevabını bulmakla mükellef olduğumuz, cevabını bulmayı başkalarına devredemeyeceğimiz sorular.

Bir dünya var zihnimizde; hayalini kurduğumuz, hayalimizde yaşattığımız, hayaliyle yaşadığımız bir dünya. Bizi biz yapan bir dünya. Sevgilerimizin de, nefretlerimizin de kendisiyle anlam bulabildiği bir dünya.

Bir de içinde yaşadığımız bir dünya var; canımızı sıkan, nefsimizi bunaltan, keyfimizi kaçıran bir dünya. Kendisiyle mücadele etmek zorunda bulunduğumuz bir dünya. Peşine takılıp gitmememiz gereken bir dünya. Bize acı veren, dert veren, sıkıntı veren bir dünya.

Hangisi gerçek acaba?

Hangisi yaşanmaya/yaşatmaya değer bir dünya?

Bir zamanlar hepimiz zihnimizdeki dünya adına, hayallerimiz adına içinde varolduğumuz dünyayı reddettik, onun gerçekliğini gerçek saymadık, bize verdiği acıları bile umursamadık... Fuzûlî gibi, "Aradan ey şem, çık bir gûşe dut kim gece/Bezm bir horşid tal'atdan münevverdür mânâ" dedik. Yumruklarımızı sıktık, dişlerimizi sıktık, canımızı sıktık, lâkin değer vermedik o *gerçek* sûretindeki yalan dünyaya.

Cevabımız hazırды. Çünkü itirazı, itizali seçmiştik bir kere. Üstelik kızkulesini mesken edinmiştik. Evimizi yıldızlar aydınlatıyordu, yıldızları ise biz aydınlatıyorduk. Her birimiz birer güneşti. VE aydınları ısıtan, ısıltan *ası* bizlerdik.

Biz zamiri dahi o zamanlar gerçek bir *bize* tekabül etmiyordu. *Biz* belki de hiç varolmamıştı. O *bizi* de *biz* varetmiş idik, kim bilir? Fiillerimizde saklı (müstetir) zamiri dışarı çıkarmaya, başkalarına göstermeye ne de meraklı idik. *Biz* *biz* demekten hoşlanır, *bizsiz* eylemlerin olamayacağını zannederdik. Yalnız olduğumuzda, yalnız gezdiğimizde, yalnız başına kaldığımızda dahi *biz* olmaktan, eylemlerimizin zamirini zikretmekten vazgeçmezdik. Beyazlar saçlarımızı bir alev gibi yalasın isterdik, ayaklarımızın ağrısını muskalara *biz* yazarak kesmeyi denerdik, sanki *bizin* olmadığını bilirdik de bunu kendimize itiraf etmekten korkardık.

O zamanlar, bizler *gerçekten* korkardık. Fakat bizler asla birer *korkak* değildik. Hayata kafa tutardık, hem de hiç korkmadan, hiçbir şeyden korkmadan. Gerçeğin kendisinden korkmazdık, sadece gerçekten korkardık. Korkumuz gerçektir, gerçeğin ta kendisiydi çünkü.

Hayatı yaşamanın keyifli olduğu günlerdi o günler. Sadece, ama sadece hayalleri genç, yürekleri genç, acıları genç insanların tadını çıkarabileceği günler. Nedense bizler hayatta iken *hayatı* değil, hep

ölümü düşündük, ölümü düşünerek yaşadık, ölümle birlikte yaşadık. Öldüğümüzde ise, hayatın gülümseyen yüzü kapımızı çalmaya başladı.

Elimizdeyken, kendisine sahipken reddettiğimiz, taleplerini geri çevirdiğimiz hayata, onu elimizden kaçırdığımızda mı kıymet verecektik?! Netice itibariyle, hayat bize küsmüştü, bizim ona küstüğümüz günlere nisbet.

“Bir ölür, bin diriliriz” diyorlardı. *Biz* ise bin kere ölüyor ve fakat bir kere bile dirilmiyor, dirilmeyi istemiyorduk. *Biz sadece* ölüyorduk. Sadece *biz* ölüyorduk. Ölmek sadece bize mahsûstu. Ölmeyi seviyorduk, ölür gibi yapmaktan, ölmüş gibi davranmaktan ise nefret ediyorduk.

Şimdi dünya değişti. *Biz* onun zaten değiştiğini/değişeceğini biliyorduk ve bu yüzden hiç şaşırmadık. Şaşıranları da şaşırmadık. Oyle ya, daha o zamanlar biz onlara arkadaşlarımızı kendi yaşatılmamızdan seçmediğimizi ve seçmeyeceğimizi söylememiş miydik? Genç yaşta bile bile yaşlanmaya karar verdiğimizizi kendilerine bildirmemiş miydik? Onlar çayırlardan *papatya* koparırlarken, bizler kabristanlarımıza *servi* fidanları dikmiyor muyduk?

Onlar “Seviyor mu, sevmiyor mu?” diye soruyorlardı; bizler ise yârin sevgisinden şüphelenmenin câiz olmadığını iddia ediyorduk.

Kim mi onlar? Onları, defterlerinin arasına sakladıkları *papatya* çöplerinden tanıyabilirsiniz. Çünkü onların *papatyaları* yapraksızdır.

Bizi şimdi -tıpkı daha önceleri de yaptıkları gibi- gerçek dünyayla yüz yüze getirmeye çalışıyorlar. Kapımızı çalan hayatın o gülümseyen yüzüyle yüzleşmemizi talep ediyorlar bizlerden. Ölümü unutmamızı, ölülerimizi terk etmemizi istiyorlar. Diktiğimiz *servi*lerin dibine su dökmemize lüzum olmadığı hususunda bizi iknâya çalışıyorlar. Kabristanlarımızı şehrin dışında, hayatın dışında inşa

etmemizi teklif ediyorlar. Bununla kalmıyorlar ve bize her türlü yardımı yapacaklarını da va'dediyorlar. Ne garip ki bizim kabristanlarımızı *evvelemirde* zaten şehrin dışında yapmış olduğumuzu hiç akıllarına getirmiyorlar.

Şimdi kabristanlarımız tüm heybetiyle şehrin ortasında. Serviler ise iyiden iyiye büyümüş. Bize ikide bir hayatı hatırlatmalarının tek nedeni de işte bu: Serviler! Evet, ölüm kalım mücadelesinin tek nedeni, bize hayat veren o güzelim serviler!

Dedim ya, onlar “Seviyor mu, sevmiyor mu?” diye soruyorlardı; bizler ise yârin sevgisinden şüphelenmenin câiz olmadığını iddia ediyorduk.

Başka ne yapabilirdik ki *bizler ölüyorduk*.

olmak ölmektir

Yalnızlık ne yaman bir hâldir; yalnız kalmak, yalnızlanmak. Önce hikâyesini okumalı:

Şeyhin biri müridiyle giderken bir köyün yanından geçmişler. Şeyh demiş ki:

"Evladım, ben şu incir ağacının altında biraz nefesleneyim, sen de al şu testi, git köyün çeşmesinden dolduruver bir zahmet."

Mürid gitmiş çeşmeye. Bir de ne görsün, çeşmenin yanında dünya güzeli bir kız testisini dolduruyor. Takılmış peşine. Yolda aşkını ilan edivermiş. Kız da ondan hoşlanmış ve "Babamdan iste beni," demiş. Delikanlı da gidip babasından Allah'ın emriyle, Peygamber'in kavliyle kızı istemiş. Adamın gözü delikanlıyı tutmuş, "Verdim gitti," demiş. Derken çocukları olmuş, aradan yıllar geçmiş, çocuklar büyümüş, hatta en son gelip babalarına demişler ki:

"Baba, bize destur ver de gidip rızığımızı arayalım."

Çocuklar gitmişler, derken bizimki iyice yaşlanmış. Bu sırada kayınpederi vefat etmiş, çok geçmeden hanımını da kaybetmiş ve öylece yalnız, tek başına kalmış. Birdenbire incir ağacının altında unuttuğu şeyhini hatırlayıp “Eyvah!” demiş, “Ben ne yaptım?” He-men koşup bir testi almış ve çeşmeye gidip testiye doldurduktan sonra koşa koşa incir ağacının yanına gitmiş.

Bir bakmış ki şeyh hâlâ ağacın altında ayaklarını uzatmış oturmakta. Şeyh tebessüm ederek şöyle demiş bizim delikanlıya: “*Evladım, nerede kaldın? Az kalsın ben de gidecektim!*”

Gerçekten de yalnızlık ne yaman bir hâldir; yalnız kalmak, yalnızlanmak.

Dünya insana kendisini unutturur; insan kendisini fark ettiğinde ise dünyayı unuttur. Çünkü insan, nisyanla malûldür; unuttur. Fakat umûmiyetle kendisini unuttur. Dünyaya dalar ve kendisini unuttur; kendisini unuttuğu için başkalarına koşar. Yalnız kalmaktan, yalnızlanmaktan korktuğu için başkalarıyla, başkaları içindir.

Hatırlamayanlar hatırlanmaz, zikretmeyenler zikredilmez; hayatın (yaşamın değil, yaşamanın) kaidesi bu! Dünyadan vazgeçmek biraz da yalnız kalmayı seçmek demek değil midir zaten?

Dünyadan vazgeçmek gibi yalnızlığı seçmek de zordur; yürek ister, emek ister ve fakat her halükârda tâlib olmak değil, matlûb olmak ister; bir bakıma seçmek değil, seçilmek ister. Hâsılı beklemek değil, beklenilmek ister.

Başkalarını önemsemek, başkaları adına konuşup hareket etmek, hep başkaları oldukça hareket etmek sanıldığının aksine önemsemeyi de, hareket etmeyi de önemsizleştirir.

Ayrılık ölümden betermiş.

Acaba niçin?

Ayrılmak *terk etmek* demek. Terk etmekse *unutmak*. Terk edilen şeyler unutulur, unutilan şeyler ise terk edilir. Ölüm ise ha-

hatırlamadır; ölüm kavuşmadır; ayrılmak değil, birleşmektir. Vuslatın diğer adı ölüm. Hatırlamak yani. Kendini hatırlamak, kendinle kalmak, kendini bulmak, kendinin olmaktır ölüm. Yaşamak da bu yüzden beterdir ölümden.

Acı veren yalnızlık, kavuşmayı beklemeksizin, daha açıkçası beklenilmeksizin kendi başına kalmaktır. Beklenilmediklerini sananlar, beklenildiklerini fark etmeyenler, beklerken dünyaya dalarlar ve dünya oyuncakları oluverir bu sırada. Dünyada oyalanılar, dünyayla oyalanırlar; zaman(ı) öldürürler ve ölürlər; zaman tarafından öldürölürler.

Bâyezid-i Bistamî hazretleri Münker-Nekir melekleri tarafından hesaba çekildiğinde, kendisine sormuşlar: *men rabbuke?* (Rabbin kim?)

O da çaresiz “Siz de gidin Rabbime şu suâli sorun” demiş: *men abduke?* (Kulun kim?)

Böyle demekle, “men abduke?” suâlinin cevabı bilinmeden, “men rabbuke?” suâline cevap vermenin bir kıymet hükmü taşımadığını, sahiplenilmedikçe sahiplenmenin, beklenilmedikçe beklemenin pek bir mânâsı olmadığını mı îma etmeye çalışmış acaba?

Bilmiyorum. Fakat Allah’tan gayrisına kulluk edenlerin peşlerinden koştukları tarafından sahiplenilmeyeceğini, orada öylece hüsrân içerisinde kalıvereceklerini gayet iyi biliyorum; evet, ne kadar arzu ederlerse etsinler, ne kadar sahiplenirlerse sahiplensinler; sahiplendikleri tarafından sahiplenilmeyeceklerini biliyorum.

Seçilmedikçe seçmenin, beklenilmedikçe beklemenin, arzu edilmedikçe arzu etmenin bir anlamı yok gerçekten. “Tâlib değil, matlûb olmak gerek” denilmesi de bu yüzden değil mi?

Tâlib olanların yalnızlığıyla, matlûb olanların yalnızlığını birbirine karıştırmamak gerek. Tâlib olanlar, kavuşmaktan mahrum kalan-

lardır. Yalnız kalmayı istemedikleri için yalnızlanmışlardır. Matlûb olanlarsa, yalnız kalmayı seçmişlerdir. Seçilmişlerdir çünkü.

Kalabalıkların arasından seçilmek, kalabalıkların rağmına yalnız kalmayı seçmekle mümkünse şayet, o gariplere ne mutlu!

Garip olan, gurbette olan, garabeti göze alan; esasen “yabancı olan, yalnız olan, yalnızlığının farkında olan” demek. Hani şu gâvurun *aliénation* (yabancılaşma, yalnızlaşma) dediği hâl. Dünyaya, hatta kendine yabancılaşma. Ne fark eder ki? Çoğumuz her ikisini de *yabanîlik* (yabanîlik ne kelime, *hastalık*) olarak nitelemiyor muyuz?

Bizler bu nedenle yabancılaşmayı, yabanî olmayı, yabanî olarak nitelenmeyi istemeyiz; olanlar varsa aramızda, onları evcilleştirmeye çalışırız, yabancıların dünyamıza uyum sağlamaları için uğraşırız. Gurbette olduğumuzu kabul etmekten hoşlanmayız. İnsanoğlunun bu-ara-ya garip (yalnız) olarak geldiğini ve garip (yalnız) olarak gideceğini itiraf etmekten çekiniriz. Gariplere, garip adamlara içimiz ısınmaz bir türlü.

Büyük deyince aklımıza deve gelir; *hareket* deyince de sadece devinmek, yer değiştirmek. İstirabın da, titremenin de bir hareket olduğunu fark etmeyiz bile. Oysa gurbeti içinde yaşayanların değişmez halidir ıstırap. Titrerler ve titrediklerinin farkında oldukça hatırlarlar; beklenildiklerini hatırlarlar, seçildiklerini hatırlarlar. İstırap duydukça ses verirler, ses verdikçe ayrılıktan şikâyet ederler. Hz. Mevlana'nın *Bişnev ez ney, çün hikâyet mi küned/ez cüdâyiâ şikâyet mi küned* sözünün bir mânâsı da bu değil mi?

Gariplerin ıstırabını neşeye kalbeden iştiağın şiddeti, aşkın kuvvetidir. O halde şöyle söylemekte niçin tereddüt edelim:

Derdinize derman aramayın, bilakis derdinizin dermanınız olduğunu bilip ıstırabınızdan zevkyâb olmaya çalışın.

Olmak ölmektir çünkü!

bir kez geldi, bir kez gitti

Bu hayatla ilişkimiz bir defalığına. Bir kez geldik, ne ki geldik bir kere. Gidişimiz de bir defalığına olacak.

Bu eceli değiştirme, erteleme hakkımız yok! İstisnası da yok! şikâyet de yok! Çünkü her nefis ölümü tadacak ve tabiatıyla, Ona, el-Hayy'ul-Kayyum olan Rabb'ul-Alemîn'e dönecektir. Bu yazgı değişmez, değiştirilemez!

Efendimiz (s.a) refik-i âlâya kavuştuğunda, Hz. Ömer'in, "Kim Muhammed öldü derse, onu öldürürüm" diye feryad ettiği rivayet olunur. O karmaşada Hz. Ebubekir'in cevabı pek hakîmânedir:

"Kim Muhammed'e kulluk ediyorsa bilsin ki o ölmüştür. Ve fakat kim Allah'a kulluk ediyorsa bilsin ki el-Hayy olan sadece O'dur!"

İnsanı diğer canlılardan ayıran bir diğer özelliği de öleceğini bilmesidir. Bu bilgiyi köklü bir dünya tasavvuru haline getiren İslâm Medeniyeti, ölümü *hak* bilen insanların medeniyeti idi; ölümü ve ölümlerini hatırdan çıkarmayan insanların; bu dünyadaki hayatın

(dünyanın) kısa olduğunu, geçici olduğunu, en nihayet sona ereceğini bilen insanların; el-Hayy'ul-Kayyûm'a kavuşmaktan korkmayan, *korkmak* ne kelime, bilakis sükûnetle, kalb-i selimle O'nun huzûruna çıkmayı arzulayan, özleyen insanların.

Böylesi bir bilincin hükümfermâ olduğu bir medeniyetin sadece ölümü ve ölümlerini değil, mezarlıklarını da önemseyeceği gayet tabii idi.

Mezartaşlarına *hüve'l-bâkî* mührünü kazıyan insanlar, her şeyin, herkesin *fenâ* bulacağını bildiklerinden, bu hakikati bir hayat düsturu hâline getirmişler ve mezarlıklarda O'nun *bekâ* sıfatını zikretmeyi bir âdet-i müstahsene hâline getirmişlerdi.

İnsanlarımız ölümlerine Kur'an okuyorlardı; ölümleriyle temaslarını muhafaza ediyorlardı; ölümleri, tarihlerini temsil ediyordu çünkü. Hayat hem geçmişti hem de gelecek. Geçmiş olmasaydı, gelecek de olmazdı, olamazdı onların itikadlarına göre.

İnsanlarımız tarihlerini unutmaya başladıklarında, ölümlerini de unutmaya başladılar. Onlarla temas kurmaya çalışan büyüklerine dudak büktüler, hatta dudak bükmele kalmadılar bilgiçlik de ettiler... Anlamı dünyaya hapsettiler en nihayet. VE dünyevileştiler.

Mezarlıklar da bundan nasibini aldı; pek tabii ki türbeler de... Mezarlıklarını unuttular; ölümlerini unuttular; ölümü unuttular.

Ölüm artık hatırlanmaması gereken bir arazdı. Bu nedenle insanın *fenâ* bulacağını, *bekâ*'nın ise sadece Ona mahsus olduğunu itiraf etmek istemediler. Bu hakikati kendilerine hatırlatacak her türlü simgeyi ayaklar altına aldılar ve bir süre sonra simgelerini yitirmekle kalmadılar, kendilerine sadakatlerini temin eden imgelerini de yitirdiler.

Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin ünlü ideoloğu Ziya Gökalp'in (öl. 1924) mezartaşının üzerinde *hüve'l-bâkî* simgesinin bulunmaması acaba bir rastlantı mı? Sanmıyorum. Zira

Cağaloğlu'ndaki İttihatçı Mezarlığı'nın tam ortasında yer alan bu mezar taşı, yeni bir dönemi ve farklı bir âlem tasavvurunu imlemesiyle dikkat çeker. (Yeniçeri Ocağı yok edildiğinde, İstanbul'da Yeniçeri mezarlarını simgeleyen bütün mezartaşlarının da yok edilmesinin nasıl bir anlamı varsa, hiç şüphesiz, mezartaşlarının bugünkü biçimine kavuşmasının da bir anlamı var.)

Ölümü hatırlatan her şey dünyamızdan kovulmaya çalışılıyor. Hayatın hızı, hayatımızın hızı, ölüme kavuşmamızı fark etmemizi engelleyecek şekilde ayarlanıyor. Şöyle bir durup, "Ne oluyor, nereye gidiyoruz?" bile diyecek fırsatı bulamadan dünyadan ayrılmamız isteniyor. Ölümden ötesini unutmamız için ölümü unutmamız isteniyor bizlerden.

Öyle ya, ölümü unutanlar, ölümden ötesini düşünebilirler mi?

Düşünemezler! Hal böyle olunca, yapıp etmelerinin hesabını vereceklerini de düşünmezler, düşünmek istemezler. Ölmeyecekmiş gibi hırsla, ihtirasla dünyaya sarılırlar.

Bir insanın herhangi bir makama kaç kez gelip gittiğinin hiçbir önemi yoktur; zira insanlara dünya tahtirevânında defalarca alçalıp yükselme şansı verildiği halde, unutulmamalı ki bu tahtirevâna *bir* kez binmek hakkı verilmektedir. Binaenaleyh tahtirevânda iken alçalıp yükselmek değildir önemli olan; asıl önemli olan, bir gün bu tahtirevândan inilecek olmasıdır.

Ehemmi mühimme takdim etmek kaidesinden maksad da bu olsa gerek!"

• Bu, erken tarihli bir vefat yazısıydı.

dünyadan (vaz)geçmek

Çok sigara içtiğim için olsa gerek ikide bir beni uyaran dostlara lâtife olarak hep şöyle derim:

“İntihar ikiye ayrılır: İntihar-ı âni, intihar-ı tedricî. İlki insanın bir anda hayatına son vermesi ki dinimizce haramdır; ikincisi insanın yavaş yavaş kendini öldürmesi ki hakkında nass-ı sarîh yoktur. Ben ikinci yolu tercih edenlerden olduğum için, lütfen sigarama laf etmeyiniz.”

Lâtife bir yana, biliyoruz ki *intihar* denince insanların aklına gelen, umumiyetle insanın kendi biyolojik yaşamına son vermesidir.

Düşünmeye değer değil mi, insanlar niçin intihar ederler? Niçin bazıları hayatla bağlarını kendi elleriyle bir anda ve tamamen kesmeyi isterler? Neden intihar, intihara teşebbüs edene hemen başvurulması gereken bir seçenekmiş gibi görünür?

Hiç kuşkusuz intiharı bir seçenek kabul edenlerin kendilerine özgü birtakım görünür sebepleri vardır. Kimi şundan, kimi bundan

yaşamına son verir. Filan, kız aşkına karşılık vermediği için ya da anası-babası bu aşka izin vermediği için veya bazı işler -her ne ise o işler- yolunda gitmediği için bazıları (bilhassa gençler) yaşama güçlerini kaybederler, yaşamın kendisi kendilerine acı verdiği için, acı vermeyeceğini düşündükleri (belki de hiç düşünmedikleri) ölü mü çıkar yol kabul ederler. Yetişkinler ise daha çok iktisadî, bazen siyasî nedenlerle, bazen izzet-i nefis sebebiyle yaşamaya *haklarının* (daha doğrusu *hallerinin*) olmadığını varsayıp ölüme müracaat ederler. Ölümün bu müracaatı kabul edeceği ya da müsbet bir cevap vereceği garantisi var mıdır? Böyle bir garantinin olmadığını hepimiz biliyoruz. Biliyoruz; zira intihara teşebbüs vâkıaları içinde salt teşebbüs mertebesinde kalanların sayısı hiç de az değil. İntihara teşebbüs eden kimselerin görünürdeki sebeplerinden ziyade, yani onlar için intiharı seçenek haline getiren dış olaylardan çok, intihar seçeneğinin kendisini ciddiye almalı sanırım. Çünkü aynı nedenlere sahip birçok kimsenin aynı çözüme (!) başvurmayı tercih etmediği bilinir.

Platon “Felsefe yapmak [hikmet] ölümü tercih etmektir,” der. Felsefe ancak ölümüne yapılabilecek bir şeydir de ondan! Felsefe ölmedikçe yapılabilir, gerçekleşebilir bir eylem değildir. Ölümü göze almaktan, birtakım hakikatleri -neyse o hakikatler- ölümü göze alarak müdafaa etmekten filan söz etmiyorum. Felsefe ölümüne gidilen, ölünerak gidilecek olan bir yolun adı. O halde felsefe ölümü göze almak değil, göz önüne almak ise hiç değil! Çünkü ilkinde kişinin iddiaları, inançları, düşünceleri için hayatını gözden çıkarması söz konusu. Bu ise ölümü tercih etmek değil, gerektiğinde -gerekirse- ölebilmeyi, hayattan vazgeçebilmeyi göze almak demek. Hasılı, ölümü göze almak, hayatı gözden çıkarmak felsefe yapanın bir hâli. Felsefenin kendisine değil, felsefecinin kendisine özgü bir hâl, diyelim ki felsefecide bulunması gerekli bir erdem.

İkincisi, yani ölümü göz önüne almak ise yine ilki gibi felsefe-den ziyade felsefeciye mahsus bir hâl: ölümü düşünerek, ölümü de dikkate alarak, ölüm düşüncesiyle irtibatı muhafaza ederek felsefe yapmak...

Burada bir diğer anlam daha akla gelebilir, o da felsefenin konusu olarak ölümü seçmek, bir ölüm felsefesi yapmak. Bu durumda felsefe yapmanın, sanırım bir korku filminin senaryosunu yazmaktan farkı kalmazdı. (Modern Batı düşüncesinde ciddiye alınabilecek herhangi bir felsefenin ana sermayesini böylesi bir ölüm korkusunun teşkil ettiği erbabının malumudur.)

Platon'un söylediği ne ölümü göze almak ne de her iki anlamıyla da ölümü göz önüne almak. Bilakis söylediği: ölmeyi tercih etmek, yani *ölmek*.

XV. yüzyıla ait bir musikî yazmasında mezkûr bir sözü daha vardır Platon'un. "Bir kimse" der meâlen, "şayet kemâliyle icra edilen bir musikî eserini aynı şekilde kemâliyle dinlerse hemen ölü!"

Mûsikî'nin ve kemâl'in gerçek mânâlarını bilenler için bu tesbitte hiç ama hiç mübalağa bulunmadığını bilenler bilir; demek oluyor ki bunu bilenler felsefe yapmanın ölmek demek olduğunu da bilirler.

Acaba şimdi sıra ölümün ne demek olduğuna mı geldi? Hayır! Çünkü gerçekten ölüme sıra gelmedikçe, asla gerçekte ölümün ne demek olduğuna sıra gelmez.

gafletin yegâne şifası ölümdür

Ne hayatta, hayat içinde herhangi bir şeyden ne de bizatihi hayattan, hayatın kendisinden mülkiyet talebinde bulunulabilir.

Mülkiyet...

Dertlerin kaynağı, ıstırapın anası, kökeni... sebebi değil sadece bizzat kendisi... iktidarın göstergesi... sözümona beka'nın alâmeti... tutmanın, tutunmanın, kavramanın, kök salmanın, sözde dünyaya kazık çakmanın sahte tapusu... yetişkin çocukların, kendilerine dahi mâlik olamayanların sırf ayaklarını yere basmak, kendilerini güvende hissetmek için oynadıkları kazı-kazan oyunu...

Hayat bâki ve fakat hayattakiler değil. Mülk bâki, lâkin mülkün kiracıları değil.

Ne büyük ıstıraptır bekanın toprağında bâki olunamayacağını bilememek.

Ne habis bir urdur sâkini olunan dünyanın bir mesken olmadığından gaflet etmek.

Biz ikamet için seçildik, ikameti seçen biz değiliz. *İkamet* ikamet edenin ikamet ettiği yere yerleşmesi değil, vazgeçmesi ise hiç değil, bilakis ikamet ettiği yerden geçmesi demek.

Dünya, hiçbir zaman “kendisinde sükûn bulunan, sükûnet bulunan yer” anlamında bir *mesken* olmadı sâkinleri için. Sükûn ya da sükûnet mahalli, üzerinde ayakların kaydığı kaygan bir zemin olabilir mi? Dünya, üzerinde kimsenin mülkiyet iddia etmesine izin vermeyecek kadar mülkiyet iddiacılarına yabancı. Evet o, o derece yabancı. Onunla anlaşmak onun sıkıntılarını anlamakla kabil... yabancılığı kabul etmekle... geçiciliğe rıza vermekle... asla tapusunu almaya çalışmakla değil.

Hiçbir zaman insanoğlunun mâliki olabileceği bir mülk olmadı dünya. Hiçbir zaman hiçbir kimseye mülkiyetini sunmadı; sadece kendisinin değil, kendisinde olanların mülkünü de sunmadı.

Mülkiyet talep etmemeli, geçerken şöyle bir uğradığımızın idrakinde olunmalı. Sürekli yer değiştirmeyi düşünmek, sıkıntıdan, bunaltıdan bunalmak, ahlayıp oflamak, huzursuz, karamsar, öfkeli, aksi, huysuz olmak... bütün bunlar gizli birer mülkiyet talebinin zuhurâtı. Mülkiyetini talep ettiklerimizden değil, bizden, kendimizden kaynaklanan hâller hepsi de.

Belki hatırlarsınız, hani şu yaşlı güvercinin çok pis koktuğu için sürekli yerini değiştiren genç güvercine öğüdünü.

“Boşuna yerini değiştirip durma,” demiş; “o koku yuvandan değil, senden geliyor.”

Kokular, korkular, sıkıntılar, bunalımlar bu içinde yaşadığımız meskenden değil, o meskenin geçiciliğinin farkında olmayan sâkinlerinden, yani bizden geliyor. O halde kim kimden ve nereye kaçabilir?

Kendine mâlik olmayan, kendi mülkünde ikamet etmeyi beceremeyip dünyaya yönelen, yöneldikçe yönelimlerinin huzursuzluğunu

yaşayan insanoğlu sükûneti özüne aykırı olan bir meskenden bekliyor; güya uyum gösterebileceğini sanıyor. Ölümlü olmak uyumsuz olmak demek oysa! Ölümlü olan uyumlu olamaz. Uyumlu olmak ölümlü olmak değil, ölmek. Vazgeçmek değil, geçmek... geçeceği- ni bilerek, bile bile geçmek... geçerken seyreylemek... seyrettiklerinin kendisini, mülkiyetini değil, seyrini talep etmekle yetinmek... yetmek değil, yetinmek.

Peki ya gönül mülkü? Asıl bize saltanatını sunan mülk, bu mülk. İşbu mülkün sultanı olmak varken, evet onunla hallenmek, ona yönelmek, istikameti ona çevirmek, onda ikamet etmek varken, insanoğlu niçin yaban ellerde üstelik bir yabancı olduğunu da bilmeksin dünyaya yerleşmeyi ister, niçin daha kendine mâlik olamazken, bu dünyadan mülkiyet talep eder? Oysa ölümün olduğu yerde, ne iktidar, ne ikamet, ne de mülkiyet olur.

Unutmamalı o halde, gafletin yegâne şifası ölümdür.

ecelin korkuya faydası yok mu?

Korkmak korkusu idi.

O hep korktu; bir kere yitirmekten korktu. Sahip olduklarını bir kereliğine bile olsa yitirmekten korktu. Sahip olduğunu, sahibi olduğunu zannettiklerini yitirmekten; kazandıklarını, kazandığını zannettiklerini yitirmekten korktu.

Mâlik olmak kendisini özgürleştirir sanmıştı. Sanı bu ya, mülkiyetin onu ihtiyaç sahibi olmaktan da koruyacağına inanmıştı. VE fakat öyle olmadı, mâlik oldukça özgürlük alanı daraldı, mülkiyeti onu mâlik olduklarına muhtaç haline getirdi.

Mülkiyet mevcûdiyetin bir diğer adıydı onun için. Bir şeylere mâlik olmak demek, bir şeylerin onun için, onun yanında, onun elinde mevcût bulunması demektir. Bu yüzden elindekilerini kaybetmekten korkuyordu, yine bu yüzden mülkiyetinin mevcudiyetini muhafaza etmesini istiyordu ve sadece bunun için varlıklı olmanın varolanları toplamak demek olduğuna inanıyordu. Topluyordu, topladıkça şişiyor, şiştikçe varlıklı olduğu sanısı güçleniyordu.

Mülkiyetini muhafaza etmek, mevcudiyetinin şişkinliğini muhafaza etmektir ona göre. O işte bu yüzden hep korktu; bir kere yitirmekten korktu; şişkinliğinin bir kereliğine bile olsa elden gitmesinden korktu. Zayıflamak kâbusu idi; korkmak ise korkusu.

O var idi, varlıklı idi. Bu bir yönüyle doğrudur: var idi, varlıklı idi. Fakat o hep var ve dahi varlıklı değil idi; bilakis var olmuştu, varlıklı olmuştu. Doğrusu şuydu: o sonradan var idi, sonradan varlıklı idi; zira sonradan var olmuş, varlıklı olmuştu, varlık ona kendisinden değil, başkasından gelmişti. O yok idi, yoksul idi, yok iken var olmuş, yoksul iken varlık kazanmıştı.

Kaybetmek, aslına dönmek korkusu idi; o yokluğun rücû etmesinden, yokluğa rücû etmekten korkuyordu.

Korkmak korkusu idi; korkusu yokluk idi, yokolmak onun biricik korkusuydu. Sahibi olduklarının yok olmayacağını bilseydi, yokluktan korkar mıydı, isteseydi bile korkabilir miydi?

Varlık değil, *varlık* idi o tüm var zannettikleri ve *varlık* zannettiğini kaybetmekten korkmanın korkusu aslında yok olanın yokluğunu fark etmekten ibaretti. *Yoklamak* var olup olmadığını anlamaktı; bir bakıma da yok olup olmadığını. Sabitler ama filhakika mevcut değillerdi. Sabit olmaları mevcut olmaları anlamını taşımasa da “madem ki sabitler o halde mevcut olmalılar” diye düşünmek onu mutlu ediyordu bir süreliğine de olsa.

Geçici olanda, geçecek olanda, geçip gidecek olanda vücudun mevcudiyetini bulamazdı; onun bulduğu vücudun mevcudiyeti değil, sabitin subutiyeti idi. Ama o geçici olana yöneldi, geçici olanı toplamakla meşgul oldu. Oysa geçici olan geçip gittiğinde, daha açıkçası mülki oldukları mülk olmaktan çıkınca, *mülkiyet* vasfını kaybedince o an kendisi vücud bulabilir; vicdana sahip olmak ne kelime, bizâtihi *vicdan* kendisi olabilir. Lâkin olamadı.

Ustası bir zamanlar kendisine “ya gel, ol ve git” demişti; “ya git, ol ve gel.”

O gelmedi. Gelseydi bulurdu, bulsaydı olurdu, olsaydı bu sefer gerçekten gider, gidebilirdi. O gelmeyi değil, gitmeyi tercih etti. Gitti de. VE fakat hâlâ gelmedi, bir türlü gelmeyi başaramadı. Çünkü bulamadı, bulamadığı için olmadı, olamadı... İşte o bir türlü olmadığı içindir ki gelemedi.

Ömrü kendisini özlemekle geçti. Hasreti kendisineydi, kendisinde olana idi. Kendisini aramak, en yakınında olana yaklaşmak ne de büyük bir işti! Kendisinden geçemeyenlerin geçici olan geçip gittiğinde akılları başlarına gelirmiş, bu öğüde de kulak asmadı. O bir kez ve gerçekten var olabilseydi, evet, bir kez olsun varlığını fark edebilseydi, yok da olabilir, ancak o takdirde yoklukta varlık bulabilirdi.

Cesaret edip yok olmayı denemedi, kendisini yoklayamadı. Çünkü korkmak onun en büyük korkusu idi. Korkunun ecele faydası yokmuş. Peki ya, ecelin korkuya faydası?

kazası olmayan tek ibadet: yaşamak

Yine Türkçenin o harika cilvelerinden biriyle karşı karşıyayız: *Yaşamak* sözcüğü Türkçemizde *yaş* kökünden türer, tıpkı *yaşlanmak* gibi. *Yaş*, yani *taze* (bayat'ın karşıtı), yani *yeni* (eski'nin karşıtı), yani *ıslak* (kuru'nun karşıtı)...

Ne garip değil mi dildeki kullanımlarının tam da aksine kökeni itibariyle *yaşlı*, eskiyen, eskimiş, ihtiyarlamış, içi geçmiş, bayatlamış, kurumuş değil, bilakis yaşlanan, ıslanan, tazelenen anlamlarına geliyor. *Yaşlılık*, bu yönden bakıldıkta ihtiyarlık değil, tazelik. Su hayatın mebdei, tazeliğin, baharın, yeniden doğuşun muştusu. Islaklık, yaşlılık, yaşlanmışlık, *yaşa* aidiyet, dahası *yeşillik*, hep yeniden doğuşun, yeniliğin, yenilenmenin, yinelenmenin simgesi. *Yaşamak* zaten bu yüzden yaşlanmaktır, tazelenmektir, ıslanmaktır, yeşillenmektir; eskimemek, içi geçmemek, yenilenmektir.

Türkçede olumsuz halleri aksi mânâdaki sözcüklerle, olumlu anlam ifade eden tabirlerle dillendirmek, dile getirmek âdeti olduğun-

dan, yaşlanmak, yaşça ilerlemek sadece sözcük düzeyinde değil, esasen kavram düzeyinde de olumlanmış oluyor.

Yaşamak, yaş almak, yaşça büyümek, yaşlanmak sözcüklerinin hiçbirini tazelenmek, yaşama gelmek, varolmak, varoluşu yinelemek anlamlarının dışında kavrayamayız. Nitekim Heidegger şöyle der:

Kaya vardır ama varolmamaktadır, at vardır ama varolmamaktadır, çiçek vardır ama varolmamaktadır, melek vardır ama varolmamaktadır, Tanrı vardır ama varolmamaktadır. Sadece insandır ki vardır ve varolmaktadır!

Öyleyse *yaşamak* bir diğer anlamıyla varolmaktır; varoluşu sürdürmektir, varlığa gelmek değil, varlıkta, zamanda, ânda kalmaktır. Çünkü *yaşamak, zamanda-olmaktır; zamanda-olmayı-bilmektir*; yaşamak kendi olmak, böylesi bir kendiliğin farkına varmaktır. Ölmek, “şimdiki zamanın dışına çıkmak” demek ise, “buradaki ve şimdiki yaşamın dışına çıkmak” demektir de aynı zamanda.

Geçmiş adı üstünde geçmiş olandır. *Gelecek* ise daha gelmemiş olan, gelecek olan demektir. O halde şimdi ve burada sadece *an* vardır. Şimdi ve burada yaşamak bu-*ara*-da yaşamaktır. Arada yaşayabilenler ancak *yaşamak* sözcüğünün hakikî anlamıyla delâletine müstahak olabilirler.

Bir *arada* yaşıyoruz, bu *arada* yaşıyoruz; yaşamanın bir *araya*, yani *âna* aidiyetini belirtmiş oluyoruz böylece. AN, geçmiş gibi, gelecek gibi zamanın bir ucu değil, bilakis kendisi. Zaman’da yaşayanlar, esasen *anda* yaşayanlar, yaşamalarını *âna* tahsis edip o *anda* varoluşlarını sürdürebilenlerdir.

Yaşamak ve/veya yaşlanmak, o halde ânın tazelenmesi, nefsin yenilenmesi, bedenın ıslanmasından başka ne anlama gelebilir ki? Yaşadıkça, içinde yaşadığımız o anların sayısını artırmaktan, o anları tazelemekten gayrı ne yapmış oluyoruz? Kuruyan ruhumuz, za-

manla, anların geçmesiyle, tekrarlanmasıyla, yinelenmesiyle, yenilenmesiyle yaşanıyor, ve yaşlandıkça, ıslandıkça yeniden yeşeriyor. Nitekim yaş ile yeşili kökteş kılan da bu nitelikleri değil midir?

Canlanmak, yeniden doğmak, yeşillenmek, yaşlanmak, yani yaşlanabilir, yeşillenebilir, ıslanabilir olmak, olmanın ve dahi ölmenin farkına varmak ise şayet, 'olmak'ı *olmanın-bilincinde-olmak*, 'ölmek'i *ölmenin-bilincinde/bilinciyle-ölmek* şeklinde tanımlamayı niçin ve neden denemeyelim? Kısacası 'olmak' arada-olmak, bu-ara-da, bu-an-da olmak; ölmek aradan, bu-ara-dan, bu-an-dan çıkmaktır!

Âlimlerimiz zamanı nicelik (*kemmiyet*) kategorisinde mütalaa etmişler ve niceliği de bölünebilir (*kabil-i inkisam*) olmakla tavsif etmişlerdir. Malum olduğu üzere, bölünebilirlik ya süreksiz (*munfasıla*) veya sürekli (*muttasıla*) olur. Süreksiz olan (*aded*) Aritmetik'in, sürekli olan (*mikdar*) da Geometri'nin konusudur. İlki sayılabilir, ikincisi ölçülebilir. Nitekim sürekli nicelik (*kemmiyet-i muttasıla*) kendi arasında, unsurlarının bir arada bulunup bulunmama özelliği dikkate alınarak yine ikiye ayrılır: *kar'uz-zat* (çizgi, yüzey, şekil) ve *gayr-ı kar'uz-zat* (geçmiş-an-gelecek'ten ibaret olan 'zaman').

AN işbu tanıma göre tekrarlanamaz bir haldir, bir arazdır. Biz her an bir-an-da, bu-an-da yaşadığımız için geçmişi yeniden yaşayamayız, tekrarlayamayız, dolayısıyla geleceği de kendisi bizâtihi âna gelmeden, âna dönüşmeden, yani şimdide(n) yaşamının yolunu bulamayız ve fakat *ölebiliriz*.

Evet, istersek ölmeden önce *ölebiliriz*.

varlık içinde yokluk çekmek

AN tekrarlanamaz, ertelenemez, geciktirilemez bir hâldir, bir arazdır; geçmiş ile gelecek arasında bir hâl. Bu nedenle toplanamayan, biriktirilemeyen bir *aralık*ın adıdır AN.

Geçmişini yeniden yaşayamayız; gelecek ise -adı üstünde- henüz gelmediği için yaşanamaz olandır zaten. Yani geçmiş de, gelecek de şimdi ve şimdide mevcut değildir. Tabiatıyla *yok* hükmündedir her ikisi de. Var-olan sadece *andır*; bu nedenle biz ancak var'ın, var-olan'ın, bir şimdilikin içindeyken, varken, andayken eyleyebilir ve söyleyebiliriz. Geçmiş hakkında, geçmişini konuşabiliriz ama geçmişte konuşamayız; eylemlerimiz, eylemelerimiz ancak bir şimdide, bir şimdi içinde, var-olan içinde gerçekleşebilir. Her şeyimizle âna aidiz, ânın mahkûmuyuz.

Büyüklerimiz ânın çocuğu olmak, anda yaşamak, ânın hakkını vermek anlamında *ibn'ul-uakt* olmanın, olabilmenin öneminden söz ederlerdi. Çünkü insanoğlunun andan sorumlu olduğunu, an-

cak ânı o anıçinde idrak ettiği takdirde yaşamış, yaşlanmış olabileceğini gayet iyi bilirlerdi.

ANı yaşamıyorsan yaşadığın nasıl anlaşılacak ey dostum?

“Nasıl geçti şu koca ömür?” diyorsun ve anlaşıldığı kadarıyla “Ne kadar da çabuk geçti?” demek istiyorsun. Ne kadar çabuk geçtiği bir bahs-i diğer. Oysa için için yazıklanan zât-ı âlinizin suâli asıl şu şekilde sormanız gerekmez miydi:

“Şu koca ömür gerçekten de nasıl ve ne sûretle geçti?”

Geçerken, evet, bir bir o cânım anlar geçmişe katılırken, geçmiş olurken, söyler misin a dostum. o sıralarda sen nerelerdeydin? Aca-ba gerçekte “Sen nerelerdeydin?” sûaline cevap verecek bir *sen* ortada bulunmadığı, bulunamadığı için mi o koca ömrün geçerken, üzerinden geçtiği cân’la ânını nasıl geçirmiş olduğu suâli bir türlü cevaplanamıyor?

Zamanı geçirdin, zamanı geçmiş kıldın, zamanını öldürdün! Ne yazık ki sen sadece zamanı geçirmedin, aynı zamanda zamanını da geçirdin. “Aklım başıma *şimdi* geldi” deyû geçmişe yazıklanmamalı hiç. Hiç değilse *şimdinin* hakkını vermeli!

Kazası olmayan bu ibadetin kefareti yok; kendisini terk etmiş olmaktan gayrı cezası da. Kazası olmayan yegâne ibadetten kendini mahrum etmekle cezayı zaten kendin belirledin. Gafletin cezası: *mahrumiyet*.

Sen ânı yaşamakla mükelleftin, yaşayabilirdin, yaşlanabilirdin, anda ıslanabilir, ânın seni tazelemesine izin verebilirdin. Ne ki sen ânı terk ettiğinde, o da seni terk etti. Hepsı bir kereliğineydi, bir kereydi. Bir hâldi, bir arazdı ân. Bir kereliğine var olabilir, bir kereliğine var edebilirdi. Hakkını kaybettin dostum; zira âşık olmaktan korktun; kendini sevmekten, *benini* benimsemekten, gönlünce yaşamaktan, ıslanmaktan kaçındın; kendini önemsemedin; kendinin farkına varmadın; başkalarının adına yaşadın, başkaları için yaşa-

dın. Oysa kendini kendinde bulabileceğın sana söylenmişti. Sense gözünü taşıraya diktin. Üzerine basa basa anda ıslanmadığını söylüyorum; etrafına öyle perdeler çektin ki *an* sana değmedi, seni ıslayamadı, ruhun tazelenemedi; arınamadı çünkü. Bir türlü yaşayamadın, yaşlanamadın, yaşlılığın şanından olduğı kimselerin arasına katılamadın; ihtiyarladın sadece.

Kendine işaret edebileceğın bir BENin farkında olmadın ki hiç. Benini, benliğini kaybettiğın için ânın seni ıslatmasına, yaşlandırmasına, yeşillendirmesine de izin vermedin. Taşralara gittin kendini bulabilmek için, kendinden kaçtığını kendine bile söylemeksizin. “Kaza ederim” dedin ve kazaya bıraktın kazaya bırakılamayacak yegâne ibadeti. Oysa yaşamayı ertelememeliydin; varolamayan bir geçmiş adına ve dahi yine varolamayan/varolmayacak bir gelecek adına şu cânım ânı terk etmemeliydin.

Şimdi yazıklanıyorsun ve ölümden, yok olmaktan korktuğunu söylüyorsun. Sen ne zaman *var* oldun ki a dostum, şimdi *yok* olmaktan söz edebiliyorsun?! Ne garip değil mi, sana *varolduğunu* hatırlatan da yokluk. Halbuki yine yanılıyorsun: varlıktan anladığın salt bedeninin varlığıydı, yokluktan anladığın da yine salt bedeninin yokluğu. Oysa sen gerçekten varolsaydın, asla yok olmazdın, olmazdın.

dünya hiç yolsuz kalmadı

Yol önemliydi bir zamanlar; yolcular değil. Yol vardı, yollar vardı, bir de yol kesiciler. Sadece yollar mı? Hanlar da vardı, hancılar da. Esasen bu yollar hiç değişmedi; hiç ortadan kalkmadı; çünkü bu yollar hep vardı. Dünya hiç yolsuz kalmadı; bu nedenle yollar yol kesicilerden hiç mahrum kalmadı; hanlardan da, hancılardan da.

Yolcular?

Yolcular hiç önemli olmadı, çünkü bu yolları inşa edenler yolcular olmadı. Yolları yolcular bulmadı; bilakis yolcuları bulan, onlara varlık veren yine yolların kendisi oldu. Evet, yolcular bu yolları hep hazır buldular, kendilerini hep yolda buldular, ne yazık ki içlerinden çok azı yolda kendilerini buldular.

Yol belli, yolun istikameti belli, yoldaki kurallar belliydi. Hanlar da belliydi, hancılar da. Sadece hancılar yolcuların başlarına nelelerin gelebileceğini bilebilirlerdi. Biliyorlardı ama söylemiyorlar, söy-

leyemiyorlardı. Yolcuya ihtiyaç yoktu çünkü. Hancıların yolculara gerçekten de ihtiyaçları yoktu. Onlar yolculara değil, yollara med-yundular. Sanıldığıının aksine onları var eden yolcular değil, bizzat yolun kendisiydi. Yol olduğu, yollar var olduğu sürece yolcuların da varolacaklarını yine bir tek onlar biliyorlardı.

Hanlar yolların başında değil, belki ortasında bulunuyorlardı ama yolcular onları asla bir *ara durak* gibi görmüyorlar, aksine hareket düdüğünün çalındığı başlangıç noktaları olduklarına inanıyorlardı. Gözlerini handa açıyorlar, ancak bir handa bulundukları için yola revan olduklarını sanıyorlardı. Öncesini sormak değil, düşünmek dahi yasaktı ve bu, yolda-olmanın değişmez kuralıydı. Kendisinden hareket edilen han ile yolda rastlamanın muhtemel olduğu diğerleri arasında ne fark vardı? Çok az yolcunun yolu bir başka hana daha düşebiliyor ve fakat bu sefer yolcu bu hanın öncesini düşünmekten men olunuyordu; zira yolun raconu, hanları dinlenilebilecek değil, ancak kendisinden hareket edilebilecek birer *gar* şeklinde tasavvur etmeyi zorunlu kılıyordu.

“Beyaz sayfa açmak” hancıların icat ettiği bir slogandı. Her han birer beyaz sayfaydı; bu yüzden her yolcu beyaz bir sayfayla ağırlanıyor, lâkin kirlenen ellerini ikinci bir kez yıkayamıyordu.

Yolcular ölüyorlardı; biteviye ölüyorlardı.

Arkadan yeni yolcular geliyorlardı; yaşamayı başaranlar ise yaşamayı başarabildikleri içindir ki *hancı* olmaya hak kazanabiliyorlardı. Oyunu bu yüzden sadece hancılar biliyorlardı. Hancılar yaşamaya devam etmek istediklerinden, hanlar bâki oldukça beka bulacaklarına inandıklarından, en nihayet hayat kaygusuyla oyuna devam ediyorlardı. Bir oyunda, bir oyun için varolmuşlardı; varolabilmeleri için oyunun devam etmesinden daha tabii ne olabilirdi? Bazı mecnunların çıkıp sırrı açıkladıklarında -sırf sırrı açıkladıkları için- başlarına neler geldiğini bilmiyorlar mıydı? *Oyunbozanlık* diye

dense dense buna denebilirdi. Oyun bozulmamalıydı, oyuna devam edilmeliydi. O halde sır da ifşa edilmemeliydi.

Yolcular ölebilirdi, ölmeliydiler de. Bu sadece oyunun kuralı değil, oyunun ta kendisiydi. Ancak oyunun onu daha da ilginç kılan bir yönü daha vardı: Sırn ifşa eden mecnunları öldürmek görevi yolculara verilmişti. Evet, yolcuların ölmemeleri için ölmeyi tercih eden bu mecnunları öldürenler de oyunun kuralı gereği yolcular idi.

Kendilerini yolda bulanlar, yolda kendilerini bulanları öldürüyorlardı.

O rivayete göre, yolda kendilerini bulanlar, kendilerini yolda bulanlara bu yüzden hiç kızmazlarmış; hicranları yolda kalanlara imiş; yani sırf hancı olabilmek için yolda kalmayı marifet bilenlere...

O halde hancılara itibar etmeyi bırakalım da, “Ey yolcu! Marifet kendini yolda bulmak değil, yolda kendini bulabilmektir!” diyen sesin sahipleri var mı hâlâ aramızda, bunu bir düşünelim.

Yoksa yok olalım.

VE karşılarına üç yol çıktı şehzadelerin, Osmanlılar adem endişesinden habersiz yaşadılar. Ölümünden sonra yollar üçe ayrılıyordu: cennet, cehennem, âraf. Araf kısa bir duraktı. Gerçi cehennemin, içindekatran kaynayan kazanları, bir dudağı yerdebir dudağıgökte zebanileri, zaman zaman rüyalarını kâbusa çeviriyordu Osmanlı'nın; ama cennet kılıçların gölgesi altındaydı; ve Allah gafururrahimdi (Cemil Meriç, *Jurnal*)

Sevinmek...

Aslında ne de kolay sevinmek. Küçücük bir kıpırtı... biraz yetenek... biraz çaba... biraz emek... biraz ciddiyet... biraz derinlik... Evet, hepsi bu kadar, hepsinden bu kadar

Sevinmek ve başımızı dik tutmak için... başlar yüksekte iken sevinmek için...

İhtiyacımız olan tek şeyin adı o!

Hasretini duyduğumuz sevgili. Uğrunda ömür tükettiğimiz yosma. Peşinde ser-hoş dolaşmaktan utanmadığımız/utanmaya-
cağımız cilvekâr. O, hani ucuz adamlar karşısında pes edecekken
çoğalan gücümüz. O, neredeyse yaşamaktan vazgeçecekken göz-
lerimize gelen fer. Tam da ölecekken bize can veren/canân veren
tükenmez bir nefes-i İsâ. Firavun'la karşılaştığımızda sesimizi gür
kılan bir âsâ-yı Mûsâ.

Aşk'ın hakikati... Cebrail'in kanadı... Havarilere sunulan mâi-
de... Hüdhüd'ün müjdesi...

O ki hameletu'l-arş'a gıda... O ki çöle dönen dünyamızda âb-ı
hayat... O ki Hızır'ın huzuru... Yunus'u kamında misafir eden balı-
ğın yanaştığı sahil... Yusuf'u kuyudan çıkaran çıkırcık...

Çıkırcık ve aşk... aşk ve liyâkat... ışk ve ışıkcık.

O, öfkenin diğer adı... tek kelimeyle çılgılık... şakaklarımızda şi-
şen damarlar... çenelerimizde kasılan kaslar... bayağılık karşısında
öfke... sığılık karşısında tiksinti... erişilmeze, ulaşılmaza, öteye, ötele-
rin ötesine işaret eden işaret... işaret edenle işaret edilen arasındaki
sınır... O ki ömrümü adadığım hurafe... aklımı başımdan alan say-
ha... duymaksızın nefes alamadığım tını... ellerimi bağlayan büyü...
terk edince ancak sahip olabildiğim mülk...

"İtizal olmadan itiraz olmaz!" diye haykıran çılgın... Ne çılgını?..
Tamıtamına çılgınlık...

Aşk... Mansûr'dan sıçrayan kan... tanıkların gözlerindeki deh-
şet... kalplerindeki suçluluk duygusu...

Liyakat... dünyadaki tek asâlet... tevarüs edilemeyen bir asâlet...
bir ve tek... o, emek... o, çaba... o, alınteri... kazandıkça kaybeden
mecnunun topacı... dönen, döndüren, döndürülen, döndükçe du-
ran bir topaç!..

Delinin dili... abartan bir dil... çıldırtan... kışkırtan... yalnızlayan bir dil... yalnız'ca bir dil... dilin dili... yalın ve yalnız... bir dil... dile gelmeyen bir dil... konuşulmayan, konuşulamayan bir dil...

Savm-ı samt... Meryem'in tuttuğu susma orucu... ona ağaçların ötesinden gelen, onun için ağaçları eğdiren ses... Tuva vadisinde Musa'ya görünen ateş... nalınlarını çıkarmasına neden olan titreşim... İbrahim'in bıçağındaki ısıltı... Eyüb'ün yaralarını iyileştiren su-daki saflık... Hacer'i koşuşturan yılgınlık... Sodom ve Gomore'deki dinmez öfke...

O, o... Dilciler ona "üçüncü şahıs zamiri" dediler... O... sadece o...

Zülkarneyn güneşin battığı yerde onu aradı... dillerini anlayamadığı gizemli kavimden başka bir şey değil, yalnız onu dinledi... Musa, Hızır'ın huzuruna çıktığında ondan sadece onu istedi... İsrail sûra onun için üfürdü... Süleyman'ı yollara düşüren güzel... Davud'a dağlarda ağıt yaktıran güzel... Ele geçmez güzel... ele geçmediği için güzel... Evet, aşk... hani o, kalemin kirlettiği güzel...

"Masal söylediler ve uykuya daldılar" diyor Hayyam... Cemil Meriç de ilave ediyor: "Ne mutlu masalını dinletebilenlere! Masal ateşböceği olur, yıldız olur. Masal söylemek. Ölmek, masalını dinleyenle beraber yaşamak. Ama kaç masal söylenmiş, kaç masal dinlenmiş?!"

Çok doğru, hayat bir masaldır.

öldükçe yaşamak

Masallar... Ah şu masallar!

Kahramanlarımızı masallardan seçeriz; hep kendileri gibi olmayı istediğimiz kahramanları. Düşmanlarımızı da hâkezâ! Kızdığımız, nefret ettiğimiz düşman tipini önce masallarda buluruz, sonra onları hayatın içerisinde ararız. Düşmanlarımız gibi olmak istemeyiz asla; ya kaçarız kendilerinden, ya savaşmayı seçeriz.

Kim bilmez, Pamuk Prenses'i ve Yedi Cüceler'i. Kaç erkek çocuk Pamuk Prenses'in beyaz atlı prensi olmayı istememiş, alnından öperek uyandıracağı güzeli hayal etmemiştir acaba? Sepetinde elma taşıyan yaşlı cadıları biraz da bu yüzden sevmeyiz. Evet, yaşlanmakla cadılaşmak arasında alâka kurmamızın nedeni, cadıların yaşlı olması değil, cadıların yaşlılar arasından seçilmesi; cadılaşanların yaşlanmayı seçmesi.

Ya şu La Fontaine masalları?!

Zavallı kargalar, sadece çirkin değil, aynı zamanda aptaldırlar da. Tilkiler ise kurnaz, sinsî, uyanık ve çıkarıcı.

Hadi bir şarkı söyle dostum!

Karga gaklar gaklamaz peyniri düşürür. Şarkı söylemenin bedeli, peyniri kaptırmaktır. Aldatılmak, kandırılmak. O halde şarkı söylemeyin, yoksa yiyeceğinizden olursunuz. Oysa yazar şöyle bir ders vermeyi de deneyebilirdi: Şarkımı söyledim ya keyfimce, peynirimden olduysam ne gam! Peyniri kaptırmaktan korkup şarkı söylemekten kaçınmak yerine şarkı söylemeyi yeğleyin; varsın olsun bu arada peyniriniz elinizden alınsın, n'olur?

La Fontaine'e böyle dersler vermek yakışmazdı; bu nedenle o, saf çocuklara akıllı olmayı öğütledi.

"Sakin açmayın ağzınızı; yoksa peynirinizden olursunuz."

Bizler de çokluk tilkiler karşısında açmadık ağzımızı; böylelikle titizlikle korumayı başardık peynirlerimizi. Peyniri kaptırmamayı, şarkı söylemeye yeğledik hayatımız boyunca. Bilemedik ki o bed sesimizle şarkı söylemeyi göze almadıkça/alamadıkça, peynire sahip olmanın bir anlamı kalmayacaktı hayatımızda. Aldatılmamak için, ne çağırdık, ne çığırdık, sadece sessiz sessiz peynir temin etmekle uğraştık; bütün vaktimizi, temin ettiğimiz o peynirleri korumakla geçirdik.

Hani bilirsiniz, La Fontaine bir de karınca ile ağustosböceğinin hikâyesini anlatır: Ağustosböceği bütün yaz boyunca aylak aylak gezer, şarkılar söyler, saz çalar. Kış geldiğinde ise aç kalır, yiyecek bir şey bulamaz. Böylece aylaklığının cezasını çeker. Çünkü çalışmamıştır, yarınını düşünmemiş, biriktirmemiştir. Kış geldiğinde sepeti boştur, açlıktan ve soğuktan ölüyor öylece.

Karınca ise şöminenin karşısında ayaklarını uzatmış sıcacık evinde keyif çatmaktadır bu esnâda. Kileri ağzına kadar doludur. Çuval çuval buğdaylar, nohutlar, teneke teneke yağlar yığılmıştır bir

kenara. Yaz boyunca çalışmış, kazanmış ve biriktirip bir kenara istif etmiştir bütün varını yoğunu.

Ağustosböceği... hesabını bilmeyen, yarınını hesaplamayan adam... keyfine düşkün, havaî, tam bir ser-serî...

Karınca ise aksine tam bir hesap adamı... mazbut, çalışkan, disiplinli, ne istediğini, nereye gittiğini bilen, asla maceradan hoşlanmayan biri... akıllı ve uyanık...

O gelmiyesice 'yarın' gelir; çünkü 'kış' gelmiştir artık. Dışarıda kar vardır, yağmur vardır, fırtına vardır ve fakat yiyecek yoktur! Bizim akıllı bir karış yukarıda o tembel ve havaî ağustosböceğimiz şimdi açtır, üstelik soğuktan da donmak üzeredir. Bir kere nâmerde muhtaç olmuştur ya, çaresiz gider karıncanın kapısını çalıp kendisinden biraz yiyecek ister. Karınca da bütün insafsızlığıyla kapıyı yüzüne kapatır.

"Hadi yürü buradan," der; "daha önce aklın neredeydi? Bunu yazın aylak aylak gezip şarkı söylerken düşünseydin!"

Ağustosböceği de tıpkı karga gibi şarkı söylemenin cezasını çeker. Biri peynirini kaptırmıştır şarkı söylemek uğruna, diğeri bir peynir sahibi bile olamamıştır hayatı boyunca. İlkinde tilki kargayı kandırıp peynirini alır; ikincisinde ağustosböceği karıncadan zırnık bile almayı başaramaz.

Bu nedenle ağustosböceğinin hikâyesi çok daha trajiktir. Belki karganın hâline gülersiniz, "O da aklını kullansaydı," filan dersiniz; lâkin ağustosböceğinin hâline bu toprakların vicdan sahibi çocukları gülemez; "Oh olsun," diyemez; içinde bir burukluk duyar çokluk. Acımdan da öte bir şeydir bu.

Masallar... Ah şu masallar!

Bazıları ne de acımasız; ne de vicdansız! La Fontaine'in karıncaları bu yüzden çok insafsız. Fakirlerin yüzüne kapıyı kapatan,

“kıskanma ne olur, alış senin de olur” diyen bu karınca sürüsüne özenecek olanların, ağustosböceğinin gerçek trajedisinin yanında La Fontaine’in yakıştırmalarının ne denli sakil kaldığını görmelerini isterim.

İşte bu nedenle bu trajediyi bir de Halikarnas Balıkcısı’nın dilinden okumanızı öneririm:

Ağustosböceği yaza doğru yumurtadan bir kurt olarak çıkar, sonra kanatlı bir böcek olur. Gebe kalan dişi böcek, tohumla dolu yumurtalıklarını ısıtmak zorundadır. Güneşli bir dala kancalı ayaklarını takarak sımsıkı yapışır. Ağustosböceği kuş gibi ötmez. Sırtında bir sürü halkalar vardır; onları -akıldan öte bir zevk ve vahşi bir inatla- sürter durur. Vırk vırk edişi, hayatın nabız atışıdır. Bu sürtüş neticesinde olağanüstü bir sıcaklık olur; ve annenin hemen hemen yanması pahasına yumurtalıktaki tohumlar olgunlaşır. Derken günler kısalır, havalar soğur. İşte o zaman karnı çatlamış, ipince zar kabuğu halinde kalmış bir böcek kabuğu görürsünüz; ağaca takılakalmıştır. Kış rüzgârları, o ince kabuğu, yüreklerin acıyla cız etmesi gibi, yoksul ve acıklı öttürür. Kış gelince, güneşli dünyadan göçüp gitmiş olan ağustosböceği ortada yoktur ki nâmerde muhtaç olarak karıncaya avuç açıp dilensin. Ağustosböceği (güya havaî adamın hayatı) nisbî bir ahlâk kaidesi değildir. Korkunç, insafsız, acı bir yaratma olayını temsil eder. Zavallı ağustosböceği ‘yaratmak’ için kendisini feda eder.’

Yaratmanın acısını çekmemiş olanlar ağustosböceğinin trajedisini anlayamazlar. Bu nedenle onlar La Fontaine’in masallarıyla kendilerini avutup dururlar.

Şahsen, şarkı söylediği için ölenlere değil, bir şarkı bile söyleyemeden ölenlere acırım; dahası, karıncanın temkinliliği yerine

* *Mavi Sürgün*, s. 153, İstanbul. 1961.

ağustosböceğinin ser-serîliğini yeğlerim. Karınca yaşamak için bir çöp parçasını bile esirgerken; ağustosböceği hayatını feda eder yaratmak için.

O halde ne çekiniyorsun dostum, hadi bir şarkı da sen söyle!

bir kafes bir kuş aramaya çıktı

Can cânanını onu içine almak için, onu içinde taşımak için, onunla iç içe olmak için ararken, cânan özgürlüğü uğruna canından vazgeçmiş, ten kafesinde tutuklu yaşamaktansa, kanatlarını çırpıp çırpıp göklerde yükselmek, yükselebilmek için canından olmuş.

Yoksunluk, elde edilmek istenenin yokluğu.

Elde edildikte, ele geçtikte ele alınacak olanı ele almaya, elde tutmaya değer kılan ne varsa elden gidecek olsa bile yoksunluğun ıstırapı ne yapar yapar canı cânanının peşinden sürükler.

Peşinden koştuğu ne ki? Sadece, yakaladığında avucundan kaçacak olan.

Olsun! O elindeyken elinde yok edeceğini bile bile cânânını bulmak ister; yoksunluk kendisini de yok edeceğinden can cânanının kendi elinde yok olmasını görmek ister. Onun yokluğuna tanıklık o denli acı verici, o denli taşınması güç bir duygudur ki can cânanının yokluğuna tanık olmaktansa, yok olmasına tanık olmayı yeğler.

Sanmayın iki acımasızlığından, aksine birlikte yaşaya yaşaya acıya alışkanlık kesbettiğinden ve dahi böylece en nihayet acılaştığından.

Canan yerinde değildi. .. cânân bir yerde değildi. .. cânansız can cansız kalacağından ister istemez 'yer' harekete geldi, 'yer' harekete geçti, kımıldadı, kımıldandı, öyle ki kendinden geçti, kendi olmaktan vazgeçti. VE o zaman, işte tam da o zaman tutkunun karşı konulamaz itkisiyle "bir kafes bir kuş aramaya çıktı."

Arananı aramak aramaya kalkışanın özüne aykırı da olsa aradığının kanatlarında dolaştırdığı sevdâya tutkunluk onu tutuklamaya, tutuk kılmaya eş bir hayınlığın nedeni oluverdi. Tutmak onun doğasında vardı çünkü. O tutuklamak, tutuklulara ev sahipliği yapmak içindi. Tutmalıydı, tutmak zorundaydı; zira ne tutuksuz, ne tutkusuz yapabiliirdi. O başka bir şey değil, en nihayet bir tutukevi idi, bir kafesti; kapayan, kaplayan, kapsayan bir kafes.

Oysa yer tutmak, bir yerde tutunmak, bir yerde tutuklu kalmak canana göre değildi. O kanatlarını çırpacağı sonsuz genişlikler ararken, hem de tutkunu olduğu göklere tırmanmak için çırpınırken, nasıl olur da tutulmak, tutuklanmak isterdi. Boşluğa tutkunluğu yerini boşaltmayı zorunlu kıldığı içindir ki o biteviye yer değiştirmeyi, bir yerde kalmamayı, sınırsızlığın içinde yaşamayı arzular. O kendine bir yer aramaz; hatta o aramaz. O arayan değil, aranandır. O tutkuların konusu... tutulmak, tutuklanmak istenen, aranan, yoksunluğu dayanılmaz olan ve sırf bu nedenle yok edilmek istenen. Özgürlüğü mü sadece? Hayır, kendisi yok edilmek istenen.

Özgürlük niteliği değil ki onun, ta kendisi.

O cânân, yani peşinden koşulan ve fakat peşinden uçulan değil. Peşinden koşanları değiştirdiği doğru. O durmak, hareket etmemek şânından olanı yerinde duramaz hale getiren, hareket ettiren, yalnızlığın, yoksunluğun ıstırabıyla kıvrana kıvrana harekete geçeni

kendinden geçirmiş olan. Dedik ya, o c  n  n. Candan ayrılmakla canı cansız kılan, tutkunu olana tutuklandığında ona can verip canını verip canından olan.

C  n  n, tutkunlarınca tutuklanmak için varolan tutuklanamazın adı.

Tutkunu yoksunluğunun acısıyla onu tutuklayıp yok etmekle kendini yok ederken, o tutuklanır tutuklanmaz kendini yok etmekle tutkununu da yok eder.        can c  n  nına kavuştuğunda ister istemez onun canını alır. Elinde tutmak için elinde tuttuğunu sırf elinde tutmakla kaçırmış olur. C  n  n da canının elinde canına canını verirken canından olmakla kalmaz, canını hem canından, hem de c  n  nından etmiş olur. Böylelikle ikisi de yok olmuş, yoklukta birleşmiş olur. Sonra tekrar bir kafes bir kuş aramaya çıkmış olur.

“Ein K  fig ging einen Vogel suchen.”

Derken, yine bir kafes bir kuş aramaya   ıktı.

*Var Eşrefoğlu Rumî bil hakikat
Vücûdu fâni etmektir adı aşk*

Varlığa gelen her âdemin kendini varlığa getirene ihtiyacı iki cihettendir; ilki varlığa getirdiği için, ikincisi varlığını sürdürmesini sağladığı için. Evet, varlığa gelmenin bir sebebi olduğu gibi, var kalmanın, varlıklı olmanın da bir sebebi vardır. İki farklı sebepten değil, bir sebebin iki cihetinden söz ediyoruz aslında. Varolabilmemiz için muhtaç olduğumuza varlığımızı sürdürmek için de muhtaç olmaktan... Böylelikle varolanların tümü iki sıfatla muttasıf olmak zorunda: *vücûd ve beka*.

Demek ki aşk *vücûdu bâki kılmak* için çırpınanların değil, *vücûdu fâni kılmak* için çabalayanların mesleği.

O halde Cenab-ı Aşk yâriniz ve yardımcınız olsun efendim!

